

کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري. په بازار کې یې
پیرودل او پلورل په کلکه منعه دی. له سر غړوونکو سره به یې
قانوني چلن وشي.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

جغرافیه

اتم ټولگی

۱۳۹۰

ه.ش

ليکوالان:

- د سرمؤلف مرستياله شکیلا حبيب رحيمي
- مؤلف محمد رفيق مومند
- داکتر محمد رازق بهير

مسلكي اديتور:

- پوهنمل دکتور اندوس رحمت ځواکمن

د ژبې اديتور:

- محمد حکيم تنيوال

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد يوسف نيازي
- حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې، د پوهنې وزارت سلاکار

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين.
- دکتور شېرعلي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډيزاين: حميدالله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه بان
دا هېواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر	وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پېغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګاڼه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي. په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

مخ	لړلیک	ګڼه
(۱)	لومړۍ څپرکۍ	۱-
(۲)	د څپرکي موخې	۲-
(۳)	لومړۍ لوست - د اروپا لویه وچه وپېژنئ	۳-
(۵)	د اروپا د طبیعي جغرافیې په هکله څه پوهېږئ؟	۴-
(۵)	دویم لوست - الف : د اروپا د لویې وچې غرونه	۵-
(۷)	درېم لوست - ب: سیندونه	۶-
(۱۱)	څلورم لوست - ج: د اروپا د جهيلونو په هکله څه پوهېږئ؟	۷-
(۱۳)	پنځم لوست - د اروپا د سمندرګيو (بحيرو) په هکله څه پوهېږئ؟	۸-
(۱۵)	شپږم لوست - د اروپا د لویې وچې د خلیجونو په هکله څه پوهېږئ؟	۹-
(۱۷)	اووم لوست - د اروپا لویه وچه څرنګه اقلیم لري	۱۰-
(۲۱)	اتم لوست - د اروپا د سیاسي جغرافیې په هکله څه پوهېږئ؟	۱۱-
(۲۵)	نهم لوست - د اروپا د بشري جغرافیې په هکله څه پوهېږئ؟	۱۲-
(۲۹)	لسم لوست - د اروپا د لویې وچې د ژبې، نژاد په هکله څه پوهېږئ؟	۱۳-
(۳۳)	یوولسم لوست - د اروپا د دین او مذهب په هکله څه پوهېږئ؟	۱۴-
(۳۵)	دولسم لوست - د اروپا د اقتصادي جغرافیې په هکله څه پوهېږئ؟	۱۵-
(۳۹)	دیارلسم لوست - د اروپا د کانونو او صنایعو په هکله څه پوهېږئ؟	۱۶-
(۴۳)	څوارلسم لوست - د اروپا د لویې وچې د ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟	۱۷-
(۴۵)	پنځلسم لوست - هوايي کرښې	۱۸-
(۵۱)	دویم څپرکۍ	۱۹-
(۵۲)	د څپرکي موخې	۲۰-
(۵۳)	شپاړسم لوست - د امریکا د لویې وچې د جغرافیایي موقعیت په هکله څه پوهېږئ؟	۲۱-
(۵۵)	اوولسم لوست - د امریکا د لویې وچې د کشف په هکله څه پوهېږئ؟	۲۲-
(۵۷)	اتلسم لوست - طبیعي جغرافیه	۲۳-
(۵۷)	الف - د امریکا د لویې وچې د غرونو په هکله څه پوهېږئ؟	۲۴-
(۶۱)	نولسم لوست - ب . د امریکا د سیندونو په هکله څه پوهېږئ؟	۲۵-
(۶۵)	شلم لوست - د جنوبي امریکا سیندونه	۲۶-
(۶۷)	یو ویشتم لوست - ج - د امریکا د جهيلونو په هکله څه پوهېږئ؟	۲۷-

- ۲۸ - دوه ویشتم لوست - د - د امریکا د سمندرګیو په هکله څه پوهیږئ؟..... (۷۱)
- ۲۹ - درویشتم لوست - ه - د امریکا د لویې وچې د خلیجونو په هکله څه پوهیږئ؟..... (۷۳)
- ۳۰ - څلورویشتم لوست - د جنوبي امریکا خلیجونه..... (۷۷)
- ۳۱ - پنځه ویشتم لوست - و - د امریکا د لویې وچې د اقلیم په هکله څه پوهیږئ؟..... (۷۹)
- ۳۲ - شپږویشتم لوست - د امریکا د سیاسي جغرافیې په هکله څه پوهیږئ؟..... (۸۳)
- ۳۳ - اووه ویشتم لوست - د امریکا د لویې وچې د بشري جغرافیې په هکله څه پوهیږئ؟..... (۸۵)
- الف - نژاد او ژبې..... (۸۵)
- ۳۴ - اته ویشتم لوست - ب: د امریکا د نفوسو او نژاد په هکله څه پوهیږئ؟..... (۸۹)
- ۳۵ - نهه ویشتم لوست - د امریکا د اقتصادي جغرافیې په هکله څه پوهیږئ؟..... (۹۱)
- ۳۶ - دیرشم لوست - لاتینه امریکا..... (۹۵)
- ۳۷ - یو دیرشم لوست - د شمالي امریکا د مواصلاتي جغرافیې په هکله څه پوهیږئ؟..... (۹۹)
- ۳۸ - دوه دیرشم لوست - جنوبي امریکا..... (۱۰۳)
- ۳۹ - جغرافیایي اصطلاحات..... (۱۱۲)

لومړۍ څپرکۍ

اروپا

په دې څپرکي کې لاندې موضوعگانې لولو.

د اروپا لويه وچه و پيژنئ

۱،۱ جغرافيايي موقعيت او څلور خواوې

۲،۱ طبيعي جغرافيه

الف- غرونه

ب- سيندونه

ج- جهيلونه

د- سمندرگي (بحيرې)

ه- خليجونه

و- اقليم

۳،۱ سياسي جغرافيه

۴،۱ بشري جغرافيه

۵،۱ اقتصادي جغرافيه

۶،۱ مواصلاتي جغرافيه

د خپرکی موخې

گرانو زده کوونکو: په دی خپرکي کې به لاندنيو علمي موخو سره اشنا شئ:

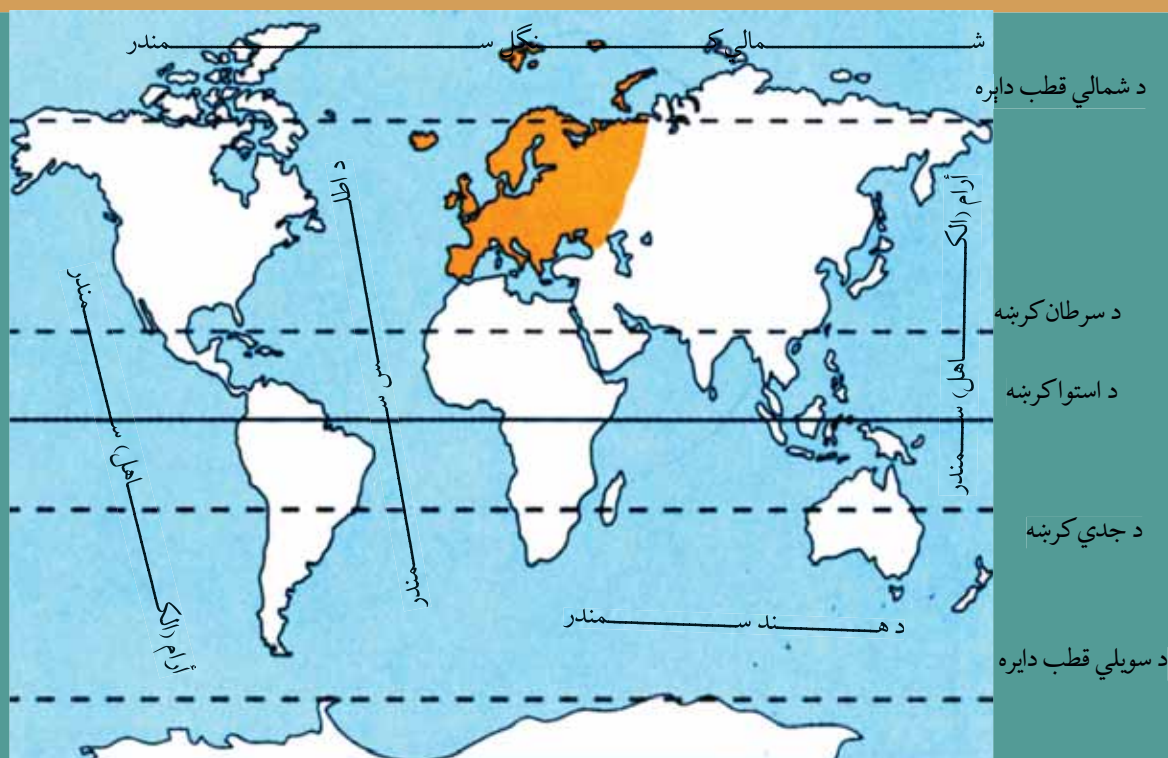
- د اروپا د لوبې وچې جغرافيايي موقعيت
- د اروپا د لوبې وچې مهم غرونه
- د اروپا د لوبې وچې مهم سيندونه
- د اروپا د لوبې وچې مهم سمندرگي او جهيلونه
- د اروپا د لوبې وچې خليجونه
- د اروپا د لوبې وچې اقليم
- د اروپا د لوبې وچې سياسي جغرافيه (سرحدونه او هېوادونه)
- د اروپا د لوبې وچې بشري جغرافيه (نفوس، نژاد، ژبې او دين)
- د اروپا د لوبې وچې اقتصادي جغرافيه (کرنه، صنعت، سوداگري او اړيکې)
- د اروپا مواصلاتي جغرافيه (ځمکنی، سمندري او هوايي ترانسپورت)

گران زده کوونکي کولای شي لاندې مهارتونه سرته ورسوي.

- د اروپا د لوبې وچې نقشې رسمول او د سياسي پولو پېژندل.
- د اروپا د نقشې پر مخ د سيندونو او غرونو تشخيص کول.
- د اروپا د لوبې وچې د سياسي واحدونو پېژندل
- د اروپا د لوبې وچې د نقشې پر مخ د مهمو کرنيزو توليداتو پېژندل.
- د اروپا د لوبې وچې د نقشې پر مخ د غوره کانونو پېژندل.
- د اروپا د لوبې وچې د نقشې پر مخ د غوره بندرونو پېژندل.

لومړۍ لوست

د اروپا لویه وچه وپېژنئ

د اروپايي جغرافيايي موقعيت

پورتني شکل ته وگورئ کومو سمندرونو او سمندريو اروپا را چاپېره کړې ده؟

۱،۱- جغرافيايي موقعيت او څلور خواوې:

اروپا د نړۍ د کوچنيو لويو وچو له ډلې څخه ده چې په معتدله سيمه کې پرته ده. د دې لويې وچې شمال خواته شمالي کنګل سمندر، جنوب خواته يې د مديترانې سمندري، ختيځ ته يې د اسيا پراخه لويه وچه چې د اورال غرونو، د اورال سيند، د کسپين سمندري، قفقاز غرونه او تور سمندري په وسيله له اروپا څخه بېله شوي او لويديځ ته يې د اقيانوس اطلس (اتلانتیک سمندر) دی. – ايا د اروپا لويه وچه (براعظم) بېله وچه ده؟

اروپا د اسيا د لويې وچې او پراخې وچې سره نښتې ده او له همدې سببه يو شمير جغرافيه پوهان اسيا او اروپا يوه لويه وچه گڼي او د يوريشيا په نامه يې يادوي.

د اروپا د لويې وچې پراخوالی ۱۰ ميلیون کيلومتر مربع او په ۲۰۰۶ م کال کې يې د وگړو شمير ۷۳۲،۶۱۲،۶۰۰ تنوته رسیده. ځينې مشهور صنعتي هېوادونه په دې لويه وچه کې پراته دي. د اروپا په قاره کې څو ټاپو وزمې شته دي، اياکولای شئ هغه په نقشه کې پيداکړئ او نومونه يې واخلي؟

د پاڼې د بل مخ په نقشه کې د اروپا ټاپو وزمه کتلای شئ.

د اروپا د ټاپووزمو نقشه

د اروپا لویه وچه د ماتو سواحلو زیاتو سمندرګیو او خلیجونو د شته والي له امله چې په وچه کې ننوتې دي، زیات شمیر ټاپو وزمې رامنځته کړي دي. چې موږ یې دلته د ځینو لویو ټاپو وزمو نومونه اخلو:

- د اسکاندیناویا ټاپو وزمه، چې په هغې کې د ناروي او سویډن هېوادونه پراته دي.
- د بالکان ټاپو وزمه چې په هغې کې د البانیې، بلغاریې، بوسنیې او هرزګوینې، صربستان، کرواسی او مونتنګرو هېوادونه موقعیت لري.
- د ایبري ټاپو وزمه چې په هغې کې د اسپانیې او پرتګال هېوادونه پراته دي.
- د اپنین ټاپو وزمه چې په هغې کې د ایټالیا هېواد موقعیت لري.

د ټولګي دننه فعالیت:

ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو وویشي، هره ډله دې د لوست د مهمو مطلبونو په هکله بحث او خبرې وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازی ټولګیوالوته ووايي. همدارنګه د پورتنۍ نقشې له مخې د ټاپو وزمو نومونه پخپلو کتابچو کې ولیکئ.

پوښتنې

متن ولولئ او لاندینو پوښتنو ته ځواب ووايست:

- ۱- د یوریشیا له اصطلاح څخه موخه څه ده؟
- ۲- د اروپا لویه وچه په کومه اقلیمي سیمه کې موقعیت لري؟
- ۳- کوم غرونه د اسیا او اروپا د لویو وچو ترمنځ بیلوونکې طبیعي پوله پېژندل شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د اروپا بې لیکنې (سپینه) نقشه رسمه کړئ په هغې کې جغرافیایي موقعیت، څلور خواوې او ټاپو وزمې په ګوته کړئ او د جغرافیې په راتلونکي درسي ساعت کې یې ټولګي ته ووايست.

دوهم لوست:

۱-۲، د اروپا د طبيعي جغرافيه په هکله څه پوهيږئ؟

ه پورتنی شکل کې د اروپا طبيعي نقشي ته وگورئ.

الف - د اروپا د لويې وچې غرونه

د اروپا لويه وچه، که څه هم زياته پراخه نه ده، خو بيا هم د جغرافيايي بېلابېلو جوړښتونو او د سواحلو د ننوتو له امله د نړۍ له ټولو قارو څخه زياته اوبته لاره لري.

د اروپا په لويه وچه کې بيا بانونه او بې اوبو او بې وښو دښتې نشته، خو د هغې پرځای زياتره هېوادونه د غرونو لويو او کوچنيو لږو پوښلي دي، چې ځينې يې د جيولوجي (ځمکې پيژندنې) د لومړۍ دورې پورې اړه لري.

د اروپا د لويې وچې غرونه، لورې او ژورې په څو برخو وېشل شوي دي؟

د اروپا د لويې وچې په شمالي برخو کې غرونه د ځمکې پيژندنې د علم پخواني دي. لور نه دي او گنبځي ډوله څوکې لري. په دې سيمو کې پراخه چمنونه او ډېر هم ليدل کېږي. د اروپا دې سيمې ته چې په ډېره اوږده دوره کې سوليدلې، لوروالی يې له منځه تللی او پرځای يې لږې لورې او ژورې منځته راغلي دي. د ځمکې پيژندنې له نظره ورته پخواني ويل کېږي لکه د فرانسې د ماسيف سنترال *Massif Central* د غرونو لړۍ چې د زرو غرونو په نوم شهرت لري.

د اروپا په جنوبي سيمو کې د گونځې لرونکو لوړو غرونو لړۍ ليدل کيږي، په دې سيمو کې په واورو او کنگلونو پټې او تېرې څوکې شته دي. د غرونو لمنې زياتره سخت څوړې لري. د آلپ او پيرني غرونه په

دا سیمه کې پراته دي. د دې غرونو په منځ کې ډیر او له اوبو څخه ډک شته دي، د دې سیندونو د پاسه د بریښنا لوی بندونه او دستگاوي جوړې شوي دي چې له انرژۍ څخه یې په صنعت او د اوبو څخه یې په کرنه کې ګټه اخیستل کېږي.

د اروپا جنوبي سیمې ته چې په هغې کې ګونځې لرونکي لوړ غرونه شته او اورغورځونې او زلزلې هم په هغې کې منځ ته راځي. د اروپا دې برخې ته ځوانه اروپا ویل کېږي.

د اروپا زړې اوسولیدلې لوړې ژورې

ځوانې لوړې ژورې د الپ له تېرو څوکو سره

د ټولګي دننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي، هره ډله دې د لوست مهمو موضوعاتو په هکله بحث او خبرې وکړي او د ډلې استازي دې هغه په ټولګي کې ټولګیوالوته وپاندې کړي.

پوښتنې:

- ۱- د الپ او د پیرني د غرونو لړۍ د اروپا د لویې وچې په کومه برخه کې پرتې دي؟
- ۲- د اوبو د بریښنا لویې دستگاوي او بندونه د اروپا د کومو غرونو په لړیو کې جوړې شوي دي؟
- ۳- اروپا ولې بیابان او دښتې نه لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا سپینه (بی لیکنې) نقشه وګورئ، او په هغې کې د دوو غرونو لړۍ، یو سمندر او د یوې اېنا نوم، چې د پوښتنې په نښې سره په ګوته شوي ولیکئ.

دریم لوست ب - سیندونه

د اروپا د سیندونو نقشه

د اروپا له سیندونو څخه څه گټه اخیستل کېږي؟

د اروپا لویه وچه په شمالي معتدله سیمه کې پرته ده او ډېر اوربنت لري، نوڅکه په دې لویه وچه کې ډیر سیندونه بهیږي. د ختیځې اروپا زیاتره سیندونه د روسیې په لویدیځ کې د والدای له لورې سطحې څخه سرچینه اخلي. هغه سیندونه چې په منځنۍ اروپا کې بهیږي د الپ د غرونو له لږو څخه سرچینه اخلي.

د اروپا د دې برخې سیندونه د ځمکې د ساحې د لږوالي له امله د مخه تر دې چې دا سیندونه له یوبل سره یوځای شي سمندرگیو ته تویږي. یوازې د ختیځې اروپا سیندونه د ځمکې پراخوالي په سبب اوږده دي. ځینې سیندونه په جنوب کې د مدیترانې په سمندرګي کې تویږي. لکه د ایتالېي دهېواد د تیر او پو *PO* سیندونه.

ځنې نور سیندونه په لویدیځ کې د اطلس په سمندرګي تویږي، لکه د فرانسې په هېواد کې د گارون سیند او په انگلستان کې د ټایمز

دریم لوست

په اروپا کې د راین د سیند یوه برخه

۳_ د راین سیند:

دا سیند د سویس د هیواد له غرونو څخه سرچینه اخلي او د فرانسې او المان د هیوادونو له سرحد څخه د تیریدو وروسته د المان له هېواد څخه د هالنډ هیواد ته ننوځي او د شمال په سمندرګي کې تویېږي. د اروپا دغه نورلاندې لوی او کوچني سیندونه هم په نوموړو درې گونو حوزو کې تویېږي.

لومړۍ گڼه جدول: د اروپا د نورو سیندونو نومونه:

گڼه	د سیند نوم	اوردوالی په کیلومتر	مصب (خوله)
۱	ولگا	۳۴۹۰	د کسپین سمندرګی
۲	اورال	۲۳۹۶	د کسپین سمندرګی
۳	دنیپر	۲۰۰۰	کسپین
۴	دن	۱۹۶۰	د آزوف سمندرګی
۵	ویستولا	۱۰۷۰	د بالتیک سمندرګی
۶	پچورا	۱۸۴۱	د بارتس سمندرګی
۷	لوار	۱۰۰۰	د اطلس سمندر

Response	Percentage
Yes	85%
No	15%

۵- هغه سيندونه چې د اروپا په جنوب کې بهيري، دکال په تودو موسمونو کې يې اوبه کميږي ()

څلورم لوست

د اروپا د جهيلونو په هکله څه پوهيږئ؟

د اروپا د جهيلونو نقشه

د ځمکې د وچې لويې ژورې چې له اوبو څخه ډکې شوي وي، په کوم نامه ياديږي؟
له جهيلونو څخه څه اقتصادي گټه اخيستل کيدای شي؟

ج- جهيلونه:

د ځمکې طبيعي لويې ژورې چې له اوبو څخه ډکې شوي وي، او څلورو خواوته يې وچه وي د جهيل، کول ولاړو اوبو په نوم ياديږي.

د ځينو جهيلونو اوبه مالگينې او د يو شمير نورو اوبه خوږې او رنې وي. د معتدله او باراني سيمو د جهيلونو اوبه، چې اروپا هم په هغې کې شامله ده، معمولاً خوږې وي.

د اروپا غرنی کوچنی جهيل

د اروپا د لويې وچې په زياترو سيمو کې ځينې جهيلونه شته دي، چې د پراخوالي، ژورتيا او د سمندر څخه د لور تيا له امله سره توپير لري. د دې جهيلونو زيات شمير د اروپا په شمال کې د اسکانديناويا، په ټاپو وزمې او د روسيې د هيواد په لويديځ کې پراته دي.

د بيلگې په توگه د فنلنډ د هيواد برخه خاوره جهيلونو نيولې ده، چې زياتره يې د هيواد په جنوب کې موقعيت لري او له همدې امله يې د فنلنډ هيواد د زرو جهيلونو د هيواد په نوم ياد کړيدی.

د دې لويې وچې څه ناڅه ټول جهيلونه خوږې اوبه لري او د سيندونو سرچينه جوړوي. زياتره لوی او ژور جهيلونه د ډول ډول سمندري ژوو او نباتاتو

گڼه	د جهيل نوم	د جهيل موقعيت	د جهيل ډول
۱	سایما (Saimaa)	د فنلنډ هېواد په جنوب کې	بخچالي
۲	پایي جان (Paijanna)	د فنلنډ هېواد په جنوب کې	بخچالي
۳	لادوگا (Ladoga)	د اروپايي روسيې په لوېديځ کې	بخچالي
۴	انگا (Onega)	د اروپايي روسيې په لوېديځ کې	بخچالي
۵	جينوا (Geneva)	د سويس په هېواد کې	بخچالي کوهستاني
۶	کونستانس (Konstanz)	د سويس په هېواد کې	بخچالي کوهستاني
۷	بالتون (Bolton)	د هنګري په هېواد کې	تکنونیکي

دوهمه گڼه جدول د اروپا نور مهم جهيلونه (اضافي معلومات)

دودې لپاره ښه شرايط برابرې او شاوخوا اوسيدونکي يې د کبانو په نيولو، کوچنيو بېړيو په جوړونې، او د کبانو د جالونو په جوړونې بوخت دي. ځينو جهيلونه د ښکلو منظرو، تفريحي سيمو او د هوټلونو په جوړونې او د توريزم په صنعت کې بنسټيز رول لوبولی دی.

د ټولګي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې تنظيم شي، ټولې ډلې دې لاندې پوښتنې ته د يوبل په مشوره د اروپا د طبيعي نقشې پر بنسټ ځواب برابر کړي او د هرې ډلې استازی دی هغه ټولګيوالو ته وښيي.

- د اروپا د لويې وچې د لويو جهيلونو موقعيت په نقشه کې معلوم کړئ.

پوښتنې

- د څلور ورکړشو ځوابونو څخه سم ځواب غوره او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.
- ۱- هغه هيواد چې هغه ته د زرو جهيلونو د هيواد نوم ورکړ شوی دی:
- الف) سويډن ب) ناروي ج) هنګري د) فنلنډ
- لنډ ځواب ورکړئ
- ۲- جهيل تعريف کړئ؟
- ۳- د معتدله او باراني سيمې د جهيلونو د اوبو خوند څرنگه دی؟ ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت

د خپلې کورنۍ په مرسته د لاندې پوښتنې ځواب برابر کړئ:

ايا زموږ په هيواد کې جهيل شته دی؟ اوکه چيرې وي نو نوم يې د اړوندو ولايتونو سره وليکئ او همدارنگه له هغو څخه د ګټې اخيستلو د څرنگوالي په هکله لنډ معلومات وليکئ.

پنځم لوست د- د اروپا د سمندرګيو (بحيرو) په هکله څه پوهیږئ؟

د اروپا د سمندرګيو نقشه

پورتني نقشه په څير سره وګورئ ولې د اروپا په لويه وچه کې ډير سمندرګي شته دي؟

د اروپا د لويې وچې ډير لوی سمندرګي د مديترانې سمندرګي دی چې د خپل ځانګړي موقعيت له امله د دريو لويو وچو (اسيا، اروپا او افريقا) ترمنځ پروت دی. ټول کال د بيرې چلولو وړ دی او د سويز کانال په کيندلو سره دې سمندرګي د اتلانتيک سمندر د هند له سمندر سره نښلولی او د نړۍ ډيره برخه سوداګريز مالونه له دې لارې وړل کيږي. د جبل الطارق لږې ژورې اښاء دا سمندرګي د اتلانتيک له سمندر سره نښلولی دی.

د دې سمندرګي غاړې ډيرې وتلې او ننوتلې دي، چې د دې سمندرګي ټول ټاپوګان او ټاپووزمې يې په بيلو بيلو برخو ويشلي دي او هريو د بيل سمندرګي په نوم ياديږي، لکه د اډرياتيک Adriatic، تيرين Tyrrhenian، اژه Aegean او داسې نور سمندرګي.

د داردانيل Dardanelle منځني شکله اوږده اښاء د مديترانې سمندرګي د مرمر Marmora کوچني سمندرګي، او د باسفورس Bosphorus اښاء د مرمر سمندرګي د تور سمندرګي سره نښلوي چې ځانګړی اقتصادي او ستراتيژيکي ارزښت لري.

د انګلستان او فرانسې د هيوادونو ترمنځ د مانس سمندرګي يا English Channel پروت

دی، چې د لویدیځې او جنوبي اروپا او د افریقا د لویې وچې ترمنځ د وړلو او راوړلو لویه لاره جوړوي. د مانس د سمندرګي په شمال کې د شمال سمندرګي پروت دی، چې د اتلانتیک د سمندر یوه برخه ګڼل کیږي. ژورتیا یې لږه او دکبانو د ښکار، د بیړیو چلولو، د نفتو او طبیعي ګاز د رايستني لپاره یې ښه چاپیریال منځته راوړی دی.

د ناروي سمندرګي هم لږه ژورتیا لري د کبانو د روزنې لپاره یې ښه چاپیریال منځته راوړی دی. د بالتیک سمندرګي د سکاندیناویا د ټاپووزمې په جنوب کې پروت او د بیړیو چلولو وړ دی. د اروپا شمالي بحیرې لکه بارنتس سره له دې چې شمالي کنګل سمندر ته نږدې پرتې دي. د کال په اوږدو کې کنګل وي خود ګلف ستریم د تود بهیر له امله د بیړیو چلولو وړ دی. د ناروي په هیواد کې د تروندهیم Trondheim او برگین Bergen بندرونه او د روسیې Archangelsk ارخانګلسک بندر، چې په دې حوزه کې یوازنی د بیړیو چلولو بندر دی، د یا دولو وړ دی.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې د بیلابیلو سویو له مخې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې د اروپا نقشې څخه په ګټې اخیستنې سره لاندنۍ یوې پوښتنې ته ځواب برابر کړي.

- ۱- د سویز کانال کومې بحیرې (سمندرګي) سره نښلوي؟
- ۲- د اروپا په شمال کې لوی بندرونه کوم دي؟ هغه په نقشه کې پیدا او خپلو ټولګیوالو ته یې وښیاست؟
- ۳- د باسفورس او دردنیل د اښکاتو موقعیت په نقشه کې وښیاست؟

پوښتنې

- ۱- د مدیترانې سمندرګي د کومو لویو وچو ترمنځ بیلونکی حد او پوله جوړوي؟
- ۲- د اروپا د لویې وچې په شمال کې کوم سمندرګي پروت دی، نوم یې ولیکئ.
- ۳- کومه ابناء د مدیترانې سمندرګي د اتلانتیک له سمندر سره نښلوي.
- لاندې جمله بشپړه کړئ
- ۴- د سویز د کانال په کیندلو سره د اتلانتیک سمندر د او سمندرګیو له لارې د هند سمندر سره نښلول شوی دی.

د ټولګي څخه بهر فعالیت

د اروپا بې لیکنې (سپینه) نقشه له (۱۰) مخ څخه رسم کړئ او د سمندرګیو نومونه یې په ټاکلو ځایونو کې ولیکئ.

شپږم لوست:

هـ - د اروپا د لويې وچې د خلیجونو په هکله څه پوهیږئ؟

د اروپا د خلیجونو نقشه

په سواحلو کې د اوبو زیات ننوتل، چې دریو خواوته یې وچه او یوه خوا یې اوبه وي، په کوم نوم یادېږي؟
له خلیجونو څخه څه اقتصادي گټې اخیستل کېدای شي؟

د اروپا د لويې وچې ځانگړی جغرافيايي موقعیت د شمالي کنګل سمندر، د اتلانتیک سمندر او د مدیترانې سمندرګي ترمنځ د ټاپو وزمې په بڼه او د بالټیک سمندرګي موقعیت د وچې په دننه کې د ډیرو خلیجونو د منځته راتګ سبب شوی دی.

لویو او ژورو خلیجونو د بندرونو جوړونې ته طبیعي بڼه شرایط برابر کړي دي. د دې لپاره چې لویې بیړۍ سواحلو ته نږدې راشي او د سمندري قوي څپو څخه په امان کې اوسي، د بارولو او خالي کولو لپاره پوره وخت ولري، اوبه لنگر اچونې کې اسانتیاوې پېښې شي. هغه ساحلي هیوادونه چې دا ډول شرایط ولري په طبیعي توګه د اضافي لګښتونو پرته د بندرونو جوړونې لپاره ورڅخه گټه اخیستلای شي.

هغه ساحلي هیوادونه چې دا ډول خلیجي بڼه شرایط نه لري، نو د بندر جوړونې لپاره ډیرو لګښتونو ته اړتیا لري.

د اروپا صنعتي هیوادونو د پرمختګ یو علت هم نړیوالو اوبو ته لاره (لاس رسی) او د بیړیو چلولو وړې شمیر خلیجونو شته والی دی، چې له هغې لارې کولای شي له سلو څخه د زیاتو ساحلي هیوادونو سره سوداګریزه اړیکې ټینګې کړي.

کوچنیو خلیجیونو هم د ډیرو خوراکي موادو او لږو ژورو او نسبتا ارامو اوبو په درلودلو سره د سمندری ډول ډول ژوو د روزنې لپاره ښه شرایط برابر کړي دي. له همدې کبله د دې خلیجیونو او د کبانو ښکار، او د اوبو لاندې ځمکې یې د کاني زیرمود پلټلو لپاره په ځانگړي ډول د نفتو او طبیعي گازونو له پلوه ډیر ارزښت لري، خو د لویو بیړیو د چلونې لپاره د گټې اخیستنې وړ نه دي.

د بندر نوم	د بندر موقعیت	د خلیج نوم	گڼه
تریست (Trieste)	د ادریاتیک د سمندرګي په شمالي غاړه کې	تریست	۱
تارنتو (Taranto)	د ایټالیا د هیواد په جنوب د مدیترانې د سمندرګي په غاړه	تارنتو	۲
جینوا (Geneva)	د ایټالیا د هیواد په جنوب د مدیترانې سمندرګي	جینوا	۳
لیون (Lion)	د فرانسې د هیواد په جنوب د مدیترانې سمندرګي په غاړه	تولون	۴
بیسکی (Biscay)	د فرانسې د هیواد په لویديځ کې د اتلانتیک سمندريه غاړه	بورډوکس	۵
ریگا (Riga)	د لیتوانیا د هیواد په لویديځ کې د بالتیک سمندرګي په غاړه	ریگا	۶
فنلند	د استونیا د هیواد په لویديځ کې	تالین (Tallinn)	۷
بوتوني (Bothoni)	د فنلند هیواد په جنوب کې	تورکون	۸

په ټولګي کې فعالیت

ښوونکي دې د بیلابیلو سویو زده کوونکي په څو ډلو وویشي او هره ډله دې د اروپا د نقشې له مخې له لاندنیو پوښتنو څخه یوې پوښتنې ته ځواب ورکړي او د ډلې استازی دې یې ټولګیوالوته ولولي.

- ۱- د مدیترانې د سمندرګي پر غاړه خلیجونه په نقشه کې پیدا او موقعیت یې تثبیت کړئ.
- ۲- د اتلانتیک سمندر ختیځې غاړې خلیجونه په نقشه کې پیدا او موقعیت یې تثبیت کړئ.
- ۳- د بالتیک د سمندرګي پر غاړو خلیجونه په نقشه کې پیدا او د هغو موقعیت تثبیت کړئ.

پوښتنې

سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه د (ن) په توري نښه کړئ.

- ۱- بندر د سمندري یا سمندرګي پر غاړې هغه ځای دی چې مسافرتونو، صادرات او واردات ورڅخه ترسره کیږي.

۲- خلیج له اوبو څخه ډکې، لویې او ژورې کنډې څخه عبارت دی، چې څلورو خواوته یې وچه وي. ()

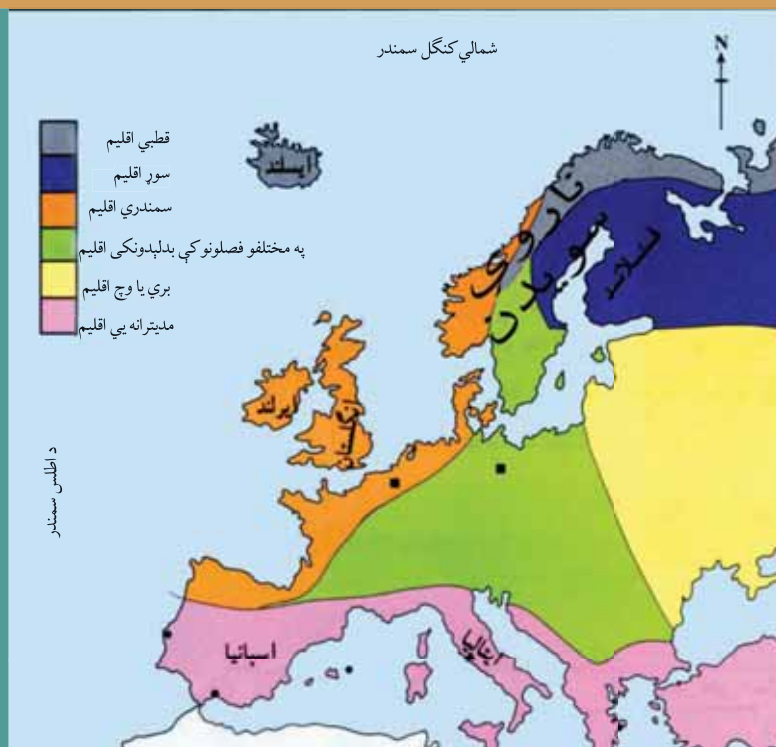
لنډ ځواب ورکړئ

- ۱- د اروپا د لویې وچې د جنوبي لویو خلیجیونو نومونه وویاست؟
- ۲- کوم خلیجونه په طبیعي توګه د بندري تاسیساتو جوړونې ته برابر دي؟ او ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د اروپا بې لیکنې نقشه له (۱۰) مخ څخه کاپي یا رسم کړئ او په هغې کې د اروپا د لویو خلیجیونو نومونه په ټاکلو ځایونو کې ولیکئ.

اووم لوست و- د اروپا لویه وچه څرنگه اقلیم لري؟

د اروپا د اقلیم د ډولونو نقشه

اروپا ولې ډول ډول اقلیم لري؟
د اروپا کومه برخه وچ او بري اقلیم لري؟ ولې؟

د اروپا د لویې وچې اقلیم په څو علتونو نسبت هغو وچوته، چې په ورته جغرافیایي عرض البلد کې موقعیت لري، معتدل دی. په همدې سبب وچ او تاوده بیابانونه او زیات بارانونه په کې نه لیدل کیږي.

د اروپا لویه وچه په معتدله سیمه کې موقعیت لري اولږه برخه یې په قطبي سیمه کې پرته ده. د دې وچې له دریو خواو یعنې شمال، جنوب او لویدیځې خوا اوبه چاپیره شوي دي څه ناڅه ټوله اروپا د پوره مرطوبې او لنډه بل هوا څخه اغیزه منه کیږي.

د اروپا لویې وچې غرونه دومره لوړ نه دي چې د اروپا دننۍ برخې ته د اطللس سمندر او د مدیترانې د سمندرګي د لنډه بل د ننوتلو خنډ وگرځي.

څلورم علت یې د گلف سټریم (د سمندري تودو اوبو بهیر) شته والی دی، چې د اروپا د لویدیځو برخو څخه تیرېږي او د اروپا د دې برخې د هیوادونو اقلیم د معتدله کیدو سبب کیږي.

د اروپا د لویې وچې اقلیم په عمومي توګه په څلورو لویو اقلیمي سیمو ویشل کیږي، چې عبارت دي له:

الف- جنوبي سيمه (مديترانه يې)

په دغه برخه کې د اروپا د جنوب سيمه شامله ده، چې د مديترانې د سمندرګي په غاړو کې موقعيت لري او مديترانه يې آب او هوا لري، مديترانه يې آب او هوا دوه ځانګړتياوې لري:
 - ژمی يې معتدل او باراني وي.
 - اوړی يې تود او وچ وي.
 د دې سيمې رطوبت او لنډه بل د لويديځې غاړې د هيوادونو په پرتله لږ دی او ډير اورښت يې د مني او ژمي په موسمونو کې وي.

ب- د اتلانتیک سمندر ګاونډۍ سيمې:

دې سيمو کې د انگلستان او ايرلنډ هيوادونه شامل دي، چې د اتلانتیک سمندر په سيمه هم شهرت لري. د دې سيمې هوا په ژمي او اوړي کې معتدله او ملايمه ده او څرنگه چې نوموړې سيمه د اتلانتیک سمندر د بادونو په لوري کې پرته ده، نو ډير لنډه بل لري، او د اروپا ډيره باراني سيمه ګڼل کېږي. ځکه نو په ټولو موسمونو او په ځانګړي ډول په ژمي کې ډير باران اوري. دا سيمه د کال په زياترو وختونو کې د وريځ او لږو لرونکې وي.

د نباتاتو د ډولونو نقشه

ج- مرکزي برخه وچه (بري):

په دې برخه کې مرکزي او ختيځه اروپا شامله ده. څرنګه چې په دې سيمه کې د هوا لنډه بل لږدی، نو د اوږي او ژمي د تودوخې په درجه کې يې ډير توپير شته. يعنې په اوږي کې يې هوا ډيره توده او په ژمي کې ډيره سړه ده. دا سيمې د اتلانتیک د سمندر او د مديترانې له سمندرګي څخه د ليريوالي او د لنډه بل د لږوالي له امله قاره يي يا بري (وچه) اب و هوا لري. د اوربنت کچه يې لږه او هغه هم د اوږي په فصل کې لږ باران پکې اوري.

د- شمالي برخه (قطبي):

په دې برخه کې روسيه او د اسکانډيناويا ټاپووزمې زياته برخه شامله ده. آب او هوا يې له قطبي سيمې ته د نږدېوالي په سبب ډيره سړه او وچه ده. په دې برخه کې واورې له باران څخه زياتې اوري او د زيات سوږوالي له امله سيندونه او سمندرګي د کال په اوږدو کې له ۵ تر ۸ مياشتو کنگل وي. په دې آب او هوا کې کله کله د اروپا شمالي، مرکزي او ختيځې برخې هم په کې شاملېږي.

په عمومي توګه، د اروپا لنډې برخې د لويديځې اروپا هيوادونه دي او زياتره د اطلس سمندر د نمجنو بادونو په لوري کې واقع شوي دي، نو ځکه په هغه سيمه کې ډير باران اوري. د اروپا وچې برخې هم د ختيځې او منځنۍ اروپا هيوادونه دي. لکه: د هنگري د هيواد په څير چې د اطلس سمندر او د هغه د نمجنو بادونو څخه ډير لرې دی، نو له لږ لنډه بل څخه برخمن دی او باران په دې هيوادونو کې له نورو برخو څخه ډير لږ دی، نو په ژمي کې سارې او په اوږي کې تاوده وي.

بادونه**منځنۍ او شمالي اروپا:**

دا سيمې د لويديځو بادونو په لوري کې، چې د اطلس سمندر لخوا الوزي، واقع شوي دي. او په ژمي کې هم په دې سيمو کې قطبي سارې بادونه لګيږي.

د مديترانې په حوزه کې د بادونو لوری

مدیترانه یی اروپا:

دا سیمې د سږو او تودو بادونو په لوري کې واقع شوې دي، چې په اوږي کې تاوده او وچ بادونه د افریقا د لوېې صحرا له لوري را لگيږي، او په ژمي کې ساړه بادونه، چې د الپ د غرونو له خوا را لگيږي، داسیمه اغیزمنوي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د اروپا اب او هوا توضیح کړي، همدارنگه دې ووايي چې لاندې هر یو له دغو هیوادونو څخه څه ډول اب او هوا لري؟

فنلنډ	(
ایټالیا	)
انګلستان	(
ایرلنډ	)
ایسلنډ	(

پوښتنې

- ۱- مدیترانه یی اب او هوا څه ځانګړتیاوې لري؟
- ۲- د اتلانتیک سمندر ګاونډۍ سیمې څه ډول اب او هوا لري، شرحه یې کړئ؟
- ۳- د اروپا د شمالي سیمو د اب او هوا په هکله څه پوهیږئ، توضیح یې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

هغه څه مو چې د تیرو لوستونو څخه زده کړي د قاره یی یا برې هوا د ځانګړتیاوو په هکله یې معلومات ولیکئ، اودلیلونه راوړئ چې ولې منځنۍ او ختیځه اروپا دا ډول اب او هوا لري؟

- څرنگه کولای شو د اروپا د لویې وچې سیاسي واحدونه سره ویشو؟
- نقشې ته ځیر شئ او د اروپا سیاسي واحدونه وښیاست؟

د اروپا د لویې وچې دسیاسي واحدونو شمیر ۴۴ هیوادونو ته رسیږي. له هغو څخه ۹ هیوادونه یې په وچه کې پراته دي او اوږته لارنه لري.

لکه د سویس، لوکزامبورک، سلونیا، صربستان، مقدونیه، اتریش، هنگري، سلواک، چک او داس C نور هیوادونه. همدارنگه په د C لویه وچه کې د خاورې د پراخوالي له پلوه ۹ کوچني هیوادونه، لکه: لوکزامبورک، مالتا، نختن شین، اندرو، مونتيګر، سلونیا، سان مورینو، موناکو، واتيکان او داسې نور هم شته.

هغه اروپايي هیوادونه چې سمندر ته لار نه لري

(د مطالعې لپاره اضافي معلومات)

د اروپا اتحادیه

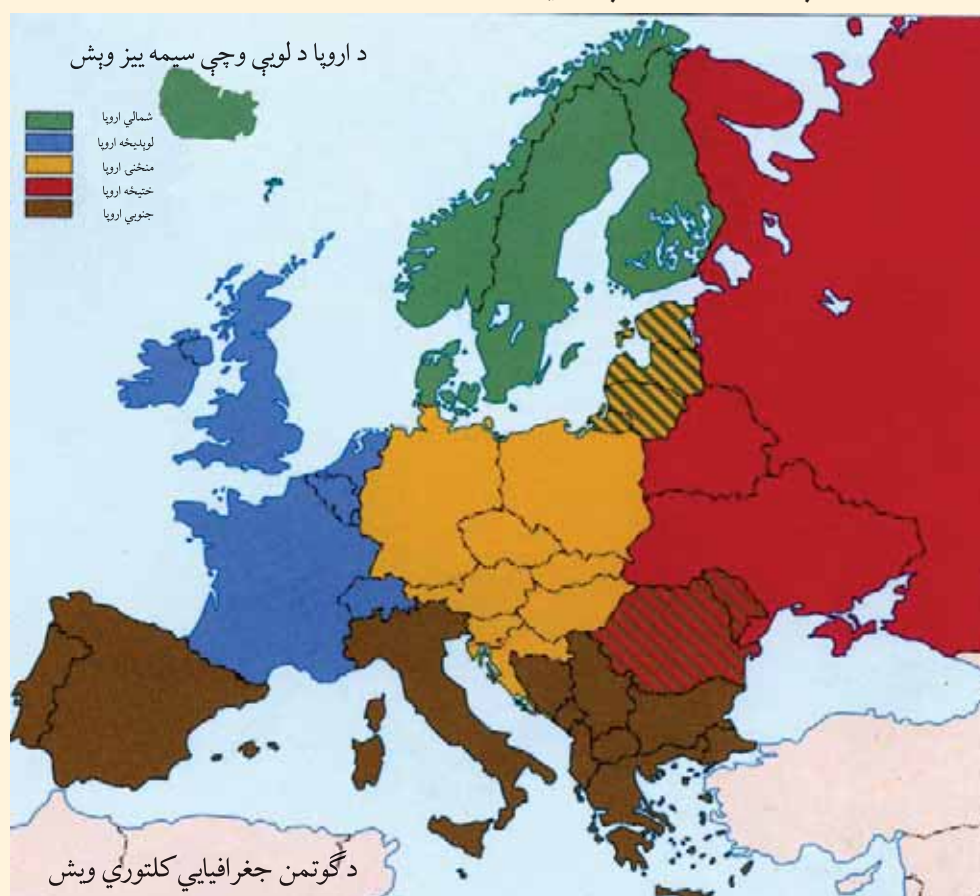
دا اتحادیه په ۱۹۵۷ م کال کې منځته راغله، چې په لومړیو کې یې بلجیم، لویديځ المان، هالنډ، لوکزامبورک، فرانسه او د ایټالېي هیوادونه یې غړي وو، خو اوس ۲۷ غړي لري. د دې اتحادیې د منځته راتللو هدف (موخه) عبارت ده له:

- د ګډون کوونکو هیوادونو ترمنځ د مالي او اقتصادي مرستو لازیاته پراختیا.
- په دفاعي او بهرنیو چارو کې د ګډ سیاست منځته راوړل.
- د ګډون کوونکو هیوادونو دننه په عدلي چارو کې مرستې.

په ۱۹۹۹ م کال کې د غړيو هیوادونو ترمنځ په راکړه ورکړه او بانکي معاملو کې اروپايي پولې واحد یورو رواج شوه. د اروپا سیاسي واحدونه کولای شو په لاندې ډول وویشو.

- د شمالي اروپا هیوادونه، لکه: سویډن، ناروي، فینلنډ، ایسلینډ او ډنمارک.
- د جنوبي اروپا هیوادونه، لکه: ایټالیا، یونان، اسپانیه، پرتګال او نور.
- د ختیځې اروپا هیوادونه، لکه: روسیه، سپینه روسیه، اوکراین او نور.
- د لویدیځې اروپا هیوادونه، لکه: المان، فرانسه، انگلستان، هالنډ، بلجیم او نور.
- د منځنۍ اروپا هیوادونه، لکه: اتريش، چک، پولینډ، او نور.

د اروپا لویې وچې په دې برخه کې د هیوادونو ترمنځ ګمرکي پولې نشته او سیاسي اړیکې د یوه تړون له لارې، چې د اروپا اتحادیه یې بولي، سرته رسیږي.

د ټولګي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي، هره ډله دې د لوست په مهمو ټکو بحث وکړي او د بحث پایلې دې ټولګي والوته وړاندې کړي.

پوښتنې

د لوست د متن څخه په ګټې اخیستنې سره لاندې پوښتنې بشپړې کړئ.

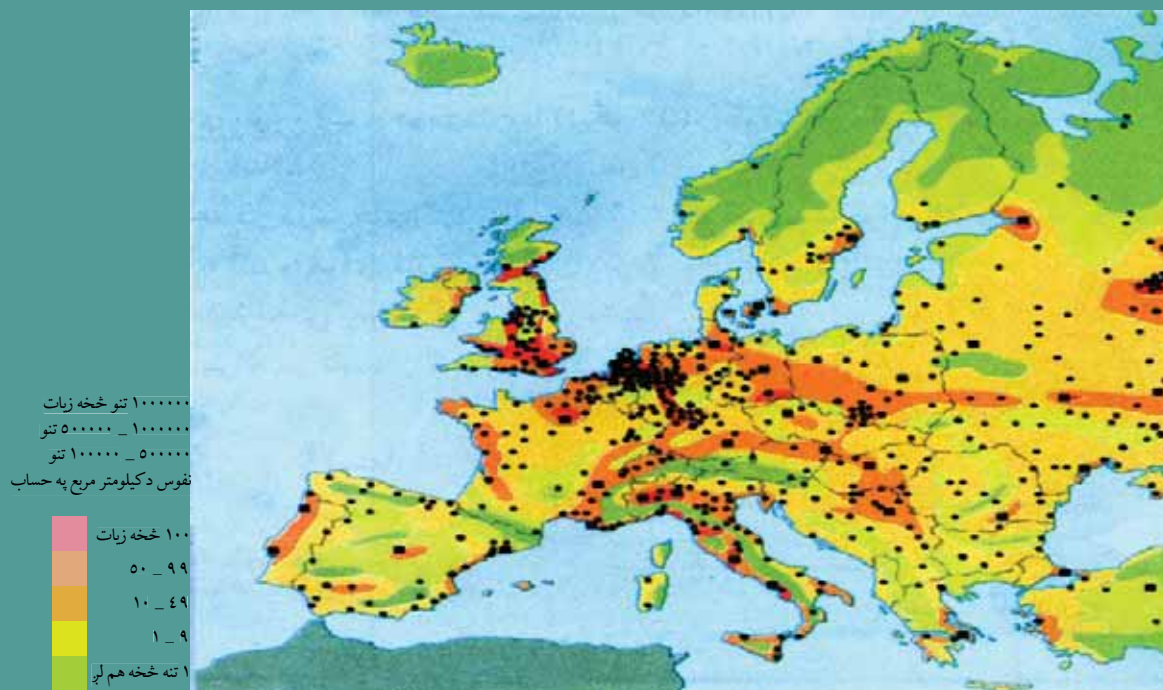
- ۱- اروپا د له لویو وچو څخه ده؟
- ۲- اروپا د شمالي عرض البلد د او د درجو ترمنځ پرته ده؟
- ۳- د اروپا ختیځه لیرې نقطه لويديځه لیرې نقطه یې شمالي لیرې نقطه یې او جنوبي لیرې نقطه یې ده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت

د اروپا سیاسي نقشه رسمه کړئ او په هغې کې د هیوادونو او د هغو د پلازمینو نومونه ولیکئ.

نهم لوست

۱-۴، د اروپا د بشري جغرافيا په هکله څه پوهیږئ؟

په اروپا کې د نفوسو د ویش نقشه

په اروپا کې د لږ نفوس سیمې انځور

د اروپا په لویه وچه کې د طبیعي ښو شرایطو، یعنې پراخو څړځایونو، د اوبو ډکو سیندونو، معتدل اقلیم او پوره اورښت د شتوالي له امله د صنعت او پوهې پراختیا، د اقتصادي فعالیتونو او کارونو امکانات ښه برابر شوي دي، نو په همدې دلیل د اروپا په زیاتو برخو کې زیات وګړي میشته شوي دي خویاهم د میشته کیدل د اروپا د لویې وچې په ټولو برخو کې یو ډول نه دي. د اروپا په شمالي سیمو لکه روسیه کې د هوا د زیات سوړوالي له امله لږ وګړي ژوند کوي. په داسې حال کې چې د مدیترانې د سمندرګي او همدارنګه منځنۍ او لویدیځه اروپا کې ډیر خلک ژوند کوي.

د اروپا زیاتره خلک په کومو سیمو کې میشته شوي

په اروپا کې د لندن د نفوسو ډک ښار

دي؟ اوولې؟

- ۱- د اروپا له وگړو ډکې برخې د مهمو سیندونو پرغاړو، د صنعتي مرکزونو په شاوخوا او کرنیزو ښو ځمکو کې لیدل کېږي.
- ۲- سره له دې چې د اروپا لویه وچه د نړۍ د ډیرو نفوسو لرونکو لویو وچو څخه ده، خو د نفوسو وده یې لږه ده، ځکه چې ډیرې کورنۍ، په ځانگړي ډول په صنعتي هیوادونو کې د زیاتو اولادونو د درلودلو سره مینه نه لري، نو ځکه په اروپایي ځینو هیوادونو، لکه: المان او ایټالیا کې د نفوسو وده په ډیرې چټکۍ سره مخ په کمیدو ده.

نهم لوست:

د خلکو ډلې

د اروپا د خلکو ډیره ستره ډله روسان دي، چې د اروپا د خلکو لویه ټولنه جوړه وي. له روسانو څخه وروسته په اروپا کې د خلکو بله لویه او مهمه ډله جرمنان دي، چې زیاتره په منځنۍ اروپا (المان، اتریش او سویس) کې استوگنه لري او وروسته بیا په ترتیب سره لاتین، فرانسوي او انګلوساکسون ډلې دي چې هره یوه یې د اروپا د خلکو زیاته برخه جوړوي.

روسی څپره

جرمني خبره

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نفوسو د ویش او د خلکو د ډلو په هکله بحث او خبرې وکړي او پایله دې د ډلې استازی ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې

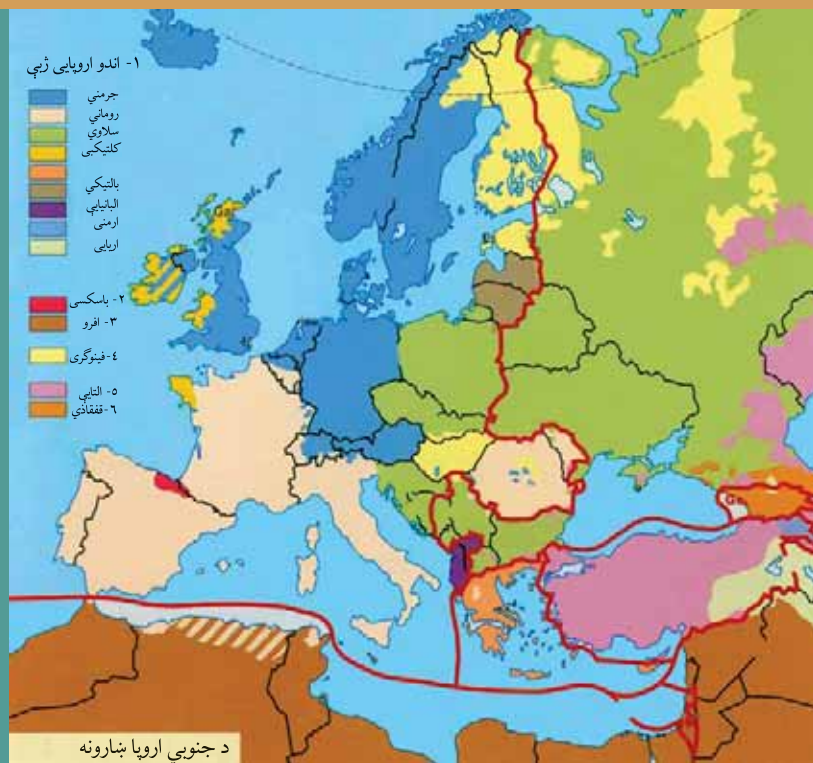
- د سم ځواب په مخ کې د (س) توری او د ناسم ځواب په مخ کې د (ن) توری ولیکئ.
- ۱- د اروپا د وګړو زیاته برخه د سیندونو په غاړو، صنعتي مرکزونو او کرنیزو برخو کې استوګنه کوي. ()
 - ۲- د اروپا په ټولو برخو کې د خلکو استوګنه، د طبیعي ښو شرایطو، له اوبو څخه د ډکو سیندونو، معتدل اقلیم د صنعت او علم د پراختیا له امله یو شاته ده. ()
 - ۳- د اروپا د لویې وچې د خلکو مهمه او لویه ډله روسان دي. ()

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د اروپا د لویې وچې د لیکنې پرته نقشه رسم کړئ او په هغې کې د وګړو ویش او ګڼوالی په ځانګړي رنگ سره وښایست.

لسم لوست

د اروپا د لویې وچې د ژبې او نژاد په هکله څه پوهیږئ؟

ایا پوهیږئ چې د اروپا خلک له کوم نژاد څخه دي؟

د اروپا د لویې وچې دوگړو ډیره برخه سپین پوټکي جوړوي. سپین نژاد په دې لاندې دریولو ډلو ویشل کیږي:

۱- جنوبي قومونه:

جنوبي قومونه له یوناني یا لاتیني څخه عبارت دي، چې د خیرې رنگ پې غنم رنگه دی. دا قومونه د ایټالیا په جنوب لویديځ کې د بالکان په ټاپو وزمې، هسپانیې، پرتګال او بلجیم په هیوادونو کې استوګن دي.

۲- جرمني قومونه:

دا قومونه زیاتره په منځنۍ او شمال لویديځه اروپا کې استوګن دي او په انګلستان کې انګلوساکسون په بلجیم کې فلانډ اوسېږي، هالنډیان، المانین، سویلینان، ناروېژیان، ډنمارکیان او د سویسیانو یوه برخه هم له دې جملې څخه ګڼل کیږي.

۳- ختیځ قومونه یا سلاویان:

دا قومونه زیاتره سپین رنگ او طلايي وښتان لري او زیاتره په ختیځه اروپا کې استوګنه کوي چې د پولینډیانو، چکیانو، سلواکیانو، صربیانو او کرواتیانو (پخوانۍ یوګوسلاویا) څخه عبارت دي، چې زیاتره یې

د ختيځې اروپا اوسيدونکي دي. دا خلک د هنګري خاورې له شمال څخه جنوب ته تير شوي او منځنۍ اروپا ته يې لاره موندلې ده. له پورتنیو درې ګونو قومونو سر بيره چې ورځنې يادونه وشوه کوچني پخواني قومونه هم شته، چې له هغو څخه ايرېان د اروپا په غرنیو سيمو، سلتيان په ايرلينډ، سکاټلنډ او په بریتانیا کې او د يهوديانو ډلې په روسیې او پولینډ کې دي.

ژبې

د اروپا د خلکو د ژبو اصلي ښاخ کومه ژبه تشکيلوي؟
په اروپا کې په بيلابيلو ژبو خبرې کېږي او د دې ژبو ډولونه دومره زيات دي، چې د يو ځانګړي نژاد يا ډلې د خلکو هره برخه هم په يوه ځانګړې ژبه خبرې کوي. د اروپا د خلکو ژبې د ژبنۍ ريښې له پلوه په عمومي توګه په درې برخو ویشل کېږي: ځينې ژبې يې لکه ايتاليایي او اسپانوي لاتينه ريښه لري، ځينې لکه: الماني او انگليسي جرمني ريښه او ځينې نورې لکه روسي او پولنډي سلاوي ريښه لري.

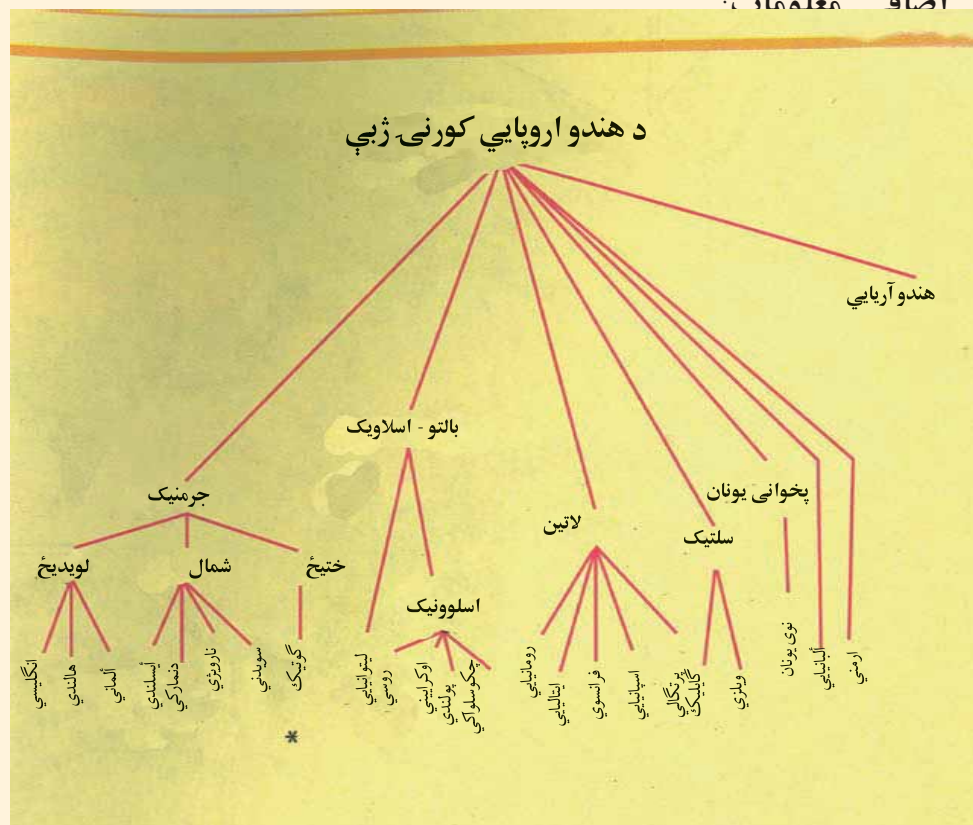
د اروپايي ټولنې زيات وګړي، چې په يوه ځانګړې ژبه خبرې کوي هغه روسان دي. البته ځينې مذهبي

لسم لوست

لږه کي او اقلیتونه لکه مسلمانان او یهودیان او ځینې نژادي لږه کي هم د هغو هیوادونو، چې په کې اوسیدلي په مروجو او دودیزو ژبو خبرې کوي.

اضافه معلومات:

د ټولګي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې په لاندې مطلبونو بحث او خبرې وکړي.

۱- نژاد په اروپا کې ۲- ژبې په اروپا کې

پوښتنې

سم ځواب غوره کړئ.

۱- اروپایان له کوم نژاد څخه دي؟

الف، تورپوستکي ب، ژېړ پوستکي ج، سپین پوستکي د، سره پوستکي

۲- د جنوبي اروپا د خلکو نژادي ځانګړتیاوې کومې دي؟

الف: سپین رنگي ب: طلايي وېښتان ج: غنم رنگه د: ګرګوتي وېښتان

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- سلاویان زیاتره په کومو اروپایي هیوادونو کې استوګنه کوي.

۲- د اروپایي خلکو د ژبو د مهمو رېښو نوم واخلئ؟

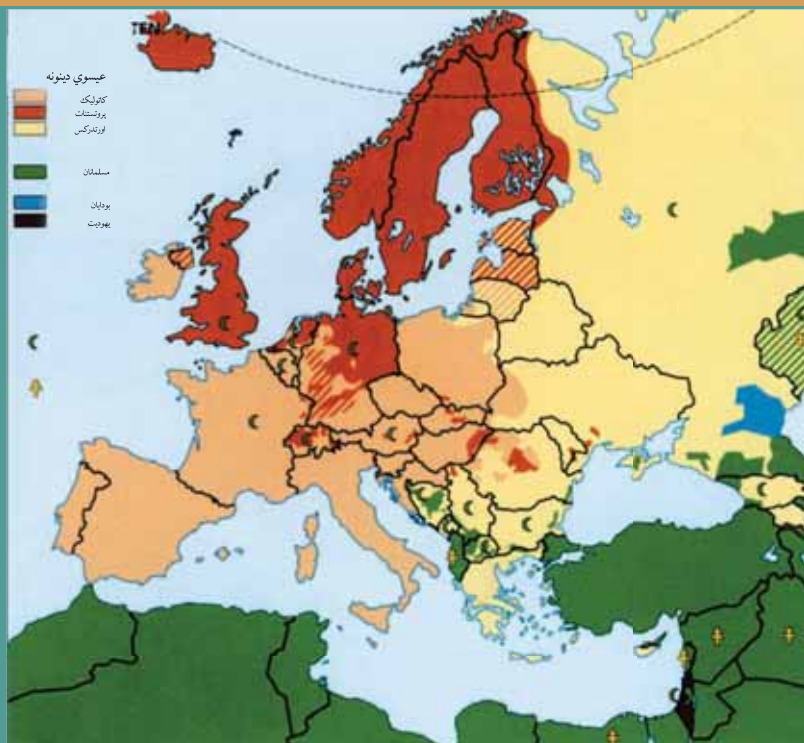
له ټولګي څخه بهر فعاليت

په لاندې جدول کې د هیوادونو نومونه دورکړ شوي متن څخه په ګټې اخیستنې او اړوندو استوګنو قومونو ته په

دا لاندې څانګه کې راځنوي.

جنوبي قومونه	جرمني قومونه	ختیځ قومونه

د اروپا د دين او مذهب په هکله څه پوهيږئ؟

په اروپا کې د بېلابېلو دينونو نقشه

د اروپا زياتره خلک (د اروپايي ترکيې، د روسيې د يو شمير وگړو او د بالکان د ټاپووزمې د هيوادونو په ځانگړي ډول له پخوانۍ يوگوسلاوي څخه پرته) د عيسوي دين پيروان دي. چې حضرت عيسي (ع) خپل پيغمبر گڼي، د دوی په گمان عيسوي دين په دريو لويو نورو مذهبونو ویشل شوې دی، چې هغه دادي:

۱- کاتولیک (Catholic)

د عيسويت د دين د پيروانو زياته برخه کاتوليکان جوړوي. د دې مذهب لارښود او مشر يې لوی پاپ دی. دا مذهب په لومړۍ درجه زياتره د اروپا په لويديځ او جنوب يعني د بلجيم، فرانسې، په لاتينو قومونو کې اسپانيې، پرتگال او په ځانگړي ډول ايټاليې کې او همدارنگه په دوهمه درجه د اتريش، لهستان (پولينډ)، مجارستان، چک او سلواک د خلکو په منځ کې رواج لري. د نړۍ د کاتوليکانو د لارښود هستوگنځی د ايټاليا د هيواد په پلازمينه دروم په ښار کې دی، چې واتیکان نومېږي.

۲- پروتېستانت (Protestant):

د پروتېستانت مذهب د کاتولیک له مذهب څخه وروسته ډير زيات اهميت لري. پروتېستانت د حضرت عيسی (ع) څخه د زده کړو د پيروۍ له پلوه د دوی په نظر د کاتوليکانو سره اختلاف لري. هغوی د مارتین لوتر په نامه د يوه الماني پخواني روحاني مشر د لارښوونو پيروې کوي. په اروپا کې د جرمني قومونو د پروتېستانت د مذهب زيات شمير پيروان جوړوي. دا مذهب په سويډن، ناروي،

د بالکان په ښارونو کې یو جوړښت

په واتیکان کې د سن پتر شاهي ماڼۍ، یا کلیسا

دنمارک، انگلستان، هالنډ، المان او اتریش هیوادونو او د سویس د هیواد په یوه برخه کې ډیر رواج لري.

۳- د ارتودوکس مذهب (Orthodox):

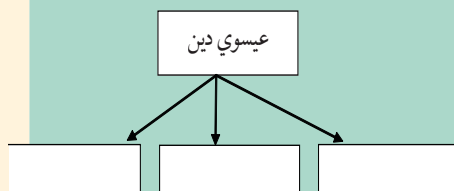
د اروپا د لویې وچې دریم مهم مذهب دی چې زیاتره په ختیځې او جنوب ختیځې اروپا کې رواج لري د روسیې، رومانیې، یونان او بلغاریې د هیوادونو او په عمومي توګه د سلاو د نژاد زیاتره وګړي د هغه پیروان دي. (د یادونې وړ ده چې خدای (ج) ته یوازینی بشپړ دین د اسلام دین دی او بس). پر عیسوي دین سربیره مسلمانان هم په ټوله اروپا کې تیت او خپاره شوي دي چې ډیر شمیر یې د بالکان په ټاپو وزمې البانیې، بوسنیا او هرزګوینې، بلغاریې او اروپایي ترکیې کې استوګنه لري. په دې هیوادونو کې لرغوني او له برم څخه ډک جوړښتونه شته دي. همدارنګه د اروپا په بیلابیلو هیوادونو، په ځانګړي ډول روسیې او پولینډ کې یو شمیر یهودیان هم ژوند کوي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په ډلو وویشل شي او هره ډله دې د اروپا د دینونو په نقشه کې د بیلابیلو دینونو او مذهبونو ساحې معلومې او په نښه کړي.

پوښتنې

- ۱- د عیسوي دین څانګې ولیکئ.
- ۲- د کاتولیک مذهب زیاتره د اروپا په کومو برخو کې رواج لري؟
- ۳- پروتستانت د کوم سړي پیروان دي او هغه د کوم ځای و؟
- ۴- د اروپا د کومې برخې خلک د ارتودوکس پر مذهب عقیده لري؟
- ۵- مسلمانان زیاتره د اروپا په کومو برخو کې استوګنه لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

زده کوونکي دې د اروپا له لیکنې پرته نقشه کاپي او یا انځور کړي، د مذهبونو مروجو ځایونه دې په نښه کړي او د جغرافیې په راتلونکي لوست کې دې یې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

دولسم لوست

۱-۵، د اروپا د اقتصادي جغرافيه په هکله څه پوهيږئ؟

په اروپا کې پرمختللی کرنه

ولې د اروپا اقتصاد پرمختللی دی؟

اروپا د صنعتي لوبو سيمو څخه يوه ده او ډير پرمختللی اقتصاد لري. دا لويه وچه د ځمکې لاندې زيرمې، لکه د ډبرو سکارو او نفت (د شمال په سمندرگي) کې لري. خو دا زيرمې نشي کولای د دې لوبې وچې د لوبو صنايعو اړتياوې پوره کړي، نو ځکه د خپلوصنايعو د کار د دوام لپاره د نړۍ د نورو هيوادونو کاني لومړنيو موادو ته اړتيا لري او د دې توکو واردوونکې ده. نن ورځ اروپا له نوې پوهنې او تخنيک څخه په گټې اخستنې سره توانيدلې ده چې لويه صنعتي سيمه و اوسي. د المان، انگلستان او فرانسې د هيوادونو صنعتي توکي ټولې نړۍ ته صادريږي.

کرنه او مالداري:

د اروپا لوبې وچې د معتدله آب او هوا او پوره اورښت د لرلو له امله د کرنې او مالدارۍ د ودې لپاره ښې لارې چارې برابرې کړي دي. کرنه څه ناڅه په ټوله اروپا کې رواج لري او د عصري ماشين الاتو او علمي لاروچارو په کارولوسره ترسره کيږي. سره له دې هم د دې لوبې وچې هيوادونه خپل د اړتيا وړ خوراکي توکو $\frac{1}{5}$ برخه برابروي، خو د هالنډ هيواد د خپلو کورنيو اړتياوو له پوره کولوسره سره يوه اندازه خواړه ⁵ بهرته هم استوي. په دې هيواد کې کرنه او مالداري په علمي طريقه ترسره

کیري، د لبنیاتو او دغوبنو د محصولاتو تولید په کې هم زیات دی او د دې محصولاتو زیاته برخه بهرته لیږي.

په اروپا کې د کرنې او مالدارۍ فعالیتونه

(ب)

(الف)

په اروپا کې غوره کرنیزې برخې دا دي:

۱- د مدیترانې د سمندرګي شاوخوا سیمې

۲- د لویدیځې اروپا برخې

۳- د ختیځې اروپا برخې

(ج)

د اروپا په جنوب کې مدیترانه یي اقلیم د دې سبب شوی چې په دې سیمه کې غلو او دانو، لکه غنمو، جوارو، اوریشو، وریجو او صنعتي نباتاتو، همدارنګه میوو، لکه بادامو، لیمو، زیتونو او انارو کرلو ته زمینه برابره شي او په څېر ځایونو کې یې د حیواناتو لکه وزو او پسونو روزنه ترسره کیږي. لویدیځه اروپا طبعي حاصل خیزه ځمکې لري، چې د کرنې تر څنګ په کې د حیواناتو روزنې هم ښه پرمختیا کړېده. غوره کرنیزه محصولات یې، غنم، اوریشې، جوار، چغندر او کچالو دي. د بلجیم، هالنډ، جرمني او ډنمارک هیوادونو حیواني فارمونه زیاته اندازه لبنیات، لکه شیدې، کوچ او پنیر تولیدوي او له غوره صادراتي توکو څخه یې شمیرل کیږي. ختیځه اروپا هم طبعي حاصل خیزې ځمکې لري، او ډیر غوره محصولات یې غنم، اوریشې، جوار او کتان دي. د دې ځمکو زیاته برخه په روسیه کې پرته ده او د غرونو لمنو د حیواناتو د روزنې لپاره ښې لارې چارې برابرې کړي دي.

دولسم لوست

اوبه هم د اروپايانو لپاره د خوراکي توکو د توليد يوه سرچينه شميرل کيږي، او د کبانو د ښکار صنعت پکې ښه پرمختگ کړی دی. د کبانو نيول د اروپايانو مهمه بوختيا ده. ناروي او ايسلېنډ هغه هيوادونه دي چې د هغو اقتصاد د کبانو پر صنعت ولاړ دی، اوبه دې برخه کې په نړۍ کې لومړی مقام لري.

په اروپا کې د کب نیونې شغل

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په دریو ډلو وویشل شي، د لاندې موضوعاتو په هکله دې بحث وکړي او پایلې دې یې ټولګیوالوته وړاندې کړي:

- ۱- د مدیریتانې د شاوخوا کرنیزې برخې
- ۲- د لویدیځې اروپا کرنیزې برخې
- ۳- د اروپا ختیځې کرنیزې برخې

پوښتنې

- ۱- د دریو اروپایي هیوادونو نومونه واخلئ چې د صنعتي توکو صادروونکي دي.
- ۲- د اروپا کرڼه ولې پرمختللې ده؟
- ۳- د اروپا د کرنیزو برخو نومونه واخلئ؟
- ۴- کوم اروپایي هیوادونه په نړۍ کې د کب نیولو په صنعت کې لومړی مقام لري؟
- ۵- اروپایان د خپلو صنایعو د دوام لپاره کومو منابعو ته اړتیا لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

زده کوونکي دې د یوه اروپایي صنعتي هیواد په هکله، چې پرمختللی اقتصاد لري یو مطلب برابر او د جغرافیې په راتلونکي درسي ساعت کې دې ټولګیوالوته وړاندې کړي.

دیارلسم لوست د اروپا د کانونو او صنایعو په هکله څه پوهیږئ؟

په شمال سمندرګي کې د نفتو رالېستې عملیه

ولې اروپا د صنعتي اومو توکو واردوونکې ده؟

الف – کانونه:

د اروپا د ځمکې لاندې زیرمې دومره شتمنې نه دي، او دا حالت د اروپایي هیوادونو له خوا د دریمې نړۍ د هیوادونو د استعمار او ښکیلاک یو عامل و. اروپایي هیوادونو پخوا د خپلو اړتیاوو د لرې کولو لپاره د نورو لویو وچو مستعمره کولو ته مخه کوله، او همدارنګه د اروپا د لویې وچې پرمختیا د نورو هیوادونو، له هغې ډلې د آسیایي او افریقایي هیوادونو د زیرمو د لټولو څخه پرته ناشونې وه. نفت د اروپا په ځینو برخو کې شته دي، خو د شمال سمندرګي د نفتي زیرمو د کشف څخه دمخه یې اندازه ډیره لږه وه، چې د صنایعو په پراختیا او په ځانګړي ډول د نقلیه وسیلو څخه په ډیرې ګټې اخیستنې سره نشي کولای د دې هیوادونو اړتیاوې پوره کړي. د لویدیځې اروپا د هیوادونو ډیره پاملرنه د شمال سمندرګي د نفت او ګاز زیرمونه ده. چې اوس د انګلستان او د سیمې د ځینو نورو هیوادونو اړتیاوې تر یوه حده پوره کوي. اروپا د اوسپنې او ډبرو سکرو د کانونو له پلوه شتمنه ده او د انګلستان، روسیې، فرانسې، بلجیم، المان او پولینډ هیوادونه د نوموړو کانونو غوره تولیدوونکي دي. اوسپنه د سویډن له شمالي برخې څخه د بیرو په وسیله د اروپا صنعتي سیمونه وړل کېږي.

د ایتالیا د پولادو صنایع

هالنډ کې د چيني لوښو جوړولو او په ايرلينډ کې د کتاني ټوکرانو د اوبدلو يادونه وکړو.

ب- صنایع:

د اروپا د صنایعو په هکله څه پوهیږئ؟

۱- لاسي صنایع

له صنعتي انقلاب څخه د مخه د اروپا صنایع لاسي او کارگاهی وي چې کولای شو په ایټالې کې د ښیښې جوړولو، په اسپانې کې د چاقوگانو او تورو جوړولو، په سویس کې د ساعت جوړولو، په هالنډ کې د چيني لوښو جوړولو او په ايرلينډ کې د کتاني ټوکرانو د اوبدلو يادونه وکړو.

۲- ماشیني صنایع

اروپا د ډېرو سکرو د زیرمو او د ښه حمل او نقل په درلودلو سره په نړۍ کې لویه صنعتي سیمه ده. د اروپا درنې صنایع او لوېې صنعتي کارخانې د کانونو ترڅنگ جوړې شوي دي. همدارنګه د اروپا صنعتي لوي ښارونه او بندرونه هم د سمندرونو او سیندونو په غاړو منځته راغلي دي، ځکه د بندرونو له ليارې د اومو موادو او توليدي توکو وړل او راوړل ډیر ارزانه سرته رسيږي. د اروپا له مهمو بندرونو څخه یو هم د امستردام د بیړیو چلولو د کانال په غاړه د شمال سمندرګي په ساحل کې د روتردام په نوم بندر دی. او د اروپا بل صنعتي لوي بندر د ایټالیا په هیواد کې د جینوا بندر دی.

د اروپا مهم صنایع د فلزاتو ویلې کول، الکترونیکي سامان آلات د ماشیني وسایلو تولید، بیړۍ جوړول، موټر جوړول او داسې نورې دي.

د سوېډن د کاغذ جوړونې صنعت

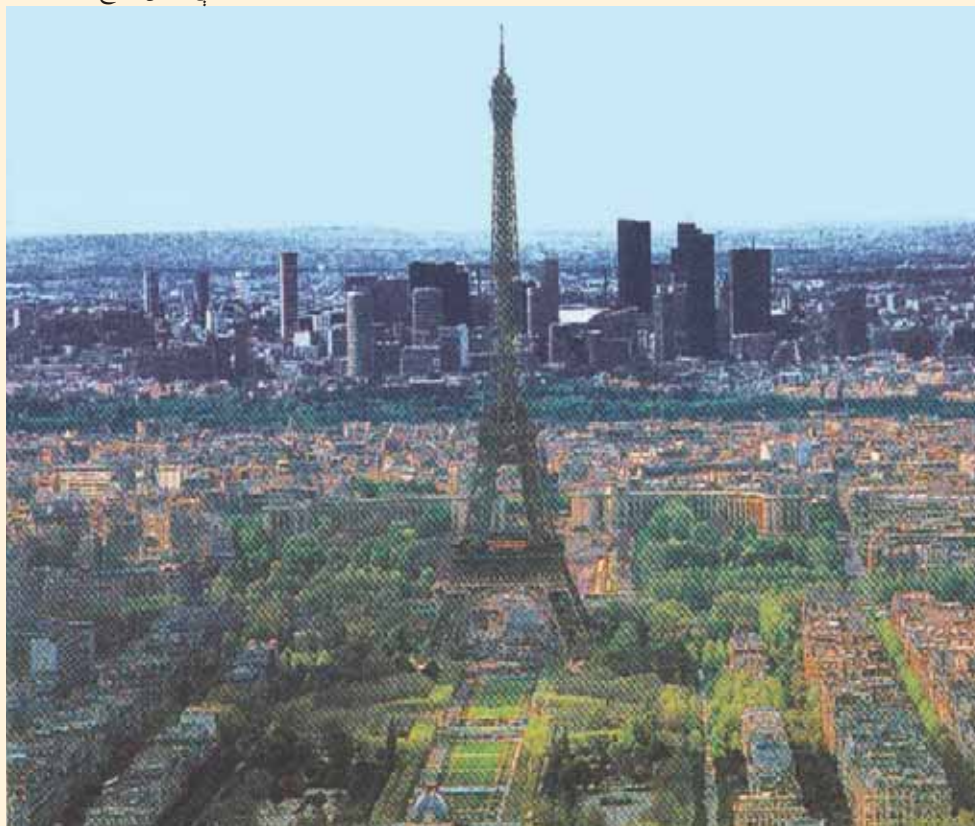

ج- توریزم:

د اروپا په اقتصاد کې د توریزم صنعت هم د ارزښت وړدی. په اروپا کې توریزم د ډیرو تاریخي او کلتوري مرکزونو، لکه موزیمونو، کلیساوو، پوهنتونونو او د اروپایي هیوادونو د طبیعي ښو سیمو د شته والي له امله له یوه هیواد څخه بل هیواد ته د سفرونو آسانتیاوو په اروپا کې سیاحت او ګرځندوی ته وده ورکړېده.

د اروپا جنوبي غاړې د مديترانې د سمندرګي ترڅنګ چې د لمريزې اروپا په نوم شهرت لري. د اروپا د نورو سيمو وګړي ځان ته رابولي. د الپ غرونه د غروختونکو او د ژمنيو لوبو لپاره له ليرې او نږدې هيوادونو څخه زيات مينه وال لري. د اوبو سپورتونه، په ځينو اروپايي هيوادونوکې د جشنونو مراسم، قصرونه، تاريخي او د معمارۍ هنري آثار د اروپا د توريزم نورې ساحې شميرل کيږي. د يادوني وړ ده چې د اروپا زياتره وګړي، په ځانګړي ډول پرمختللي هيوادونه د سوداګرۍ، بانکدارۍ او داسې نورو کارونو په خدمتونو بوخت دي، او د هغو فيصدي د کرنې او صنايعو په برخه کې لږه ده، چې داپه خپله په اروپا کې د اقتصاد د زيات پرمختګ څرګندوی ده.

د فرانسې د ایفل د برج تصویر

د اروپا توريستي ځايونه

ب: د الپ په غرو کې سپورتې لوبې

الف: د تيلمز د سيند په غاړه د بيگ بن د ساعت برج

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په دريو ډلو ووېشل شي او هره ډله دې په لاندې مطلبونو بحث او خبرې اترې وکړي، او د بحث پايله دې ټولگيو الوته وويي.

الف: د اروپا کانونه
ب: د اروپا صنايع
ج: د اروپا توريزم

پوښتنې

- ۱- د اروپا د سپکويلاسي صنايعو توليدات کوم دي؟ نومونه يې ووياست؟
- ۲- د اروپا صنعتي مرکزونه زياتره چيرې جوړ شوي دي؟ او ولې؟
- ۳- د اروپا درنې صنايع کومې دي؟ ليست يې کړئ.

له ټولگي څخه بهر فعاليت

د اروپا له بې ليکنې نقشه رسم يا کاپي کړئ او د اروپا د مهمو صنعتي هيوادونو نومونه په ټاکلو ځايونو کې وليکئ، او د جغرافيه په راتلونکي لوست کې يې ټولگيو الوته وړاندې کړئ.

څوړلسم لوست

۱-۲، د اروپا د لويې وچې د ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

د اروپا د چټکو کرښو شبکه

پخوا خلکو د مسافرينو او مالونو د وړلو او راوړلو لپاره د ترانسپورت له کوم ډول څخه گټه اخيستله؟

ترانسپورت Transports:

له يوځای څخه بل ځای ته د سوداگرۍ د مالونو او انسانانو له وړلو او راوړلو څخه عبارت دی، چې دا عمل د ریل، موټر، بېړۍ، الوتکې او پایپ لین په وسیله ترسره کېږي. وړل او راوړل (حمل و نقل) په بېلابېلو لارو چارو سرته رسيږي چې په لنډ ډول يې مطالعه کوو.

الف- سړک يا لويه لار:

په اروپا کې د ښو سړکونو او لويولارو جوړول په لومړي پړاو کې د نظامي او سوداگريزو اړتياوو د پوره کولو لپاره منځته راغلل. د روم امپراتورۍ خپلو لښکرو د چټک حرکت او ليردونې لپاره د سړکونو لومړني جوړوونکې وه. ناپليون او هیتلر هم د همدغې موخې لپاره سړکونه

جوړ کړل. په ورستيو کلونو کې د زياتو موټرونو توليد هم د سړکونو د جوړونې سبب شو. اوس کولای شو د هالنډ په شمال کې له امستردام څخه تر جنوب د ايټاليې پورې د لويو نښلونکو سړکونو له ليارې لاړشو. له غربيو سيمو څخه د تيريدو لپاره تونلونه جوړ شوي دي، چې ډير مهم تونل يې د مونټ بلان (Month Blaine Tunnels) په نوم دی، چې ۱۲ کيلومتره اوږد والی لري او فرانسې او ايټاليه سره نښلوي. د دوهمې نړيوالې جگړې څخه وروسته د گړنديو موټرو شمير مخ په زياتيدو دی لکه، د بيلگې په توگه په سويلن کې د هرو څلورو تنو لپاره يو موټر شته دی، خو د ختيځې اروپا په هيوادونو کې د گړنديو موټرو شمير ډير لږ دی. د ډنمارک او هالنډ په هيوادونو کې د بایسکلونو لپاره هم ځانگړې لارې جوړې شوې دي.

ب- د اوسپنې لارې:

د اوسپنو د لارو (د ريل کرښې) جوړونه له اروپا څخه پيل شوې ده. په ۱۸۰۴ م کال کې لومړنی د پراس لکوموتيف د انگلستان په ويلز کې د موټرونو او مسافرينو د وړلو لپاره پکار واچول شو. لومړنۍ د اوسپنو لاره په ۱۸۲۵ م کال کې د ستوکتن (Stockton) او درلينگتون (Darlington) د ښارونو ترمنځ د عمومي وړلو او راوړلو لپاره جوړه شوه او بيا ورو ورو د اوسپنې کرښې په اروپا کې پراختيا وموندله. اوس دا لويه وچه له نړۍ د گڼه گوښې څخه ډکې لارې لري. د اروپا د چټکو ريلونو کرښې د ډيرو چټکو او هوسا ريلونو څخه گټه اخلي. دا کرښې د اروپا لوی ښارونه سره نښلوي. نن ورځ د اوسپنو لارو د اروپا په دننه کې د مسافرينو او مالونو په وړلو او راوړلو کې مهم رول لوبوي.

د ټولگي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې تنظيم شي، او هره ډله دې د لويې لارې يا سړک او د ريل کرښو په هکله له يو بل سره سلا مشوره وکړي او پايلې دې د ډلې د استازي په وسيله خپلو ټولگيو الوته وړاندې کړي.

پوښتنې

- ۱- ترانسپورت تعريف کړئ؟
- ۲- ولی روميانو د سړکونو پراختيا ته ځانگړې پاملرنه درلوده؟
- ۳- لومړی ځل ريل چيرې او د کومې موخې لپاره په کار واچول شو؟
- ۴- د اوسپنو لومړنۍ کرښې د اروپا کوم ښارونه سره نښلولي وو؟
- ۵- د اوسپنو له کرښو څخه زياتره د کومو موخو لپاره گټه اخيستل کيږي؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت

د اروپا د لويې وچې په اقتصادي پرمختگ کې د اوسپنو د کرښو د رول په هکله مطلب وليکئ او خپلو ټولگيو الوته يې وړاندې کړي.

پنځلسم لوست هوايي کړنې:

د اروپا هوايي ډگر

آيا پوهيږئ چې د انرژۍ له پلوه په نړۍ کې د ډير لگښت لرونکي ترانسپورت کوم دی؟

په ۱۸ م پېړۍ کې په فرانسه کې هوا ته د لومړني بالون په الوتلو سره د هوايي چلند تاريخ پيل شو. په ۱۹۱۹ م کال کې د سوداگرۍ لومړنۍ هوايي کړنې په هالنډ کې منځته راغله. هوايي کړنې د اروپا لوي ښارونه او بهرني هيوادونه سره نښلوي او د مسافرينو او د هغوی د سوداگرۍ شيانو د وړلو لپاره چې درانه نه وي او ارزښت يې زيات وي، گټه اخيستل کيږي.

د اوبو لارې:

آيا پوهيږئ چې په نړۍ کې ډيره ارزانه ترانسپورتي لار کومه ده؟

د لرغونو زمانو څخه د اوبو لارې د شيانو او مسافرينو په وړلو او راوړلو کې ارزښت لري. د اروپا دانيوب او راین سیندونو د تاريخ په اوږدو کې په وړلو او راوړلو کې غوره رول لوبولی دی. د راین له سیند څخه روميانو گټه اخيستله او د سیندونو خوله (مصب) به يې کنټرولوله. د راین او دانيوب له سیندونو څخه په نړيواله توگه گټه اخيستل کيږي. د دانيوب سیند ډير اوږد او زيات هيوادونه سره نښلوي. د اروپا د کرنيزو هيوادونو څخه تيرېږي او په توره بحيره کې توپري. د راین سیند د اروپا په صنعتي سيمو کې زيات ارزښت لري. د هالنډ د روتردام لوي بندر د نړۍ له بل هر سيندي او سمندري بندر څخه زيات مالونه ليرېدوي.

د آلمان د برمن په بندر کې د مالونو وړلو او راوړلو فعالیت

د اروپا زیاتره سیندونه، لکه د آلمان الب او اودر، د فرانسې د سن او لوار د سیندونو په څیر د کانالونو په وسیله سره نښلول شوي دي. دا سیندونه په اروپا کې د اوسپنې دلارې له پراختیا د مخه نښلول شوي دي. د انگلستان په هیواد کې هم کانالونه شته چې اوس خپل پخوانی ارزښت نلري. اوس کولای شو د هم دې کانالونو اوسیندونو په وسیله له شمال سمندرګي څخه د مدیترانې د سمندرګي په غاړه د مارسي بندر ته سفر وکړو. د اروپا سواحل چې ځینې د بیړیو چلولو لپاره برابر

دي د لویو سوداګریزو بندرونو د منځته راتګ سبب شوي او ډیره ارزانه ترانسپورتي لاره ګڼل کیږي. د اروپا څه ناڅه ټول ښارونه له مادرید څخه پرته نور ټول د سیندونو، سمندرګیو او د اتلانتیک د سمندر په غاړو جوړ شوي دي. همدارنګه د پایپ لین له حمل و نقل څخه د نفتو، ګازو او اوبو د وړلو لپاره په پراخه اندازه ګټه اخیستل کیږي.

د ټولګي دننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو کې وویشل شي او هره ډله دې دلاندې پوښتنو په هکله بحث وکړي او دهغو پایلې دې د ډلې استازي ټولګي والوته وړاندې کړي.

- ۱- له هوایي ترانسپورت څخه زیاتره د کومو موخو لپاره ګټه اخیستل کیږي او ولې؟
- ۲- د اوبو ترانسپورت په کوم دلیل د نړۍ ډیره ارزانه ترانسپورتي لار ده؟
- ۳- له پایپ لین څخه زیاتره د کومو اهدافو لپاره ګټه اخیستل کیږي؟

پوښتنې

- ۱- د نړۍ د سوداګرۍ لومړنۍ هوایي کرښې په کوم هیواد کې په فعالیت پیل وکړ؟
- ۲- له هوایي کرښو څخه زیاتره د کومو شیانو د وړلو لپاره ګټه اخیستل کیږي؟
- ۳- ډیر لرغونی ترانسپورت کوم یو دي؟
- ۴- د اروپا د بیړۍ چلولو ډیر اوږد سیند کوم یو دی؟
- ۵- د اروپا د سوداګرۍ ډیر لوی سیند او سمندري بندر کوم دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د اروپا د اوبو د لارو د پراخوالي د لاملونو تر سرلیک لاندې یو مطلب ولیکئ او ټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

د اروپا د خپرکي لنډيز

- اروپا د نړۍ يوه کوچنۍ لويه وچه ده، چې د نړۍ په شمالي معتدله سيمه کې پرته ده.
- د اروپا غرونه په دوه برخو ویشل شوي، چې زاړه او ريښديلي غرونه يې په شمال کې او ځوان او لوړ غرونه يې په جنوب کې پراته دي.
- د اروپا لويه وچه ډير شمير سيندونه لري او زياتره يې د بېړيو چلولو وړ دي.
- د اروپا د لويې وچې د ټولو جهيلونو اوبه تقريباً خوږې او د سيندونو سرچينې جوړوي.
- د اروپا د لويې وچې لويی او مهم سمندرگی مدیترانه دی، چې د دريو لويو وچو آسيا، اروپا او افريقا ترمنځ پروت دی.
- د اروپايي هيوادونو د صنعتي پرمختگ يو علت هم د بېړيو چلولو د زياتو خليجونو شتوالی او سمندري موقعيت دی.
- اروپا يوازينۍ لويه وچه ده چې په هغې کې وچ او تاوده بيابانونه او دښتې نشته.
- اروپا له سياسي پلوه د ۴۴ هيوادونو څخه جوړه شوې، او د ځينو هيوادونو ترمنځ سياسي، فرهنگي، اقتصادي او نورې گډې اړيکې د يوه قرار داد پر بنسټ، چې د اروپا اتحاديې يې بولي، ترسره کيږي.
- د اروپا لويه وچه د لږ پراخوالي سره سره د نړۍ گڼ ميشته لويه وچه يا براعظم دی.
- د اروپا د وگړو زياتره برخه سپين پوټکي تشکيلوي.
- د اروپا د خلکو ژبه د ژبنۍ ريښې پر بنسټ په دريو ډلو: لاتين، جرمني او سلاو ویشل شویده.
- د اروپا زياتره وگړي د عيسوي دين پيروان دي چې په دريو مذهبونو کاتوليک، پروتستانت او ارتودوکس ویشل شوي دي.
- اروپا د نړۍ له لويو صنعتي سيمو څخه يوه ده.

– داروپا لویه وچه د ځمکې لاندې زیرمو، لکه د ډبروسکرو او نفتو (په شمال سمندرګي کې) لرونکې ده.

– د اروپا زیاتره صنایع، صنعتي لوی ښارونه او بندرونه د سیندونو او سمندرونو پر غاړو منځته راغلي دي.

– په اروپا کې د توریزم صنعت، د طبیعي، تاریخي، فرهنګي او نورو ساحو د شتوالي له امله ښه پرمختللی دی.

– د اروپا لویه وچه د نړۍ له ګڼې ګونې ډکې د اوسپنو کربنې لري.

– هوایي کربنې د انرژۍ د لګښت له پلوه د زیات لګښت لرونکي ترانسپورت یو ډول دی.

– د اوبو لارې په اروپا کې ډیرې ارزانه ترانسپورتي لارې ګڼل کیږي.

خلورمه گڼه جدول: د اوريایي هېوادونو جغرافیایي ځانگړتیاوي (د مطالعې لپاره)

گڼه	هېوادونه	عموميات				په ۲۰۰۱ م. کال کې په مختلفو برخو کې د نفوسو د بوختیا فیصلي		
		پلازمېنه	پرخوالی په کیلو متر مربع سره	په ۲۰۰۶ م کال کې د نفوسو شمېر	په یو کیلو متر مربع کې د نفوسو شمېر	کرنه	صنعت	خدمتونه
۱	البانیا	تیرانا	۲۸,۷۴۸	۳,۵۸۱,۶۵۵	۱۲۵	۵۴,۷	۲۳,۱	۲۲,۲
۲	بلجیم	بروکسل	۳۳,۰۰۰	۱۰,۳۷۹,۰۶۷	۳۱۵	۲,۶	۲۷,۲	۷۰,۳
۳	بوسني-هرزگوین	سارایوو	۵۱,۱۲۹	۴,۴۹۸,۹۷۶	۸۸	۱۱,۷	۴۷,۵	۴۰,۸
۴	بلغاریا	صوفیا	۱۱۰,۹۱۲	۷,۳۸۵,۳۶۷	۶۷	۲۵,۷	۳۰,۸	۴۳,۵
۵	دنمارک	کوپن هاگن	۴۳,۰۹۴	۵,۴۵۰,۶۶۱	۱۲۶	۳,۶	۲۶,۸	۶۹,۶
۶	آلمان	برلین	۳۵۷,۰۲۲	۸۲,۴۲۲,۲۹۹	۲۳۱	۲,۶	۳۴,۶	۶۲,۹
۷	استوني	تالین	۴۵,۱۰۰	۱,۳۲۴,۳۳۳	۲۹	۹,۰	۳۱,۷	۵۹,۳
۸	فنلند	هلسنکی	۳۳۸,۱۴۵	۵,۲۳۱,۳۷۲	۱۵	۶,۱	۲۷,۵	۶۶,۴
۹	فرانسه	پاریس	۵۵۰,۱۰۰	۶۰,۸۷۶,۱۳۶	۱۱۱	۱,۵	۲۵,۱	۷۳,۴
۱۰	یونان	اتن	۱۳۱,۹۹۰	۱۰,۶۸۸,۰۵۸	۸۱	۱۷,۵	۲۲,۵	۵۹,۹
۱۱	هنګري	بوداپست	۹۳,۰۲۲	۹,۹۸۱,۳۳۴	۱۰۷	۶,۸	۳۴,۴	۵۸,۸
۱۲	ایرلند	دوبلین	۷۰,۲۸۴	۴,۰۶۲,۲۳۵	۵۸	۸,۵	۳۰,۰	۶۱,۵
۱۳	ایسلند	ریکجاویک	۱۰۳,۰۰۰	۲۹۹,۳۸۸	۳	۸,۶	۲۵,۲	۶۶,۲
۱۴	ایتالیا	روم	۳۰۱,۲۶۸	۵۸,۱۳۳,۵۰۹	۱۹۳	۵,۶	۳۲,۱	۶۲,۳
۱۵	کرواتي	زاګرب	۵۶,۵۳۸	۴,۴۹۴,۷۴۹	۷۹	۱۶,۴	۳۰,۹	۵۲,۶
۱۶	لاتویا	ریګا	۶۴,۶۰۰	۲,۲۷۴,۷۳۵	۳۵	۱۵,۵	۲۶,۴	۵۸,۱
۱۷	لیتواني	ویلنیوس	۶۵,۲۰۰	۳,۵۸۵,۹۰۶	۵۵	۲۰,۲	۳۶,۴	۴۳,۵
۱۸	لوکزامبورګ	لوکزامبورګ	۲,۵۸۶	۴۷۴,۴۱۳	۱۸۳	۳,۰	۲۸,۰	۶۹
۱۹	مقدونیه	سکوپیه	۲۵,۷۱۳	۲,۰۵۰,۵۵۴	۸۰	۲۱,۸	۴۰,۴	۳۷,۸
۲۰	مالټا	والټا	۳۱۶	۴۰۰,۲۱۴	۱,۲۶۷	۲,۰	۲۶,۰	۷۲,۰
۲۱	مولداوي	کېشي نف	۳۳,۷۰۰	۴,۴۶۶,۷۰۶	۱۳۳	۴۵,۷	۱۴,۶	۳۹,۷
۲۲	مونټینګرو	پدګوریکا	۱۳,۸۱۲	۶۳۰,۵۴۸	۴۶	۲,۰	۳۰,۰	۶۸,۰
۲۳	هالنډ	امستردام	۴۱,۵۲۶	۱۶,۴۹۱,۴۶۱	۳۹۷	۳,۲	۲۲,۰	۷۴,۸
۲۴	ناروي	اوسلو	۳۲۳,۸۷۷	۴,۶۱۰,۸۲۰	۱۴	۴,۱	۲۱,۸	۷۴,۰

گټه	هېوادونه	عموميات				په ۲۰۰۱ م. کال کې په مختلفو برخو کې د نفوسو د پوځنیا فیصدي		
		پلازمېنه	پرخوالی په کیلو متر مربع سره	په ۲۰۰۶ م کال کې د نفوسو شمېر	په یو کیلو متر مربع کې د نفوسو تراکم	کرنه	صنعت	خدمتونه
۲۵	اوکراین	کیف	۶۰۳,۷۰۰	۴۶,۷۱۰,۸۱۶	۷۷	۲۶,۱	۲۷,۴	۴۶,۵
۲۶	اتریش	ویانا	۸۳,۸۵۹	۸,۱۹۲,۸۱۸	۹۸	۶,۴	۳۱,۳	۶۲,۳
۲۷	پولند	وارسا	۳۲۳,۲۵۰	۳۸,۵۳۶,۸۶۹	۱۱۹	۱۹,۰	۳۱,۷	۴۹,۳
۲۸	پرتګال	لزیون	۹۱,۹۸۲	۱۰,۶۰۵,۸۱۷	۱۱۵	۱۲,۳	۳۵,۲	۵۲,۵
۲۹	رومانیه	بوخارست	۲۳۸,۳۹۱	۲۲,۳۰۳,۵۵۲	۹۴	۴۱,۷	۲۸,۱	۳۰,۲
۳۰	روسیه	مسکو	۱۷,۰۷۵,۴۰۰	۱۴۲,۸۹۳,۵۴۰	۸	۱۱,۶	۲۹,۶	۵۸,۸
۳۱	صربیا	بلګراد	۸۸,۳۶۱	۹,۳۹۴,۴۱۱	۱۰۶	۲۹,۷	۳۲,۹	۳۷,۴
۳۲	سلوونیایا	لیوبلیانا	۲۰,۲۵۶	۲,۰۱۰,۳۴۷	۹۹	۱۱,۰	۳۷,۶	۵۱,۴
۳۳	سلواک	براتیسلاوا	۴۹,۰۱۲	۵,۴۳۹,۴۴۸	۱۱۱	۷,۶	۳۸,۰	۵۴,۴
۳۴	اسپانیا	مادرید	۵۰۵,۹۹۲	۴۰,۳۹۷,۸۴۲	۸۰	۶,۹	۳۰,۹	۶۲,۲
۳۵	چک	پراګ	۷۸,۸۶۴	۱۰,۲۳۵,۴۵۵	۱۳۰	۵,۱	۳۹,۱	۵۵,۹
۳۶	بریتانیا	لندن	۲۴۴,۱۰۱	۶۰,۶۰۹,۱۵۳	۲۴۸	۱,۶	۲۵,۴	۷۳,۱
۳۷	سپېنه روسیه	مینسک	۲۰۷,۶۰۰	۱۰,۲۹۳,۰۱۱	۵۰	۱۹,۷	۴۰,۶	۳۹,۷
۳۸	سویډن	سټکهلم	۴۴۹,۹۶۴	۹,۰۱۶,۵۹۶	۲۰	۲,۶	۲۵,۵	۷۱,۹
۳۹	سویس	برن	۴۱,۲۸۴	۷,۵۲۳,۹۳۴	۱۸۲	۴,۶	۲۶,۷	۶۸,۷
۴۰	سان مرینو	سان مرینو	۶۱	۳۰۲۰۰	۴۶۷,۲			
۴۱	اندورا	اندورا لا ولا	۴۵۳	۶۹۸۶۵	۱۵۴			
۴۲	موناکو	موناکو	۱,۹۵	۳۲۸۰۰	۱۶۱,۳			
۴۳	لختن شټین	واډوز	۱۶۰	۳۵۱۰۰	۲۱۲,۹			
۴۴	واتیکان	واتیکان سیتی	۰,۴۴	۹۲۰	۲۰۴			
۴۵	آذربایجان	باکو	۸۶۶۰۰	۸۴۷۴۰۰	۹۴,۵			
۴۶	ارمنستان	ایروان	۲۹۸۰۰	۲۹۷۶۰۰۰	۱۱۱,۹			
۴۷	ګرجستان	تفلیس	۶۹۷۰۰	۴۴۷۴۰۰۰	۷۱,۶			

دویم څپرکی

د امریکا براعظم

په دې څپرکي کې لولو:

۱،۲ موقعیت

د امریکا لویه وچه

الف - د امریکا د لویې وچې څلورخواوې او ویش

ب - د امریکا کشف

۲،۲ - طبیعي جغرافیه

الف - غرونه

ب - سیندونه

ج - جهيلونه

د - سمندرګي (بحیرې)

هـ - خلیجونه

و - اقلیم

۳،۲ - سیاسي جغرافیه

۴،۲ - بشري جغرافیه

۵،۲ - اقتصادي جغرافیه

۶،۲ - مواصلاتي جغرافیه

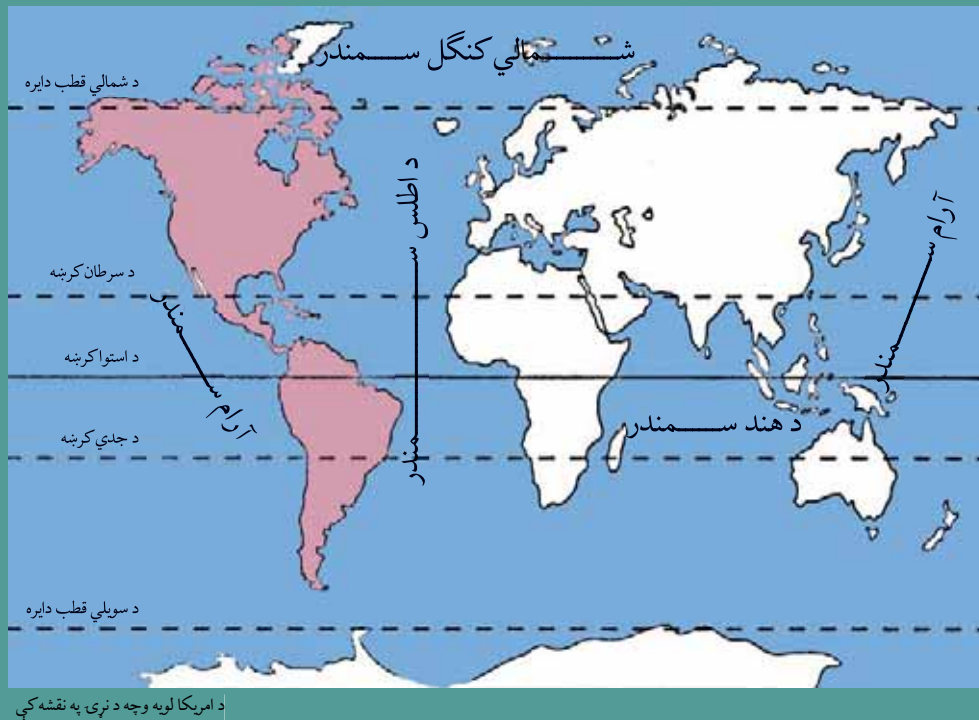
د دویم څپرکي موخې

گرانوزده کوونکو! د دې څپرکي له لاندنيو علمي موخو (هدفونو) سره
آشنا شئ:

- _ د امریکا لویه وچه له جغرافیایي موقعیت سره.
- _ د امریکا د لویه وچه د مهمو لوړو، ژورو (غرونو، سیندونو، سمندرګیو، جهیلونو، خلیجونو) سره.
- _ د امریکا د لویه وچه له اقلیم سره.
- _ د امریکا د لویه وچه له سیاسي جغرافیې سره.
- _ د امریکا د لویه وچه له اقتصادي جغرافیې سره (کرنه، صنعت، سوداګری او حمل و نقل).

- _ زده کوونکي دې د دې څپرکي په لوستلو سره لاندې مهارتونه حاصل کړي:
- _ د نقشې پر مخ د امریکا د لویې وچې موقعیت معلومول.
- _ د نقشې پر مخ د مهمو غرونو، سیندونو، سمندرګیو او جهیلونو معلومول.
- _ د نقشې پر مخ د امریکا د لویې وچې د هیوادونو معلومول.
- _ د انسانانو په ژوند کې د حمل و نقل د ارزښت نتیجه یي توضیح کول.

د امریکا د لویې وچې د جغرافیایي موقعیت په هکله څه پوهیږئ؟

د امریکا له لویې وچې څخه کوم سمندرونه چاپېر شوي دي؟

۱-۲ موقعیت:

الف: څلور خواوې: د امریکا لویه وچه د ۳۰ درجو او ۱۷۰ درجو لويديځو طول البلدونو او د ۸۴ درجو شمالي عرض البلد او د ۵۵ درجو جنوبي عرض البلد ترمنځ موقعیت لري. دا لویه وچه د شمال لخوا په شمالي کنگل سمندر، د جنوب لخوا د Derik درېک په ابناء (چې د انترکتیکا او د امریکا ترمنځ بیلوونکې پوله ده: په ختیځ کې د اطلس په سمندر چې د اروپا او افریقا لویې وچې یې د امریکا د لویې وچې څخه بیلې کړي او په لويديځ کې د آرام سمندر (بحرالکاهل) او د بیرنگ د ابناء سره چې د ۸۵ کیلومترو په واټن الاسکا د روسیې څخه بیلوي نښتې ده.

پرخوالی (مساحت) یې ۴۲،۳ میلیون کیلومتر مربع ته رسېږي.

د امریکا د لویې وچې ډیره لیرې شمالي نقطه شمالي قطب او جنوبي ډیره لیرې نقطه یې د کپ هارن - Cape Horn دماغه ده. اوږدوالی یې له شمال څخه جنوب ته ۱۵۰۰۰ کیلومتره دی. او سوريې له ختیځ څخه لويديځ ته په مختلفو برخو کې سره توپیر لري.

د امریکا د لویې وچې ویش:

د امریکا لویه وچه له شمال څخه جنوب لورته په درې برخو ویشل شوې ده چې د شمالي امریکا، منځنۍ امریکا او جنوبي امریکا څخه عبارت دي. د امریکا لویه وچه له شمال څخه جنوب لورته اوږده پرتله ده. په شمالي امریکا کې دوه هیوادونه کاناډا او متحده ایالتونه موقعیت لري، چې د شمالي قطب څخه د مکسیکو تر هیواد پورې غزیدلې ده. منځنۍ امریکا د

شمالي امريکا او جنوبي امريکا ترمنځ پرته ده، منځنۍ امريکا د شمال لخوا متحده ايالاتو سره او په جنوب کې د جنوبي امريکا سره ګډه پوله لري او د پانامې کانال د کارايين سمندرګی د آرام سمندر سره نښلوي او منځنۍ امريکا د جنوبي امريکا څخه بيلوي. جنوبي امريکا په جنوبي نيمه کره کې د شمالي عرض البلد د ۱۲ درجو څخه د جنوبي عرض البلد تر ۵۵ درجو پورې موقعيت لري. او په شمالي نيمه کره کې يې ډيره لږه برخه پرته ده. جنوبي امريکا د منځنۍ امريکا په جنوب کې د مثلث په بڼه موقعيت لري، چې راس يې د دريک (Derik) اېنا په لوري او قاعده يې د کارايين په سمندرګي او په منځنۍ امريکا کې موقعيت لري.

د ټولګي دننه فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي او د ورکړ شوي نقشې څخه په ګټه اخيستنې سره دې د امريکا د لويې وچې موقعيت د طول البلدونو او عرض البلدونو پر بنسټ وټاکي او تمرين کړي.

پوښتنې

لاندې جملې بشپړې کړئ

- ۱- د امريکا لويه وچه
کيلومتره مربع پراخوالی لري؟
- ۲- د ابناء جنوبي امريکا د انټارکټيکا د لويې وچې څخه بيلوي؟
- ۳- د امريکا د لويې وچې او د اسيا د لويې وچې ترمنځ بيلوونکي حد تشکيلوي.
- ۴- د امريکا او اروپا د لويې وچې ترمنځ بيلونکی سرحد تشکيلوي.

د امريکا سياسي نقشه

له ټولګي څخه بهر فعاليت

د ورکړ شوي نقشې له مخې د شمالي، منځنۍ او جنوبي امريکا د هيوادونو نومونه بيل بيل ليست کړئ او د جغرافيه په راتلونکي ساعت کې يې، په ټولګي کې ولولئ.

ب. د امریکا د لویې وچې د کشف په هکله څه پوهیږئ؟

د کرسټف کولمب انځور

آیا د امریکا د کشف کوونکي د نوم سره آشنایي لری؟

کرسټف کولمب ایټالوي بیړی چلوونکي ته د ځمکې د کړوټ په هکله د مسلمانانو د لیکنو پریښت په ۱۴۹۲ م کال کې د اسپانیې د پاچا لخوا دنده ورکړل شوه چې، د لویدیځ پرلور، هندوستان ته سفر وکړي او کومه شتمني چې هلته وه لاس ته راوړي. خو کولمب خپل سفر پیل کړ هغه ځای ته ورسید چې هغه یې د غرب الهند په نامه یاد کړ، او لومړنۍ سیمه چې هلته پلې شو هغه یې د سان سالوا دور (مقدس نجات ورکونکي) په نامه یاده کړه (چې د بهاما د ټاپوګانو له ډلې څخه وه). کولمب فکر کاوه چې آسیا او هند ته رسیدلي دی او خپلو ملګرو ته یې هدایت ورکړ چې د ټاپوګانو په پلټنه پیل وکړي. کلمب درې ځلې نور هم د امریکا نوی وچې ته سفر وکړ. د کلمب څخه وروسته بل بیړی چلوونکي د امریکو سپوږمۍ په نوم د کولمبس لارې ته دوام ورکړ او د جنوبي عرض البلد تر ۵۲ درجو پورې د برازیل د هیواد غاړو ته نږدې پرمخ ولاړ. دې بیړۍ چلوونکي د خپل سفر په هکله یوه مقاله ولیکله او هغه یې خپره کړه، وروسته بیا په ۱۵۰۲ م کې یوه جغرافیه پوه یو کتاب ولیکه او په هغه کې یې د امریکو سپوږمۍ مقالې ته د خپل اثر په سریزه کې ځای ورکړ او چاپ یې کړ. په ۱۵۰۷ م کال کې نوموړی کتاب په لاتیني ژبه وژباړل شو، چې په سریزه کې یې یوه جغرافیه پوه وړاندیز وکړ چې د وچې دا ټوټه دې، د هغه د کشف کوونکي په نوم امریکا ونومول شي.

په لومړيو کې د امريکا نوم د استواد کرښې د جنوب برخې ته استعمالیده، چې کولمبس هغه ځای ته سفر نه وکړی، خو وروسته یې شمالي برخه هم په برکې ونيوه او په جغرافیه کې لومړی ځل گردهارد مرکاتور په ۱۵۳۸ م کال کې په خپله مشهوره نقشه کې د امريکا نوم ټولې لويديځې نیمې کرې ته استعمال کړ. له هغه وخت څخه یې وروسته تر ننه پورې دا نوې لویه وچه د امريکو په نوم، د امريکا لویه وچه نومولې ده.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او لاندې پوښتنو ته دې ځواب ورکړي.

- ۱- کولمب ولې د هند د سفر لپاره د اروپا لويديځه لاره غوره کړه؟
- ۲- مسلمانو جغرافیه پوهانو د امريکا په کشف کولو کې څه رول درلود؟
- ۳- جغرافیه پوهانو ولې دا نوې لویه وچه د امريکا په نوم ونوموله؟

پوښتنې

- ۱- امريکا ته د کرسټف کولمب د سفر موخه څه وه؟
- ۲- د امريکو سپوږمې په خپل سمندري سفر کې کوم ځای کشف کړ؟
- ۳- لومړی ځل کوم جغرافیه پوه نوموړې نوې لویه وچه د امريکا په نوم ونوموله؟
- ۴- په لومړيو کې د امريکا کلمه د امريکا د لويې وچې کومې برخې ته استعمالیده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امريکو د سفر لوری د نقشې له مخې رسم کړئ، او څرګنده کړئ چې هغه کوم لوي کار ترسره کړی دی..

اتلسم لوست ۲، ۲ طبعي جغرافيه

راکي غرونه

در اتلونکي مخ نقشه په غور وگورئ او ووياست چې غرونه ددې لويې وچې په کومه برخه کې موقعيت لري؟

الف - د امريکا د لويې وچې د غرونو په هکله څه پوهيږئ؟

۱ - پخواني ټيټ زاړه غرونه

د اپالاش غرونه (Appalachian)

د شمالي امريکا د متحده ايالتونو په ختيځه برخه کې ټيټ غرونه شته ، چې د جيولوجۍ په لومړۍ دورې پورې اړه لري، د وخت په تيريدلو سره يې لوړوالی لږ شوی او په اوسني وخت کې د گردو لوړوڅوکو، څوړلرونکو لمنو او پراخو واديو لرونکي دي. دا غرونه د شمال له ختيځ څخه د جنوب لويديځ په لور د ۱۵۰۰ کيلومترو په اوږدوالي غزیدلي دي او لوړه څوکه يې بلک دام Black Dame ده چې ۲۰۴۴ متره لوړوالی لري.

۲ - لوړ او ځوان غرونه

د راکي Rocky يا روشوز غرونه:

د آرام سمندر د غاړې په اوږدو کې له شمال څخه جنوب ته غزیدلي دي او د جيولوجۍ په درېيمې دورې پورې اړه لري. دا غرونه ځوان او ډير لوړ دي، چې په ځينو سيمو کې يې لوړوالی ۶۰۰۰ متروته هم رسيږي، لوړه څوکه يې مک کينلي Mckinley په الاسکا کې ۶۱۹۳ متره لوړوالی

لري. د نوموړي غره په شمالي او جنوبي برخو کې فعال او غلي شوي اور غورځونې (آتشفشان) شته دي چې درنې زلزلې هم په هغو کې ژر، ژر رامنځ ته کېږي. لکه چې دارنگه په ۱۹۶۴ م کال کې د شلمې پېړۍ لویه زلزه په الاسکا کې منځته راغله. د اپالاش او راكي غرونو د لږو ترمځ هواړې ځمکې او پراخې جلگې شته.

د شمالي امريکا د لويې وچې طبيعي نقشه

د اندیز غرونه (Andes)

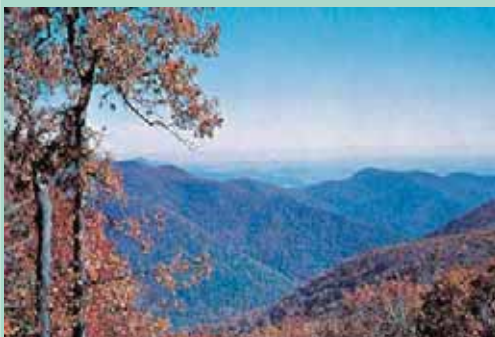
د اندیز غرونه د دې سیمې د اصلي اوسیدونکو په ژبه د شاتو د غرونو معنا لري. د غرونو دا لړۍ په جنوبي امریکا کې د آرام سمندر د غاړې په اوږدو کې له شمال ختخه د جنوب لورته ۸۰۰۰ کیلومترو په اوږدوالي غزیدلې ده او لوړه څوکه یې اکانکاګوا Aconcagua په ارجنتاین کې ۶۹۶۰ متره لوړه ده. د دې ځوانو غرونو د جوړښت په پروسه کې اورغورځونې، عمودي حرکتونه او وړاندوونکې زلزلې لاتر اوسه هم دوام لري. لکه چې دارنگه په ۱۹۶۰ م کال کې د اندیز د غرونو په جنوبي برخه کې ډیره درنه زلزله وشوه چې د چیلی زلزلې په نامه یادېږي. د دې زلزلې په پایله کې غلي شوي اشفشان هم په فعالیت پیل وکړ، د ساحلي وچې ځینې برخې تر اوبو لاندې شوې، د سمندر په ځینو برخو کې ټاپوګان د اوبو ختخه بهر شول، او نوی ټاپوګان یې جوړ کړل.

د جنوبي امریکا د لویې وچې طبیعي نقشه

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي، او په مشوره دې دوه لاندني تصویرونه په غور سره وګوري،
د راکي د ځوانو غرونو او د اپلاش د زړو غرونو ترمنځ ورته والی او توپیرونه دې په ګډې مشورې سره
ولیکي او ټولګي والوته دې یې وړاندې کړي.

د اپلاش غرونه

راکي غرونه

پوښتنې

- د سمو پوښتنو لپاره د (س) توری او د ناسمو پوښتنو لپاره د (ن) توری ولیکئ.
- ۱_ د اپلاش غرونه د جیولوجی د لومړي دوران د غرونو له ډلې څخه دی ()
 - ۲_ د راکي د غرونو لړۍ د شمال ختیځ څخه د جنوب لویدیځ لور ته پرته ده ()

لاندې جملې بشپړې کړئ.

- ۱_ د امریکا د لویې وچې ډیر لوړ غرونه دي.
- ۲_ د راکي د غرونو ډیره لوړه څوکه د په نوم په کې موقعیت لري.
- ۳_ د انډیز د غرونو ډیره لوړه څوکه د په نوم په کې موقعیت لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امریکا د لیکنې پرته نقشه رسم یا کاپي کړئ او د غرونو
نومونه یې په ټاکلي ځای کې ولیکئ.

نولسم لوست

ب. د امریکا د سیندونو په هکله څه پوهیږئ؟

د میسی سی پی سیند

د میسی سی پی سیند ولې په دې نوم نومول شوی دی؟

د شمالي امریکا سیندونه

په شمالي امریکا کې له اوبو ډک سیندونه شته، چې له یوې خوا د بیرۍ چلولو او د مالونو په لیږدېدلو کې ګټور دي، اوله بلې خوا یې د کرنې په برخه کې ډیرې آسانتیاوې رامنځته کړيدي. د شمالي امریکا د اتلانتيک د سمندر د حوزې ډیر لوی سیند د میسی سی پی (Mississippi) سیند دی چې د هندي بومي (اصلي) اوسیدونکو په ژبه د لوی سیند معنا لري. دا سیند د مینیسوتا (Minnesota) د ځنګلونو د ایټاسکا له جهیل څخه سرچینه اخلي، اوبه هوارو او پراخه دښتو کې جنوب لورته بهیږي، د بهیر په منځنۍ برخه کې ورسره له ښي خوا څخه ډیر لوی مرستیال د میسوري (Missouri) سیند یوځای کیږي. د میسوري سیند د هندي بومي (اصلي) اوسیدونکو په ژبه د خړو یا خټینو اوبو معنا لري.

د میسی سی پی د سیند اوږدوالی د میسوري د سیند له سرچینې څخه تر مصبه (خولې) د مکسیکو په خلیج کې (۶۴۲۰) کیلومتره دی، چې د اوږدوالي له پلوه د نیل او امازون څخه وروسته دی. د چپ اړخ لوی مرستیال یې د اوهایو (Ohio) سیند دی، چې د اپالاش له غرونو څخه سرچینه اخلي او زیاتې اوبه لري. د میسی سی پی سیند زیاتې شگې او خټې د ځان سره راوړي اوبه مصب (خوله) کې یې لویه دلتا جوړه کړې چې هر کال ۱۰۰ متره د مکسیکو د خلیج خواته مخکې ته ځي. دا سیند له خپلو ټولو مرستیالانو سره څه ناڅه ۲۰۰۰۰ کیلومتره د بیرۍ چلولو وړ دی او د کرنې په برخه کې ورڅخه هم ګټه اخیستل کیږي.

د شمالی امریکا د سیند و نون نقشه

د سنت لارنس سیند (St. Lawrence) پنځگونې جھیلونه د اتلانتیک له سمندر سره نښلوي. دا سیند د کنگل کیدلو له امله ټول کال د بیرېو چلولو وړ نه دی. دشمالي کنگل سمندر (Arctic ocean) د حوزې سیندونه له واورو څخه سرچینه اخلي او د کال زیات وخت کنگل وي. د دې حوزې ډیر لوی سیند د میکینزي (Mackenzie) سیند دی چې د اتاباسکا (Athabasca) له سیند څخه سرچینه اخلي او مصب (خوله) یې په شمال کې د بیو فورت (Beaufort) په سمندرګي کې ده. دا سیند د شمالي امریکا د یوه څیړونکي ماکینزي په نوم نومول شوی دی.

د آرام سمندر (الکاهل بحر) د حوزې سیندونه نسبتاً لنډ، لږ لوړوالی او د چټک بهیر لرونکي دي. د دې حوزې لوی سیندونه کلمبیا Columbia او کلورادو Colorado دي. دا سیندونه د راکي له غرونو څخه سرچینه اخلي او په آرام سمندر کې توپیري. د کلورادو سیند ژوره وادي چې دیوالونه یې عمودي دي منځته راوړي، سرچینه یې بارانونه او واورې تشکیلوي او د مکسیکو په هیواد کې د کلفورنیا په خلیج کې توپیري. د دې سیند اوږدوالی ۴۵۰ کیلومتره دی، اوبه یې خټینې او سرې دي، نو ځکه اسپانیانو هغه د کلورادو په نامه نومولی دی.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي د لارښوونې لاندې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې د لاندې مطالبو په هکله بحث او خبرې وکړي او د امریکا په نقشه کې دې یې وښيي:

- د میسي سي پي سیند
- د میکنزي سیند
- د کلورادو سیند
- د سنت لارنس سیند

پوښتنې

لاندې جملې په مناسبو کلمو ډکې کړئ.

- ۱- د میسي سي پي د سیند له څخه سرچینه اخلي.
- ۲- د میسي سي پي سیند د چپ اړخ لوی مرستیال دی.
- لنډ ځواب ورکړئ
- ۱- د شمالي کنګل سمندر د حوزې د لویو سیندونو نومونه وویاست؟
- ۲- د کلورادو د سیند اوبه چیرې تویږي؟
- ۳- د میسي سي پي سیند د اوږدوالي له پلوه په نړۍ کې کوم مقام لري؟
- ۴- د کلمیا د سیند مصب چیرې دی؟
- ۵- د اتلانتیک سمندر د حوزې د مهمو سیندونو نومونه وویاست؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امریکا د لیکنې پرته (سپینه) ورکړ شوې نقشه رسم یا کاپي کړئ او په هغې کې د سیندونو نومونه ولیکئ او د جغرافې په راتلونکي لوست کې یې زده کوونکو ته وښیاست.

شلم لوست د جنوبی امریکا سیندونه

د سولې امریکا سیندونه

ستاسو له نظره ولې په جنوبی امریکا کې له اوبو څخه ډک سیندونه شته؟

د استوایي سیمو ډیر اوربنتونه د دې سبب شوي چې په دې لویه وچه کې زیات او اوبو څخه ډک سیندونه منځته راشي. د اندیز غرونه د جنوبی امریکا په لویدیځه غاړه کې اوږده پراته دي چې د دې قطعې د ختیځې حوزې ترمنځ د اوبو د وېش پوړۍ په توګه ګڼل کیږي. د اندیز د غرونو د ختیځې برخې د ټولو لویو سیندونو اوبه د اتلانتیک سمندر ته تویږي. د دې وچې د سیندونو اساسي سرچینه سیمه ایز بارانونه دي، چې د امازون په حوزه کې هره ورځ اوری اوبه دوامداره توګه د سیندونو اوبه زیاتوي. د امازون سیند د نړۍ د ډیرو زیاتو اوبو لرونکی سیند دی. د امازون د سیند اوږدوالی د هغه له مرستیال د یوکایالي Ucayali له سیند سره (د پیرو په هیواد کې) ۶۴۸۰ کیلومتره دی او په اتلانتیک سمندر کې تویږي، چې په دې توګه د نیل له سیند څخه وروسته دوهم مقام لري. دا سیند له هوارو سیمو تیرېږي، ډیرې لږې څوړې لري او دخپل بهیر په اوږدو کې څه ناڅه د ۵۰۰ مرستیالانو سره یوځای کیږي، نو ځکه ټول کال له اوبو څخه ډک وي او د مستیدو لوړه اندازه یې د جنوبی نیمې کرې د اوړي د موسم اخیر وي. د امازون د سیند ټوله حوزه استوایي ځنګلونو پوښلې ده چې د رېږونې یې د اقتصادي مهمو پیداوارو څخه دي. د بنی غاړې لوی مرستیال یې د مادیرا Madeira سیند او د کینې غاړې مرستیال یې د نګرو Negro سیند دی. د سیند زیات ژور والی او زیاتې اوبه د دې سبب شوی چې د زرګونو کیلومترو د واټن په وهلو سره بیړۍ

ددغه سیند په بهیر کې تگ او راتگ وکړي.

د امازون کلمه د سیمه ایزو خلکو په ژبه ډیر زوږ او غږ لرونکو اوبو په معنا ده. په دې سیند کې د سمندري مد په وخت کې خپې عمودا د پنځومترو په لوړوالي په ډیر لوړ غږ د سیند د اوبو د حرکت په خلاف پورته حرکت کوي او د شور او زوږ د منځته راتلو سبب کیږي. د جنوبي امریکا نور لوی او د اوبو ډک سیندونه د پارانا Parana او اورینوکو Orinoco سیندونه دي. د پارانا سیند خپلې اوبه د برازیل د غرونو له لوبدیکو لمنو او د هغه د نننیو هوارو سیمو څخه اخلي. اوږدوالی یې ۴۷۰۰ کیلومتره دی او د اتلانتیک په سمندر کې توپیري. د گیانا Guiana د غرونو شمالي لمنې او د اورینوکو هوارې د اورینوکو د سیند حوزه جوړوي. نوموړی سیند له هوارو ځمکو څخه تیرېږي، اوږدوالی یې ۲۷۳۰ کیلومتره دی او د بیرو چلولو وړ دی.

د اورینوکو د سیند د یوه مرستیال په بهیر کې د انجیل څړوبی د ونزوېلا په هیواد کې پروت دی چې د نړۍ ډیر لوړ څړوبې گڼل کیږي او لوړوالی یې ۱۰۵۴ مترو ته رسیږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو بحث او خبرې وکړي او پایلې دې یې ټولګي والوته ووايي.
د امازون، پارانا او اورینوکو د سیندونو سرچینه او مصب چیرې دي او څه اقتصادي ارزښت لري.

پوښتنې

- ۱- سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه د (ن) په توري نښه کړئ.
 - د امازون سیند د اوبو د حجم له پلوه د نړۍ لوی سیند دی ()
 - د پارانا د سیند اوبه د اتلانتیک سمندر ته توپیري. ()
- ۲- سم ځواب په نښه کړئ
 - د نړۍ ډیر لوړ څړوبی په لاندې کوم یوه هیواد کې دی؟
 - الف - ارجنټاین ب - برازیل ج - ونزوېلا د - اکوادور
- ۳- د اورینوکو سیند چیرې توپیري؟
 - الف - د مکسیکو په خلیج کې ب - د اتلانتیک په سمندر کې
 - ج - په ارام سمندر کې د - د کارابین په سمندرګي کې
- ۴- لاندې جملې په مناسبو کلمو ډکې کړئ.
 - د امازون د سیند سرچینه د تشکیلوي.
 - د امازون د سیند دښې غاړې لوی مرستیال او د کینې غاړې لوی مرستیال یې دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د (۶۴) مخ د امریکا له لیکنې پرته نقشه انځور اویاکاپي کړئ او په هغې کې د سیندونو نومونه ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې ټولګیوالوته وښیاست.

ج. د امریکا د جهیلونو په هکله څه پوهیږئ؟

د شمالي امریکا د پنځه گونو جهیلونو نقشه

ستاسو له نظره د امریکا د جهیلونو په منځ ته راتگ کې اغیزمن عوامل کوم دی؟

په تیرو لوستونو کې د جهیلونو له اصطلاح سره آشنا شوي یاست. د امریکا په لویه وچه کې د طبیعي ځانګړتیاو پر بنسټ زیات جهیلونه شته دي. د شمالي امریکا لوی جهیلونه سوپریر (Superior) ۸۳۲۷۰ کیلومتر مربع، مشیگان (Michigan) ۵۸۲۰ کیلومتر مربع، هورن (Huron) ۶۰۷۰۰ کیلومتر مربع، ایری (Erie) ۲۵۶۸۰ کیلومتر مربع او انتاریو Ontario چې ۱۹۲۳۰ کیلومتر مربع دی. د انتاریو جهیل د سنت لورنس Sent Laurence د سیند په وسیله د سنت لورنس د خلیج او د اتلانتیک له سمندر سره نښتی دی.

د سوپریر جهیل د پراخوالي له پلوه ډیر پراخه او د خوړو اوبو د درلودلو له امله په نړۍ کې لومړنی مقام لري. دا جهیلونه د کنگلونو (یخچالونو) په سبب منځته راغلي او د اوبو سطحه یې سره توپیر لري. د سوپریر، هورن او مشیگان جهیلونه د کوچنیو آبناء گانو په وسیله یو له بل سره نښتي دي، خو د ایری جهیل بیل دی او د انتاریو جهیل د سنت لورنس د سیند په وسیله د اتلانتیک له سمندر سره نښتی دی. دنیاګارا څړوبي ته په بومي ژبه نیاګارا (زور) او غږ لرونکې) اوبه وايي چې د نیاګارا د سیند په بهیر کې چې د ایری او انتاریو جهیلونه سره نښلوي رامنځ ته شوی دی چې اوبه یې له شمال څخه جنوب لورته یعنې د کاناډا له هیواد څخه د متحده ایالاتو خاورې ته توپیري. په همدې برخه کې د اوبو د بریښنا ستیشن هم جوړ شوی دی چې په دواړو هیوادونو کاناډا او متحده ایالاتو پورې اړه لري. د دې جهیلونو اوبه د بیړیو چلولو وړ دي او د مشیگان جهیل د کانال په واسطه د میسي سي پي د سیند سره هم نښلول شوی دی. د متحده ایالاتو د لویدیځ او جنوب لویدیځ جهیلونه تقریبا سمندر ته لار نه لري

او د دې حوزې لوی جهیل د گړیت سالت Great Salt په نوم یادېږي.

د سپوږمکۍ په وسیله د جهیل تصویر

یوویستم لوست

د کاناډا د هیواد جهیلونه زیاتره د کنگلونو (یخچالونو) تر اغیزې لاندې دي. دې جهیلونو د ۱۰۰۰۰ کیلومترو مربعو په پراخوالي د لوارنت پلټو Laurent Plateau لورې له جنوب ختیځ، جنوب او جنوب لویدیځ لوري راچاپیره کړي دي. د (۶۲) مخ نقشې ته پام وکړئ.

لومړۍ گڼه جدول: د کاناډا د هیواد نور جهیلونه (اضافي معلومات)

گڼه	د جهیل نوم	موقعیت	د اوبو ډول
۱	گریت بیر Great Bear	کاناډا	یخچالي او د خوړو اوبو لرونکی
۲	گریت سیلیو Great Slave	کاناډا	یخچالي او د خوړو اوبو لرونکی
۳	وینی پک Winnipeg	کاناډا	یخچالي او د خوړو اوبو لرونکی
۴	منی توبا Manitoba	کاناډا	یخچالي او د خوړو اوبو لرونکی

د دې جهیلونو لومړنی بستر د یخچالي پروسې پورې اړه لري. تقریبا د کاناډا د هیواد ټولو سیندونو له جهیلونو څخه سرچینه اخیستې اوبو شمیر یې مخکې له دې چې سمندرونو اويا د هډسن خلیج ته ورسېږي د لس گونو جهيلي سیمو څخه تیرېږي.

په منځنۍ امریکا کې تکتونیکي ژورو، غرونه سره جلا کړي دي او پراخه او ژور جهيلونه يې منځته راوړي دي د ټولو لوی يې د نیکاراګوا Nicaragua جهيل دی چې ۱۶۷ کیلومتره اوږدالی او ۷۰ متره ژور والی لري چې د نیکاراګوا د هیواد په لویدیځ کې موقعیت لري. دا جهيل د فعالو او غیرو فعالو اتشفشاني ټاپوګانو لرونکی هم دی. په جنوبي امریکا کې د بولیویا او پیرو د هیوادونو په پوله کې د ټي ټي کاکا Titicaca جهيل چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۱۲ متره لوړوالی لري، پروت دی چې د دې لویې وچې ډیر لوړ جهيل شمیرل کیږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او لاندې پوښتنو ته دې د (۶۲) او (۶۵) مخ د نقشې په اساس ځواب ورکړي او د هرې ډلې استاذی دې د خپل کار پایلې ټولګي والوته ولولي.

- ۱- د کاناډا د هیواد د جهيلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ؟
- ۲- د متحده ایالاتو د جهيلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ؟
- ۳- د منځنۍ امریکا د جهيلونو موقعیت په نقشه کې وټاکئ؟
- ۴- د جنوبي امریکا د جهيلونو موقعیت په نقشه کې وټاکئ؟

پوښتنې

- ۱- د شمالي امریکا لوی جهيلونه کوم دي؟
- ۲- د کاناډا د هیواد لوی جهيلونه کوم دي؟
- ۳- ولې د ځینو جهيلونو اوبه خوږې او د ځینو مالګینې وي؟
- ۴- د امریکا د لویې وچې ډیر لوړ جهيل کوم دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امریکا د لویې وچې طبیعي نقشه د (۶۴) مخ څخه کاپي یا انځور کړئ او د جهيلونو نومونه يې ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې يې ټولګیوالوته وښیاست.

دوه ويستم لوست

د-د امریکا د سمندرگیو په هکله څه پوهیږئ؟

د کارابین سمندرګی

سمندرگی څه اقتصادي ارزښت لري؟

د امریکا د لوېدیځې وچې له شاوخوا پراخه اوبه چاپېره شوې دي او ډیر سمندرګي لري. د دې لوېدیځې وچې ډیر لوی سمندرګی د کارابین سمندرګی دی، چې د غرب الهند د ټاپوګانو (د لوی انتیل د ټاپوګانو ځینې لکه کیوبا، هایتی، جامیکا، پورتوریکو او د کوچني انتیل ټاپوګان چې اورغورځونکي منشاء لري لکه ترینیداد او توباګو او داسې نور)، د منځنۍ امریکا د ختیځو غاړو او د جنوبي امریکا د شمالي غاړو ترمنځ پروت دی او پراخوالی (مساحت) یې ۱۹۴۳۰۰۰ کیلومترو مربعو ته رسیږي. دا سمندرګی د جغرافیایي موقعیت له مخې په استوایي عرض البلدونو کې د تودوخې د لوړې درجې (د سانتی ګراد ۲۴ څخه تر ۲۷ درجو) او د لږې مالګې د لرلو په سبب د سمندر له اوبو څخه توپیر کیږي. د کارابین سمندرګی د اقتصادي او ستراتیژیکي ځانګړې ارزښت لرونکی دی او د نړۍ د سمندري سوداګریزو د مهمو لارو په تګ لوري کې چې د اتلانتیک له سمندر څخه آرام سمندر ته له پانامې د کانال څخه تیرېږي او د ګڼه ګوڼې څخه ډیره ډکه د اوبو لاره ده، پروت دی. د دې سمندرګي غاړې لږ لوروالی لري او لوی سوداګریزه بندرونه یې په غاړو کې جوړ شوي دي.

- د پانامې کانال په کوم هیواد کې پروت دی، کوم سمندرونه یې سره نښلولي او څه اقتصادي ارزښت

لري؟

د امریکا د لویې وچې شمالي او شمال ختیځ سمندرګي لکه د بیوفورت Beaufort سمندرګي د کانادا په شمال او د لابرادر Labrador سمندرګي د کانادا د هیواد په ختیځ کې د اقلیم له پلوه د شمال کنگل سمندر سره ورته والی لري. څه ناڅه ټول کال کنگل او د تودوخې درجه یې د ساتنې ګراد د منفي ۵۰ درجو څخه کښته وي، او حتی دوی یې له یوې نیمې څخه تر دوو میاشتو دوام کوي، کله کله یې د تودوخې درجه د ساتنې ګراد له ۱۰ درجو څخه پورته ځي، په همدې سبب د قطبي سمندرګیو په نوم یادېږي او یواځې د خپرېدو لپاره بېرې پکې تګ اورانګ کوي. په غاړو او ژورو برخو کې یې ځینې سمندري حیوانات لکه کبان ژوند کوي. د بیوفورت له سمندرګي څخه نفت هم راپستل کېږي.

- د اسیا او امریکا د لویو وچو ترمنځ کوم سمندرګي او آبناء پراته دي؟

د الاسکا د ایالت په شمال لویديځ کې د چوکاتسک یا چي چي (Chichi) سمندرګي پروت دی چې د کال زیاتره وخت کنگل وي. د شمالي امریکا او د اسیا د لویو وچو ترمنځ بل لوی سمندرګي د بیرنگ Bering په نوم د ۲۲۶۹۰۰۰ کیلومتر مربع د پراخوالي په لرلوسره پروت دی. دا سمندرګي د بیرنگ د آبناء له لارې چې ۸۵ کیلومتر سور لري د شمالي کنگل سمندر سره نښلي. شمالي برخه یې د ژمي په اوږدو کې کنگل وي. خو جنوبي برخې یې نه کنگل کېږي او د بیړیو چلولو وړ دي.

(۶۲) مخ نقشې ته وګورئ.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي، او هره ډله دې د ۶۴ مخ نقشه انځور اویا کاپي کړي او نومونه دې په ټاکلو ځایونو کې ولیکي او د هرې ډلې استازی دې هغه ټولګیوالوته وښيي.

پوښتنې

- ۱- د امریکا د لویې وچې کوم سمندرګي ټول کال د بیړیو چلولو وړ دي؟
- ۲- د کوم کانال له لارې، د اتلانتیک سمندر د ارام له سمندر سره نښلول شوی دی؟
- ۳- د بیرنگ سمندرګي د امریکا په کومه برخه کې پروت او کومې لویې وچې یې سره بیلې کړې دي؟
- ۴- د امریکا د لویې وچې شمالي سمندرګي د کارابین د سمندرګي سره پرتله کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امریکا له لیکنې پرته نقشه له (۶۴) مخ څخه کاپي کړئ، د سمندرګیو موقعیت پکې وټاکئ او د جغرافیې په راتلونکي درسي ساعت کې یې ټولګیوالوته وښیاست.

درويشتم لوست

هـ- د امريکا د لويې وچې د خليجونو په هکله څه پوهيږئ؟

پورتنۍ نقشې ته وگورئ. ولې د امريکا په لويه وچه کې ډير خليجونه شته دي؟

د شمالي امريکا خليجونه

د امريکا لويه وچه ډير خليجونه لري ځکه د دې لويې وچې ښه موقعيت د دوو سمندريو ترمينځ او د اوبو ننوتلو له کبله په وچه کې د ډيرو خليجونو منځته راتگ سبب شوی دی.

په دې لويه وچه کې د سوداگرۍ او بېرېو جوړولو د صنعت پرمختيا هم د همدې خليجونو د شتوالی له امله ده. د شمالي امريکا په جنوب ختيځ کې د مکسيکو خليج پروت دی چې د فلوريدا د ټاپو وزمې په وسيله د اطلس (اتلانتيک) له سمندر څخه بيل شوی دی.

دې خليج سربيره پردې چې د بېرېو چلولو لپاره يې ښه شرايط برابر کړي دي، په سواحلو کې يې د نفتو، طبيعي گازو او مالگو زيرمې هم ساتلې دي.

د گلف ستریم تود بهير د مکسيکو د خليج له سيمې تيرېږي چې د سيمې د اقليم د بدلون او د اوبو د سطحې د پورته کيدو سبب کيږي.

د دې سيمې بل لوی خليج د مکسيکو د هيواد په ختيځ کې د کامپيچ Campeche خليج دی.

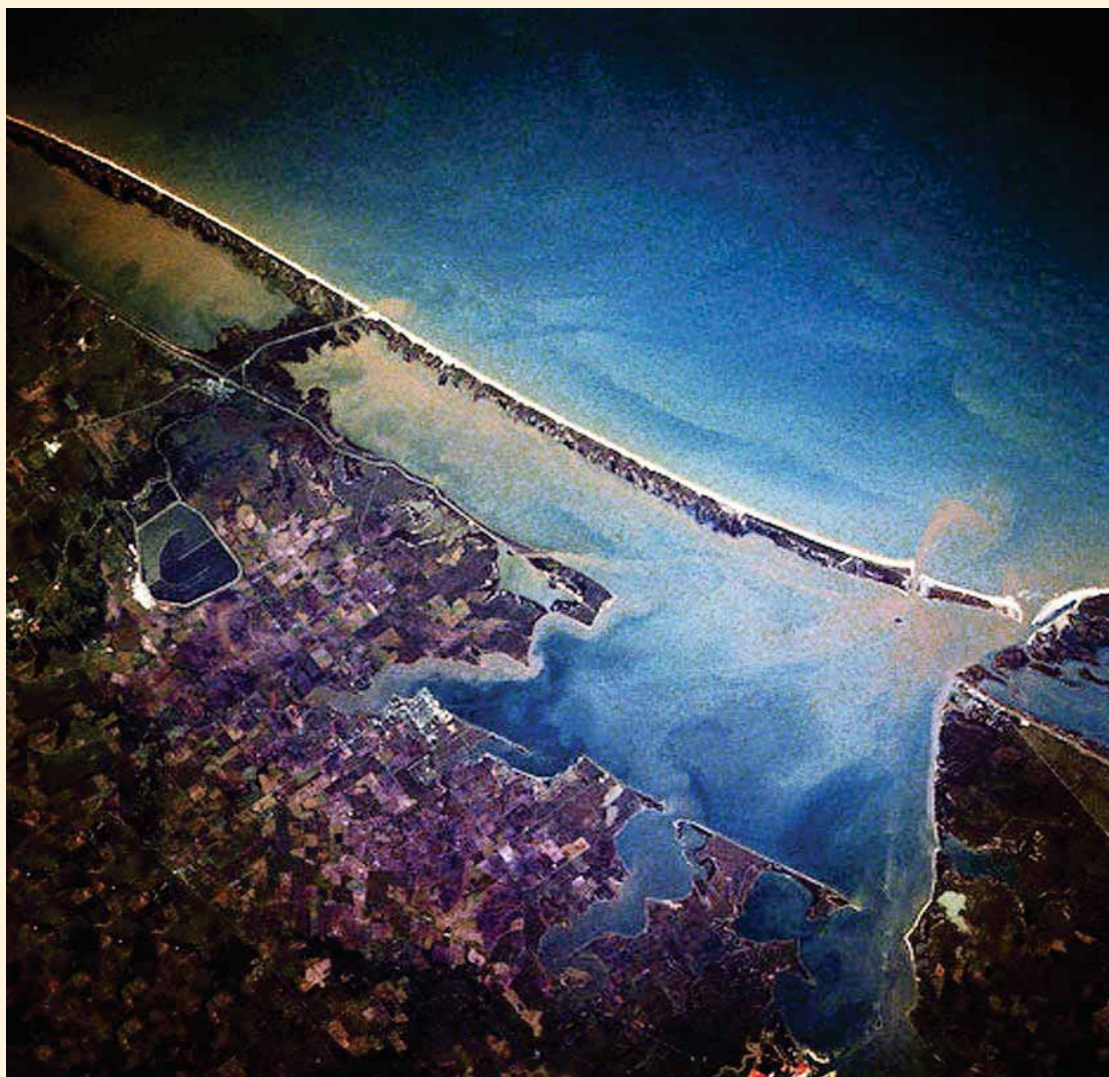
د شمالي امريکا په ختيځو غاړوکې د اطلس د سمندر اوبه په وچې کې ننوتلې چې په ځينو برخوکې يې ژور او په ځينو نورو برخو کې يې لږ ژور خليجونه منځته راوړي دي. دا خليجونه د فلوريدا د ټاپو وزمې څخه پيل او د بافين Baffin په سيمه کې خپل اعظمي سورته رسېږي. د کاناډا شمالي خليجونه د اقليمي رژيم له پلوه شمالي کنگل سمندرته ورته والی لري، او د بېړيو چلولو وړ نه دي.

دويمه گڼه جدول د شمالي امريکا خليجونه (اضافی معلومات)

گڼه	د خليج نوم		موقعيت
۱	سنت لارنس	St Lawrence	د اطلس د سمندر په غاړه د کاناډا د هيواد په ختيځ کې
۲	هودسن	Hudson	د اطلس سمندر په غاړه د کاناډا د هيواد په ختيځ کې
۳	بافين	Baffin	د اطلس سمندر په غاړه د کاناډا د هيواد په شمال ختيځ کې
۴	اموندسن	Amundsen	د شمال کنگل سمندر په غاړه د کاناډا هيواد په شمال کې
۵	فونډی	Foundy	د اطلس سمندر په غاړه د کاناډا هيواد په جنوب ختيځ کې

ټولې هغه اوبه چې د امريکا د لويې وچې شمالي او شمال ختيځې غاړې يې راجا پيره کړې دي، د کال په اوږدو کې يې تودوخه ډيره ټيټه او کله هم د سانتي گراد د مثبت ۱۰ درجو څخه نه اوړي د کال زياتره وختونه کنگل وي. نوله همدې امله د هودسن د خليج سرې اوبه او د مکسيکو د خليج تودې اوبه د شمالي امريکا پر اقليم باندې مستقيمه اغيزه لري.

د مکسیکو د خلیج تصویر

د شمالي امریکا د ارام سمندر غاړې لږې وتلې او ننوتلې دي، خو د دې وچې په شمال لویدیځو غاړو کې لوی او کوچني ټاپوګان پراته دي چې ډیرې وتلې او ننوتلې غاړې لري. د دې سیمې له ډیرو لویو خلیجونو څخه یوهم د کلفورنیا خلیج دی چې د کلفورنیا California د ټاپو وزمې په ختیځ کې موقعیت لري او د کلورادو سیند په هغه کې تویېږي. دا خلیج اوږد او کم سوره دی، او یوه ماته او ژوره ساحه یې منځته راوړې ده. د الاسکا Alaska خلیج د دې ساحې بل لوی خلیج دی. چې د امریکا د لویې وچې په شمال لویدیځ کې موقعیت لري. د یادونې وړده چې ټول لوی او ژور خلیجونه د بیړیو چلولو او بندرونو د جوړونې لپاره ښه شرایط برابرې وي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او د امریکا د لویې وچې نقشه دې له (۶۴) مخ څخه کاپي کړي، او د شمالي امریکا د مهمو خلیجونو نومونه دې د هغې پر مخ ولیکي، او د ډلې استاذی دې یې ټولګیوالوته وښيي.

پوښتنې

- ۱- د مکسیکو له خلیج څخه څه اقتصادي ګټه اخیستل کېږي؟
- ۲- د شمالي امریکا په ختیځ کې کوم لوی او ژور خلیجونه شته؟
- ۳- د امریکا شمالي خلیجونه ولې د بیړیو چلولو وړ نه دي؟
- ۴- د شمالي امریکا د لویدیځې غاړې لوی خلیجونه کوم دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

لاندې جدول بشپړ کړئ او د جغرافیې په راتلونکي درس کې یې ټولګیوالوته ولولئ.

ګڼه	د خلیج نوم	موقعیت	اقتصادي ارزښت
۱	مکسیکو	د شمالي امریکا په جنوب ختیځ برخو کې	
۲	سنت لارنس		د بیړیو چلولو وړ دی
۳	هودسن		
۴	الاسکا		
۵	کلفورنیا		

خلویشتم لوست د جنوبی امریکا خلیجونه

د سويلي امريکا نقشه

آيا د سويلي امريکا ټول خلیجونه د سوداگرۍ د لویو بېړيو چلولو ته برابر دي؟

د سويلي امريکا د خلیجونو په هکله څه پوهیږئ؟

د سويلي امريکا د اطلس (اتلانتیک) سمندر په غاړو کې لوی خلیجونه چې په وچه کې ډېر ننوتلي وي نشته دي. يوازې د ارجنټاين د هیواد په جنوب ختیځو غاړو کې نیمه دایروي شکله خلیجونه لیدل کېږي. د پارانا Parana د سیند په خوله (مصب) کې د رېودو لاپاتا اوږده او پراخ سواحل پراته دي. د هغه په شمال کې د سادومارکوس کوچنی خلیج موقعیت لري چې د بېړيو چلولو لپاره یې د بندر جوړونې ښه شرایط برابر کړي دي. د امازون د سیند خوله هم د بېړيو چلولو وړ ده. د کارابین د سمندرګي په غاړو د ونزوېلا لوی خلیج

موقعیت	د خلیج نوم	ګڼه
د ارجنټاين د هیواد په ختیځ کې د اطلس سمندر په غاړه	سان ماتياس (San Matins)	۱
د ارجنټاين د هیواد په ختیځ کې د اطلس سمندر په غاړه	بلانکا (Blanca)	۲
د ارجنټاين د هیواد په ختیځ کې د اطلس سمندر په غاړه	سان جورج (San jorgs)	۳
د ارجنټاين د هیواد په ختیځ کې د اطلس سمندر په غاړه	ګرانډ (Granda)	۴

پروت دی، چې ځانګړی سوداګریز ارزښت لري. د جنوبی امریکا په شمال لویدیځ کې د ارام سمندر په غاړه د پانامې لوی خلیج پروت دی چې د پانامې د کانال له لارې یې د بېړيو چلولو لپاره ښه شرایط برابر کړي دي. همدارنګه د استوا د کرښې جنوب ته د اکوادور په هیواد

کې د گواياگیل Guayaquil لوی خلیج پروت دی چې د گواياگیل لوی بندر هم دلته جوړ شوی دی او د هغه په جنوب کې د عرض البلد تر ۳۰ درجو پورې د هغه سواحل وتلي او ننوتلي نه دي او د غاړو لوړوالی یې هم ډیر دی، چې د بیړیو لنگر اچولوته برابر نه دي. خو د ارام سمندر د سواحلو په جنوبي ورستیو برخو کې د چیلی په هیواد کې ډیرې ننوتلې او وتلې شته، خلیجونه یې تاوراتاو او سورور دي لکه کورکوادو Corcovado او د دې پنیاس De penas چې د پراخو او ژورو خلیجونو د سمندري سوداگریزو بندرونو جوړونې ته یې مناسب شرایط برابر کړي دي. ډیر هیوادونه سره له دې چې پراخه سمندري غاړې لري خو د خلیجونو د نه درلودلو یا د نا برابرې او لږ ژورو خلیجونو د درلودلو په سبب د بیړیو چلولو لپاره د گټې اخیستنې وړ نه دي. په لاتینه امریکا کې د خلیجونو انځورونه

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې پر څو ډلو وویشل شي د ۶۴ مخ نقشه دې کاپي کړي او په هغې کې دې د لویو خلیجونو نومونه په ټاکلو ځایونو کې ولیکي.

الف - د جنوبي امریکا شمالي خلیجونه

ب - د اطلس سمندر د غاړو خلیجونه

ج - د ارام سمندر د غاړو خلیجونه

پوښتنې

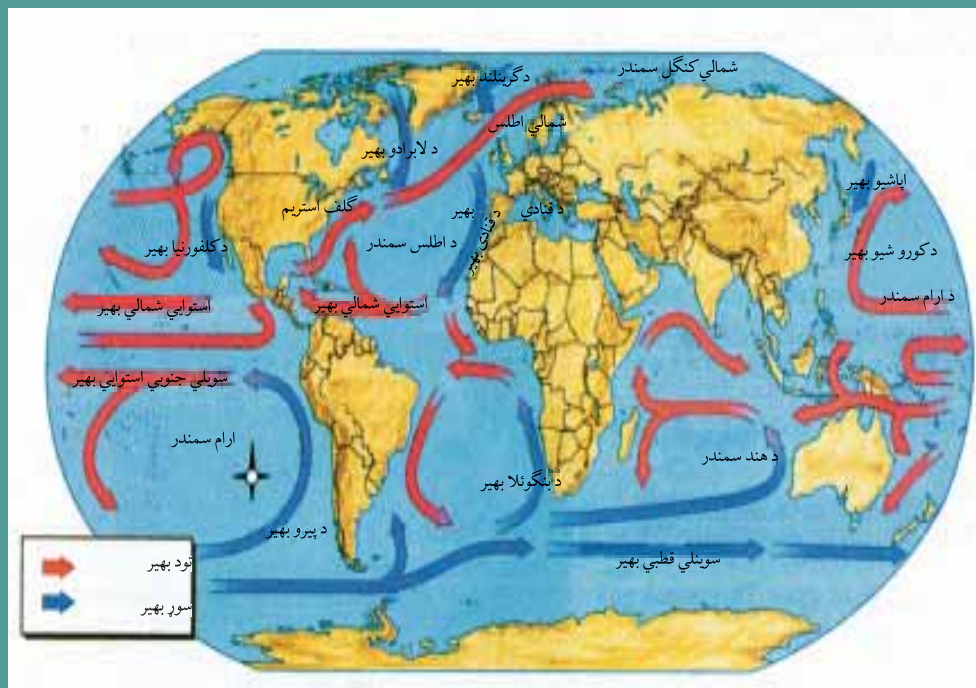
- ۱- لاندې پوښتنې بشپړې کړئ.
 - د اکوادور د هیواد د خلیج په غاړه لوی تجارتي بندر جوړ شوی دی.
 - د چیلی د هیواد لوی خلیج دی.
- ۲- لنډه ځواب ورکړئ
 - کوم سواحل په طبیعي توګه د بندرونو جوړونې ته مناسب نه دي؟
 - ستاسو له نظره له خلیجونو څخه څه اقتصادي ګټه اخیستل کېږي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د ارام سمندر د غاړو خلیجونه د اطلس د سمندر د غاړو د خلیجونو سره د بندرونو د جوړونې او بیړۍ چلونې له پلوه پرتله کړئ.

پنځه ویشتم لوست

و-د امریکا د لویې وچې د اقلیم په هکله څه پوهیږئ؟

د نړۍ کومه لویه وچه د نړۍ ټول نباتات او اقلیمونه لري؟ د نړۍ د سمندري تودو او سړو اوبو د بهیر نقشه

د امریکا لویه وچه د نړۍ د نورو لویو وچو په خلاف په شمالي او جنوبي دوه نیمو کړو کې موقعیت لري، نو ځکه د نړۍ د ټولو نباتاتو او اقلیمونو ډولونه لري. د (۸۲) مخ نقشې ته وگورئ.

— شمالي امریکا د کومو اقلیمي سیمو لرونکې ده؟

شمالي امریکا د منځنۍ امریکا په ګډون د شمالي عرض البلد د ۷ او ۸۳ درجو ترمنځ پرته ده. چې په دې ترتیب له شمال څخه جنوب ته ټولې اقلیمي سیمې د استوا څخه پرته، په برکې نیسي، چې دارنګه ډیره برخه یې په قطبي او معتدله او لږه برخه یې د استوا لاندې په (منځنۍ امریکا کې) پرته ده. او دا ډول موقعیت د شمالي او جنوبي برخو ترمنځ د تودوخې د درجې د توپیر سبب کیږي. د شمالي امریکا په ختیځه برخه کې لوړ غرونه نشته، نو ځکه د اتلانتیک د سمندر لخوا د ختیځو مرطوبو کتلو د راتګ لپاره برابره ده. خو په لویدیځ کې د راګي غرونه د ارام سمندر لخوا د مرطوبو هوايي کتلو د بهیر خنډ ګرځي.

د شمالي کنګل سمندر او د مکسیکو د تود خلیج ترمنځ د دښتو شتوالی د استوايي او قطبي عرض البلدونو ترمنځ د شمال څخه جنوب لورته د هوايي کتلو د تبادلې شرایط د کال په ټولو موسمونو

کې برابر کړي دي.

د اتلانتيک په سمندر کې د شمالي او جنوبي برخو ترمنځ د تودوخې د درجې توپیر لیدل کېږي، یعنې د گلف ستریم تود بهیر د شمالي امریکا جنوب ختیځ سواحل توده وي، او د لابرادور سوې بهیر د کانادا ختیځې برخې سره وي. د شمالي امریکا په لویدیځ کې د ارام سمندر د کوروشیو تود بهیر د شمال په لوري او د کلفورنیا سوې بهیر د جنوب په لوري د کال په اوږدو کې د تودوخې د بدلون سبب کېږي.

د شمالي امریکا ډیرې مرطوبې سیمې په ختیځ کې د اتلانتيک د سمندر غاړې او په لویدیځ کې د ارام سمندر سواحل دي، ډیرې وچې سیمې د راکي د غرونو منځنۍ سیمې یې دي چې د اوربنت اندازه یې ډیره لږه ده. د شمالي امریکا په شمال کې د تندرا سره سیمه، د هغې په جنوب کې معتدله سیمه او د معتدلې سیمې په جنوب کې د سب تروپیک سیمه پرته ده.

جنوبي امریکا د کومو اقلیمي سیمو لرونکې ده؟

جنوبي امریکا د شمالي عرض البلد ۱۲ درجو او د جنوبي عرض البلد د ۵۶ درجو ترمنځ پرته ده او ډیره برخه یې په توده منطقه کې پرته ده. یعنې د خاورې زیاته برخه یې د سرطان او جدې د کرښو ترمنځ په استوایي یا حاره یي سیمه کې او لږه جنوبي برخه یې په معتدله سیمه کې پرته ده. د جنوبي امریکا په لویدیځه برخه کې د انډیز د غرونو طبیعي حالت او په ختیځ کې پراخې هوارې پر اقلیم غوره اغیزه لري. د انډیز د غرونو لږې ختیځې خواته د لنډې هوا د ورتگ خنډ گرځي.

د استوا لاندې د سیمې انځور

پنځه ويشتم لوست

د دې لويې وچې په ختيځو غاړو کې تقريباً د استوا کرښې ته نږدې د استوا د تودو اوبو بهير تيرېږي، چې په شمال لويديځ او جنوب لويديځ کې د برازيلين (Brazilian Stream) په تودو بهيرونو ویشل کېږي. اوپه ژمي کې د جنوبي امريکا په سواحلو کې د تودوخې د سانتي گراد څه ناڅه ۳ درجو د زياتوالي سبب کېږي. د جنوبي امريکا د لويديځو سواحلو په اوږدو کې د پيرو په نوم د سړو اوبو (Peru Stream) بهير له جنوب څخه شمال لورته د استوا تر کرښې پرمخ ځي او د ساحلي هوا تودوخه رابښکته کوي، ان تردې چې د استوا په مدار کې د تودوخې کچه ۴ درجې رابښکته کوي. د دې بهير بل ښاخ د جنوبي امريکا جنوب ختيځ سواحل هم سړ وي.

د معتدله سيمې انځور

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کسيزو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د امریکا د لویې وچې اقلیمي نقشه د هغې د لارښود سره چې په کې هره اقلیمي سیمه په ځانګړې رنګ سره ښوول شوېده په غور سره وګوري او هره ډله دې د یوې اقلیمي سیمې د ځانګړتیا په هکله ځواب برابر کړي او ټولګیوالو ته دې یې وړاندې کړي.

- ۱- سور اقلیم
- ۲- معتدل اقلیم
- ۳- سب تروپیک اقلیم
- ۴- د تندرا اقلیم

پوښتنې

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري ښه کړئ.

- ۱- د امریکا لویه وچه په شمالي او جنوبي دوه نیمو کړو کې پرته ده. ()
- ۲- د شمالي امریکا د خاورې ډیره برخه په توده او استوایي سیمه کې پرته ده. ()

لنډ ځواب ورکړئ.

- ۱- کوم سمندري بهیرونه د امریکا د لویې وچې پر اقلیم اغیزه کوي؟
- ۲- کوم غرونه د امریکا لویې وچې ته د ارام سمندر له لوري د لنډه بل خنډ ګرځي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د امریکا د لویې وچې سپینه نقشه د ورکړل شوې اقلیمي نقشې پر بنسټ رنګ کړئ.

۲، ۳- د امريکا د سياسي جغرافيه په هکله څه پوهيږئ؟

د امریکا سیاسي نقشه

د امریکا په لویه وچه کې څو خپلواکه هیوادونه شته؟

د امریکا لویه وچه د ۴۲،۱ میلیونو کیلومترو مربعو په پراخوالي سره په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې موقعیت لري. دا لویه وچه په ۵۱ سیاسي واحدونو ویشل شوې ده، چې له هغې جملې څخه ۳۵ واحدې یې خپلواکه هیوادونه او نور پاتې یې لاتر اوسه د بهرنیو هیوادونو تر کنترول لاندې دي. په شمالي امریکا کې چې د انګلوساکسون په نوم هم یادېږي د (امریکا متحده ایالاتونو، اتازونې او کانادا) دوه هیوادونه پراته دي. د امریکا د متحده ایالاتونو هیواد د ۹،۳۶۳،۰۰۰ کیلومترو مربعو په پراخوالي سره د نړۍ څلورم لوی هیواد دی چې د ۵۰ ایالتونو څخه جوړ شوی دی. نو له همدې امله یې د هیواد رسمي بیرغ ۵۰ ستوري لري.

د حکومت ډول یې فدرالي جمهوریت دی او جمهور رئیس یې د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. د کانادا هیواد د (۹،۹۷۰،۶۱۰) کیلومترو مربعو په پراخوالي سره د روسیې له هیواد څخه وروسته د نړۍ پراخه هیواد دی. دا هیواد له لسو ایالتونو څخه جوړ شوی دی، او لاتر اوسه یې ګورنر جنرال چې تشریفاتي بڼه لري د انګلستان د ملکي له خوا وریژنډل کېږي، او د انګلستان د هم ګټو

(مشرک المنافع)، هیوادونو د ډلې څخه شمیرل کیږي. د منځنۍ امریکا اته گوني هیوادونه د جنوبي امریکا د هیوادونو په گډون د لاتینې امریکا په نوم یادېږي. چې ډیر مهم گډ خصوصیات یې لاتیني ژبه ده. چې په دغو زیاترو هیوادونو کې رسمي ژبه اسپانوي او په برازیل کې پرتگالي ده.

ډیر لوی هیواد یې برازیل دی چې پراخوالی یې ۸،۵۴۷،۴۰۴ کیلومتر مربع او پلازمینه یې د برازیلیا ښار دی او ډیر کوچنی هیواد یې ترینیداد او توباگو دی، مهم ښار یې د ارجنتاین هیواد کې بونس ایرس دی چې د امریکا د پاریس په نوم هم شهرت لري. د جنوبي امریکا د نفوسو ډک هیواد بیا هم د برازیل هیواد دی چې ۱۸۴،۷ میلیون تنه نفوس لري، او لږ نفوس لرونکی هیواد یې وفالکلند تر استعمار لاندې هیواد دی چې ۲۰۰۰ تنه نفوس لري. د امریکا د لویې وچې شپږ هیوادونه فدرالي ۱۹ یې ولسواکه (جمهوري) او لس نور یې د انگلستان پخوانۍ مستعمرې دي، چې اوس یې خپلواکي په رسمیت پیژندل شوې ده، خو لاتر اوسه یې گورنر جنرال د انگلستان د ملکې له خوا ټاکل کیږي او د انگلستان د هم گټو هیوادونو څخه گڼل کیږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي، د پخوانیو معلومات په پام کې نیولوسره دې د امریکایي هیوادونو د حکومتي جوړښت په هکله په خپل منځ کې بحث وکړي او پایلې دې یې ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې

- ۱- د امریکا د لویې وچې د سیاسي ویش نقشې ته په پاملرنې سره لاندینو پوښتنو ته ځواب ورکړئ؟
 - الف - د شمالي امریکا د دوو هیوادونو نومونه وویاست؟
 - ب - د منځنۍ امریکا د یوه هیواد نوم وویاست؟
 - ج - د جنوبي امریکا د دریو هیوادونو نومونه وویاست؟
- ۲- د جنوبي امریکا هیوادونه کومه ګډه فرهنگي وجه لري؟
- ۳- د امریکا د متحدو ایالتونو (اتازوني) هیواد د څو ایالتونو څخه جوړ او د حکومت ډول یې څرنگه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

زده کوونکي دې د امریکا د لویې وچې د یوه هیواد په هکله معلومات راټول او د جغرافیه په راتلونکي ساعت کې وړاندې کړي.

اووه ویشتم لوست

۲-۴، د امریکا د لویې وچې د بشري جغرافیې په هکله څه پوهیږئ؟

د راتلونکي مخ نقشي ته وگورئ، د امریکا په لویه وچه کې د نژادونو ویش رابښي.
په امریکا کې کوم نژادونه استوگنه لري؟

الف - نژاد او ژبې

د امریکا د لویې وچې خلک د ډول ډول نژادونو او څانگو څخه جوړ شوي دي چې ډیر غوره یې عبارت دي له:

۱- بومیان یا سره پوستکي

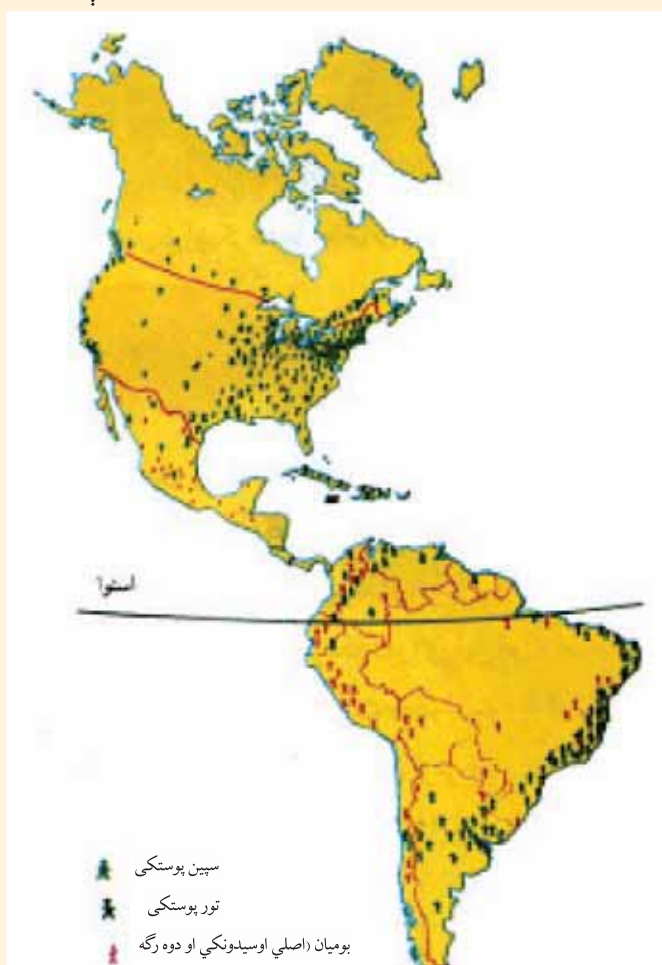
د امریکا قديمي او اصلي اوسیدونکي دي. چې په متحده ایالاتو او کاناډا کې اوسیدونکي او هغوی ته هنډیان Indian هم وایي. د امریکا له کشفولو وروسته دې لویې وچې ته د سپین پوستکو اروپایانو په راتگ سره چې د سره پوستکو د ځمکو د لاندې کولو په لټه کې وو. د بومیانو او اروپایانو ترمنځ ډیرې جگړې وشوې چې د هغو له امله نن ډیر لږ سره پوستکي پاتې دي. د دې خلکو کارکرنه او د ژویو ښکار و او د ونو له ریښو څخه یې هم خواړه برابرول. سره پوستکي د ژېړ پوستکو له نژاد څخه هم گڼې چې ډیر پخوا یې د آسیا د لویې وچې څخه د بیرنگ د ابناء له لارې د امریکا لویې وچې ته مهاجرت کړی دی.

۲- سپين پوستکي

د ۱۶م پېړۍ څخه وروسته اروپايي سپين پوستکي مهاجرين ورو ورو امريکا ته راغلل هلته استوگن شول، او ورځ په ورځ يې شمير زيات شو، نن د امريکا د لويې وچې زيات وگړي دوه رگه دي چې د مختلفو نژادونو او ملتونو د اختلاط په نتيجه کې منځته راغلي دي.

۳- تور پوستکي

امريکايي تور پوستکي په واقعيت کې د افريقايي غلامانو او مريانو زامن او لمسي دي چې داستعمار په دوران کې د اروپايي سپين پوستکو په واسطه په کانونو او کروندوکې د کار لپاره په اجباري توگه دې لويې وچې ته راوړل شوي دي. نن ورځ يو زيات شمير تورپوستکي په شمالي، مرکزي او جنوبي امريکا کې ژوند کوي.

د امريکا په متحده ايالتونوکې تورپوستکي د دې هيواد په جنوب ختيځ او همدارنگه په لويو ښارونو لکه شيکاگو او نيويارک کې استوگنه کوي او د ژوند شرايط يې د سپين پوستکو په پرتله د اقتصادي او اجتماعي پلوه نا مناسب دي. ايا پوهيږئ د امريکا په لويه وچه کې دوه فرهنگه او مروجې ژبې کومې دي؟

الف- شمالي امريکا

په شمالي امريکا کې يعنې په متحده ايالاتو کې انگليسانو د ۱۷ م پېړۍ په لومړيو او په کاناډا کې د ۱۸ م پېړۍ په وروستيو کې يو ډول انگليسي فرهنگ منځته راوړ چې لائر اوسه شته. د کاناډا وگړي په انگليسي او فرانسوي او د متحده ايالاتو وگړي په انگليسي ژبه خبرې کوي.

ب. لاتینه امریکا

منځنۍ او جنوبي امریکا په ګډه د لاتینې امریکا په نوم شهرت لري. د دې سیمې نوم او دهغو د ژوند کړه وړه د لاتینې اروپا یعنې د اسپانې او پرتګال د فرهنگ نماینده ګي کوي چې اسپانوي ژبه د دې سیمې له ۲۰ جمهوریتونو څخه په ۱۸ جمهوریتونو کې مروج ده، د برازیل خلک په پرتګالي او د هایتي خلک په فرانسوي ژبو خبرې کوي.

د تور پوستکي څېره

د سپین پوستکي څېره

د سرو پوټکو خلکو یو تصویر

د ټولګي دننه فعالیت

- زده کوونکي دې په ډلو کې په لاندې مطلب بحث او خبرې وکړي.
- لاینه امریکا د امریکا د لویې وچې کومې برخې ته ویل کیږي او ولې؟
 - د تور پوستکو اصلي منشه چې نن ورځ په امریکا کې اوسیږي د کوم ځای څخه پیل کیږي؟

پوښتنې

- سم ځواب غوره کړئ.
- ۱_ د انگلوساکسون فرهنگ په کوم یوه لاندني هیواد کې شته؟
الف: کاناډا
ب: برازیل
ج: ارجنتاین
د: مکسیکو
 - ۲_ لاندې جملې بشپړې کړئ.
په جنوبي امریکا کې فرهنگ رواج لري.
 - ۳_ لنډ ځواب ورکړئ.
ایا د امریکا د متحده ایالاتو تورپوستکي اقتصادي او اجتماعي مناسب شرایط لري؟

اته ویشتم لوست

ب. د امریکا د نفوسو او مذهب په هکله څه پوهیږئ؟

د امریکا د لویې وچې د نفوسو ډک ښارونه کوم دي؟
د امریکا د لویې وچې د نفوسو د جغرافیایي ویش نقشې ته څیر شی چې په امریکا کې د نفوسو میشته کیدنه ښيي.

نن ورځ د امریکا د نفوسو زیاته برخه د دوو لویو وچو یعنې اروپا او افریقا مهاجرین چې په لویو ښارونو

کې استوگنه لري په برکې نیسي. د دې لویې وچې د نفوسو څخه ډکې سیمې شمالي او منځنۍ امریکا ده چې په ۲۰۰۰ م کال کې یې د ۴۸۰ میلیونو تنو څخه زیات وګړي درلودل. په جنوبي امریکا کې د ۳۴۶ میلیون تنو څخه زیات وګړي اوسیدل. د امریکا د لویې وچې ټول نفوس ۸۲۷ میلیون تنو ته رسیږي. په شمالي او منځنۍ امریکا کې له نفوسو څخه ډک ښار د نیویارک بندر دی چې نفوس یې په ۲۰۰۵ م کال کې ۱۸,۵ میلیونو تنو ته رسید. په جنوبي امریکا کې بونس ایرس د ارجنټاین

د نیویارک یو انځور

د هیواد پلازمینه له نفوسو څخه د ډکو ښارونو څخه شمیرل کیږي چې په ۲۰۰۵ م کال کې یې ۱۳,۳ میلیون تنه نفوس درلوده. همدارنګه په برازیل کې د ساو پائولو د ښار د وګړو شمیر په ۲۰۰۵ م کال کې ۱۸,۳ میلیونو تنو ته رسیده، د یادولو وړ ده چې د نفوسو وده په لاتینه امریکا کې د شمالي امریکا په پرتله زیاته ده. د شمالي امریکا وګړي له مکسیکو پرته زیاتره د پروتستانت د مذهب پیروان دي او د امریکا د لویې وچې نور اوسیدونکي کاتولیک مذهب دي. چې د جنوبي اروپا میراث دی. د کاتولیک مذهب پیروان په لاتینه امریکا کې استوګن دي او د نورو دینونو پیروان لکه مسلمانان او یهودیان هم د امریکا په لویه وچه کې استوګنه لري.

د ساو پائولو د ښار انځور

د ټولګي دننه فعالیت

د امریکا د نفوسو د جغرافیایي ویش نقشې ته په پاملرنې، د دې لویې وچې له نفوسو څخه ډک ښارونه د لیکنې پرته نقشه کې مشخص کړئ.

پوښتنې

- ۱- د امریکا په کوم ښار کې زیات تور پوستکي استوګنه کوي؟
- ۲- د نفوسو وده په شمالي امریکا کې زیاته ده که په جنوبي او مرکزي امریکا کې؟
- ۳- د پروتستانت مذهب زیاتره د دې لویې وچې په کومه برخه کې رواج لري؟ نوم یې واخلي.

نهه ویشتم لوست

۲، ۵ - د امریکا د اقتصادي جغرافیه په هکله څه پوهیږئ؟

کوم عوامل د شمالي امریکا د اقتصادي پرمختګ سبب شوي دي؟

شمالي امریکا:

په اوسنيو شرایطو کې د شمالي امریکا دوه هیوادونه (متحده ایالات او کانادا) په مختلفو دلایلو د نړۍ له ډېرو پرمختللو هیوادونو څخه شمیرل کېږي، د مثال په توګه:

- شمالي امریکا د ځمکې لاندې ډیر کانونه، طبیعي سرشاره زیرمې، پراخې ځمکې، د اوبو څخه ډک سیندونه او د اب او هوا ډولونه لري.
- د امریکا د لوېې وچې د کشف څخه وروسته، اروپایانو دې وچې ته مهاجرت کړی دی، هغوی خپلې پانګې هم له ځان سره راوړې وې، دې مهاجرینو خپل مهارتونه او استعدادونه په کار واچول او د خوپړپو په اوږدو کې یې نوی تمدن منځته راوړ.
- د شمالي امریکا په اقتصادي پراختیا کې نورو عواملو هم اغیزه درلوده مثلاً په دویمې نړیوالې جګړې کې د زیاترو اروپایي هیوادونو صنایع ړنګ شوي، خو متحده ایالاتو د جګړې د سیمې څخه دلرې والي په سبب زیانمن نه شول او ویې کولای شول چې د خپلو سیالانو څخه د مخه شي.
- شمالي امریکا د زیاترو هیوادونو د پوهانو او متخصصانو په جذبولو سره یې هم وکولای شو چې پر مختللی اقتصاد ولري.

کرنه او مالداري:

شمالي امريکا طبيعي سرشاره او پراخه منابع لري، چې دا علت په دې سيمه کې د کرنې او مالدارۍ د پرمختګ سبب شوی دی. په حاصل خيزو ځمکو کې په زياته اندازه غنم او جوار کرل کيږي.

د شمالي امريکا نقشه

د شمالي امريکا (د امريکا د متحدو ايالتونو او کاناډا) اقتصادي انځوريزه نقشه

لارښود

کرنیز فعالیتونه د عملي لاروچارو څخه په گټې اخیستنې سره په ښه توگه سرته رسیږي. مالداري د امریکا په مختلفو سیمو کې له هغې جملې په متحده ایالاتو او کاناډا کې ځانگړی ارزښت لري، په دې هیوادونو کې د غویانو، پسونو او وزو د لویو گلو او اسانو روزنه کیږي.

کانونه او صنایع:

د امریکا په ټوله لویه وچه کې د نفتو څاگانې او د اوسپنې او ډبرو سکرو کانونه پیدا کیږي. همدارنګه د دې لویې وچې نور غوره کانونه سره زر، سپین زر مس، نکل او داسې نور دي. د امریکې متحده ایالاتو د صنعتي تولیداتو کارخانې په لویو ښارونو لکه نیویارک او د امریکا د پنځه گونو جهیلونه په شاوخواکې جوړې شوې دي.

د شمالي امريکا د يادولو وړ صنايع د فلزاتو د ويلې کولو، درندو صنايعو، د پولادو برابرولو، کرنيزو ماشينونو، لارو جوړولو، د وسلې توليدولو، موټر جوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او بالاخره کيمياوي صنايعو، د نفتو د چاڼولو له صنايعو او نورو څخه عبارت دي.

د ټولگي دننه فعاليت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هر ډله دې د لاندې جدول په پام کې نیولو سره هغه طبيعي او بشري عوامل چې د شمالي امريکا د پرمختگ سبب شوي په دوو ورکړ شوو ستونزو کې واضح کړي.

طبيعي عوامل	بشري عوامل
حاصل خيزه پراخه ځمکې	د جگړې څخه لرې والې
.....	
.....	
.....	

پوښتنې:

- ۱- د شمالي امريکا د څو غوره کرنيزو پيداوارو نومونه واخلئ؟
- ۲- د امريکا متحده ايالاتو مهمې صنايع کومې دي؟ بيان يې کړئ؟
- ۳- د شمالي امريکا د غوره کانونو نمونه واخلئ؟
- ۴- د شمالي امريکا د صنايعو په هکله څه پوهيږئ؟ په پنځو کرښو کې يې وليکئ؟

د ټولگي بهر فعاليت:

د شمالي امريکا د ليکنې څخه پرته (سپينې) نقشې کې د شمالي امريکا د صنعتي ښارونو ځايونه مشخص کړئ او د جغرافيه په راتلونکي ساعت کې يې ټولگيوالوته وښايست.

دیرشم لوست لاتینه امریکا

کرونده

د لاتینې امریکا اقتصاد پر کومو بنسټونو ولاړ دی؟
د لاتینې امریکا هیوادونه د متحده ایالاتو او کانادا په څیر پرمختللي نه دي، بلکې د هغو اقتصاد زیاتره په کرنیزو محصولاتو او د کاني موادو په را ایستني ولاړ دی.

کرنه:

دککاو د کښت انځور

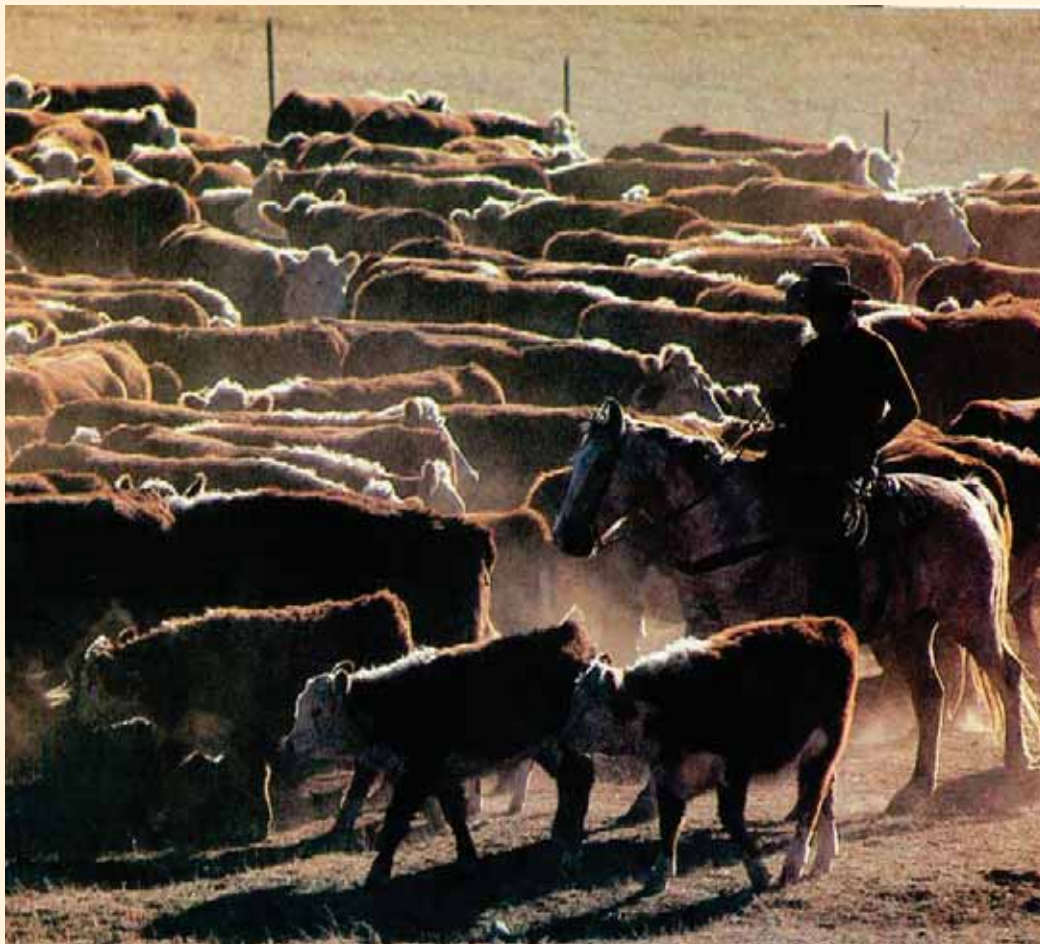
د شلمې پیړۍ په لومړیو کې چې کوم بدلونونه د کرنې په برخه کې منځته راغلي دي، لاتینې امریکا وکولای شو چې د نړۍ په کرنیز اقتصاد کې مهم مقام خپل کړي. لکه چې دا رنگه نن ورځ کولای شو د جنوبي امریکا د هیوادونو په غوره کرنیزو محصولاتو کې د پنبې، گنیو، کاکائو، قهوې، کیلې او ربړ نوم واخلو. سربیره پردې د دې سیمې په ځینو هیوادونو کې غلې دانې په ځانګړې ډول غنم او جوار هم په ډیره اندازه کرل کیږي. لکه چې دا رنگه ارجنټاین د غنمو او جوارو مهم تولیدوونکی هیواد دی، او برازیل د نړۍ

د قهوي مهم صادروونکی دی. همدارنگه د امزون د ځنگلونو اومه رېر د دې لويې وچې غوره شتمني شميرل کيږي. په منځنۍ امريکا او د کارايبين په ټاپوگانو کې کيله، قهوه، کاکائو، گني، ډول ډول مرکبات او اناناس او همدارنگه سربيره پر هغو په ټوله جنوبي امريکا کې چغندر، قند، کتان او په ځنگلي سيمو کې د ځنگلونو څخه د گټې اخيستنې محصولات د پاملرنې وړ دي.

مالداري:

مالداري د جنوبي امريکا په مختلفو سيمو له هغو جملې په برازيل او ارجنتاين کې ځانگړې ارزښت لري. په دې هيوادونو کې د شنو او پراخو د بڼو د شتوالي له امله د رمو ساتنه او مالداري په ځانگړي ډول د غواگانو روزنه ډير رواج لري، لکه چې دارنگه په دې ورستيو کلنو کې د غوښو د کنسرو او ساتنې لپاره پوره وسايل برابر شوي چې دغه حالت د مالدارۍ د ډيرې ودې سبب شوی دی.

مالدارۍ

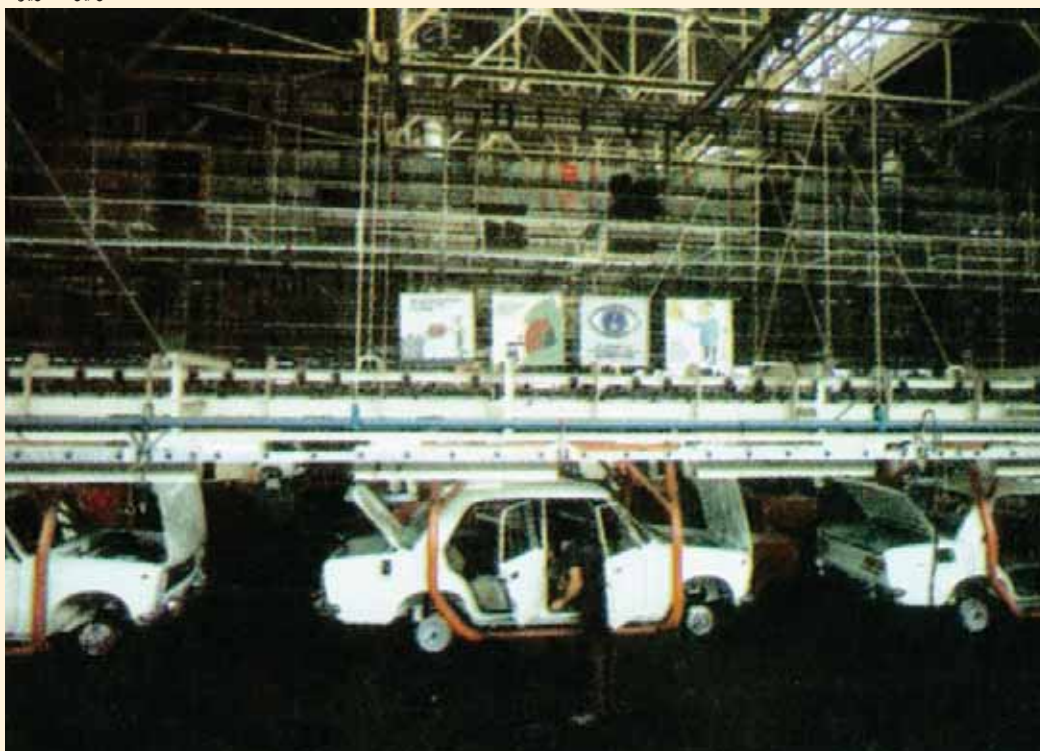
کانونه او صنایع:

جنوبي امريکا د طبيعي منابعو له پلوه بډايه لويه وچه ده. په دې لويه وچه کې د نفتو، سروزرو، سپينو زرو، مسو او اوسپنې کانونه شته دي، دا سيمه د نفتي منابعو د درلودلو له پلوه هم د پاملرنې وړ ده. يو د هغو عواملو څخه چې د هسپانويانو او پرتگاليانو پام يې د دې لويې وچې د نيولو لپاره راواړاوه، هغه د قيمتي فلزاتو لکه سروزرو او سپينو زرو شتوالی وه، چې د سپينو زرو زياتره کانونه په مکسيکو او د بوکسيټو (د المونيمو د توليد لپاره استعمالېږي) په جاميکا کې دي. د نفتو د صنعت ډول ډول کانونه، د فلزاتو ويلې کول او د مسو مهم کانونه هم د چيلي په هيواد کې يادونې وړ دي. په جنوبي امريکا کې د صنايعو پراختيا خپل لومړني پړاوونه وهي.

د نفتو چنډ خلی

د کارخانو یو تصویر

د ټولګي د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي، هره ډله دې د شمالي امریکا او جنوبي امریکا اقتصاد د کرنې، مالدارۍ، کانونو او صنایعو له پلوه سره پرتله کړي او پایله دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

- ۱- د جنوبي امریکا اقتصاد زیاتره په کومو شیانو ولاړ دی؟
- ۲- د جنوبي امریکا ډیر مهم صادراتي محصولات کوم دي؟
- ۳- د لاتینې امریکا په هیوادونو کې د مالدارۍ او رمو ساتنو د پراختیا دلایل ولیکئ؟
- ۴- د جنوبي امریکا د مهمو کانونو نومونه واخلي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاتینې امریکي ته د هسپانیانو او پرتګالیانو د مهاجرت په هکله یو مطلب د ښوونځي له کتابتون او یا نورو سرچینو څخه په ګټې اخیستنې سره په څوکرښو کې ولیکئ، او د جغرافیې د لوست په راتلونکي ساعت کې یې ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

یو دیرشم لوست

۲، ۲ د شمالي امریکا د مواصلاتي جغرافيې په هکله څه پوهیږئ؟

لوېې لارې

د شمالي امریکا مهمې لوېې لارې

ستاسې له نظره د شمالي امریکا د مواصلاتي لارو اهمیت په څه کې دي؟

مواصلاتي جغرافیه د سوداګریزو مهمو بندرونو، ښارونو او سیمو ترمنځ د اړیکو له مطالعې څخه عبارت ده، چې په دغه تګ لوري باندې د سوداګرۍ مالونه (واردات او صادرات) او د مسافرینو تګ او راتګ کیږي. او مختلف ډولونه لري. د امریکا مواصلاتي لارې کولای شو تر دوو بیلو عنوانونو لاندې مطالعه کړو.

شمالي امریکا

۱- ځمکنی مواصلات:

شمالي امریکا د اوسپنو او لویو لارو ډیرې ګڼې کرښې لري، چې ټول ښارونه، دکانونو د رایستې مرکزونه، صنعتي او لګښتي مرکزونه او د هیوادونو بندرونه یې سره نښلولي دي، یعنې د شمالي امریکا د هیوادونو د اوسپنو کرښې او لوېې لارې په خپلو منځنو اوهم د منځنۍ امریکا د بحر الکاهل دغاړې هیوادونو سره نښتي دي، چې له هغو څخه په ګټه اخیستنې سره کولای شو د ټولو هیوادونو سره سوداګریزې او سفري اړیکې ټینګې کړو.

د لویې لارې تصویر

۲- د اوبو مواصلات

د ارام او اتلانتیک د سمندرونو ترمنځ د شمالي امریکا جغرافیوي مناسب موقعیت او ساحلي مناسبه وتلې او ننوتلې برخې د دې سبب شوې ترڅو، بندرونه، سوداګري او د بیړۍ چلونې فن په دې سیمو کې پرمختګ وکړي، او د نړۍ له سلو څخه زیات هیوادونو سره سوداګري وکړي. همدارنګه د سیندونو د اوبو له لارو په ګټې اخیستنې سره کولای شي دهیواد په دننه او هم دهغو له لارې د اوبو د نړیوالو لارو سره اړیکې پیداکړي.

ج- هوایي مواصلات

له دې ترانسپورت څنې زیاتره په لیرې واټنونو د مسافرینو او هغو مالونو د وړنې لپاره چې درانده نه وي او ارزښت یې ډیر وي

د هوایي ډګر تصویر

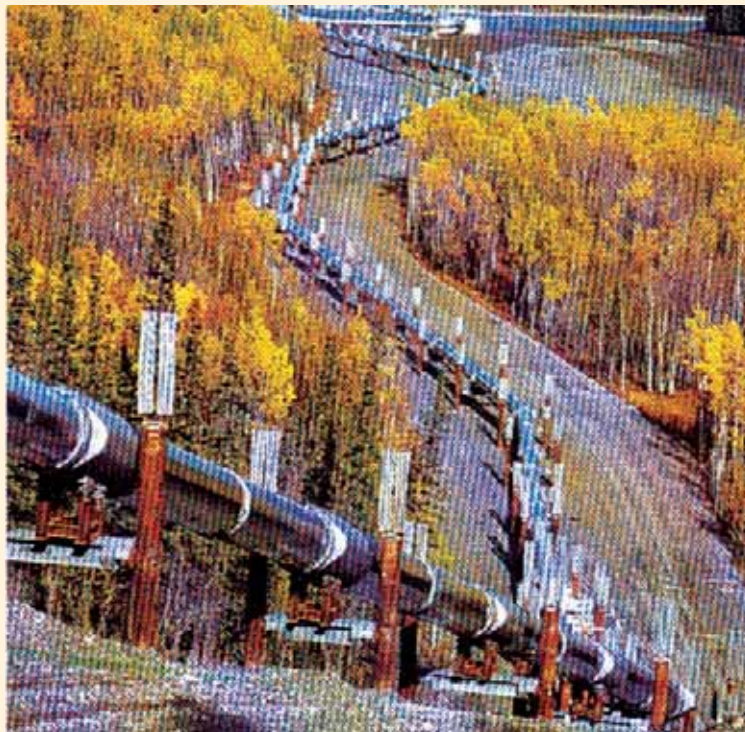

ګټه اخیستل کېږي. د امریکا د متحده ایالاتو او کانادا د هیوادونو لویې ترانسپورتي کمپنۍ د ډیرو لویو او وړو الوتکو په لرلو سره د هیواد په دننه او بهر کې په ترانسپورتي برخه کې فعالیت کوي.

د- د پایپ لین پواسطه وړل

د دې وسیلې په واسطه زیاتره مایعات له ضایعاتو پرته په ډیره چټکۍ سره د لگښت مرکزونو ته وړل کېږي. دې وسیلې زیاتره د شمالي امریکا په هیوادونو کې پراختیا موندلې او د نفتو، گازو او اوبو د وړلو لپاره ورڅخه ګټه اخیستل کېږي. د تکزاس - نیویارک د گاز پایپ لین د امریکا د متحده ایالاتو ډیر اوږد او مهم پایپ لین دی. په کانادا کې هم د هیواد د لویدیځ یمنې د البرتا د ایالت او دهغه د شاوخوا سیمو څخه نفت او گاز د پایپ لینونو په واسطه د لگښت مرکزونو ته وړل کېږي.

د طبیعي گاز پایپ لین

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په دوه کسيزه ډلو کې تنظيم شي او د ورکړ شوي نقشې څخه په ګټه اخیستنې سره دې له یو بل سره مشوره وکړي، چې د امریکا په متحده ایالاتو کې د شیکاګو سوداګریزه صنعتي ښار (د مشیګان د جهیل په جنوب لويديځه غاړه کې) د اوسپنو د کربنو او لویو لارو په وسیله له کومو بندرونو او ګاونډیو هیوادونو سره نښلول شوی دی، او د خپل فعالیت پایلې دې ټولګي والوته ووايي.

پوښتنې

۱. مواصلاتي جغرافیه تعریف کړئ.
۲. د متحده ایالتونو د اوسپنې کربنې د کومو هیوادونو د اوسپنو له کربنو سره نښلول شوي دي؟
۳. د شمالي امریکا جغرافیایي موقعیت د دریو سمندرونو ترمنځ د کوم ډول ترانسپورت د پرمختیا سبب شوی دی؟
۴. د شمالي امریکا کوم لوی سیندونه د بیرۍ چلولو وړ دي؟
۵. د هوايي ترانسپورت څخه زیاتره د څه لپاره کار اخیستل کیږي؟
۶. د پایپ لین د ترانسپورت ارزښت توضیح کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

له ورکړ شوي نقشې څخه په ګټه اخیستنې سره که وغواړو چې د امریکې متحده ایالاتو د الاسکا له ایالت څخه د لویو لارو په وسیله د پانامې هیواد ته سفر وکړو د کومو هیوادونو څخه باید تیرشو. په دې هکله خپل معلومات ولیکئ.

دوه دیرشم لوست

۲- جنوبي امریکا

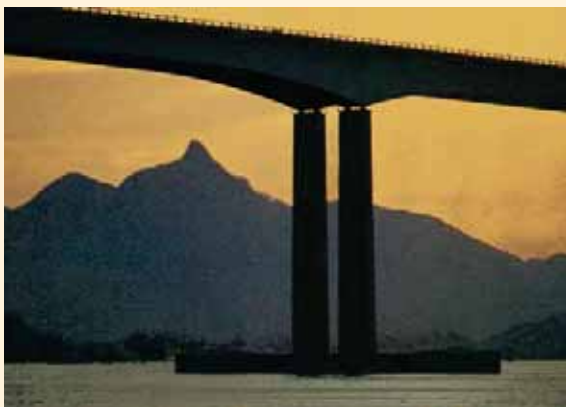

د جنوبي امریکا مهمې لوې لارې

ولې د جنوبي امریکا په لویه وچه کې ځمکنی ترانسپورت ښه وده او پرمختګ نه دی کړی؟

- په دې لویه وچه کې طبیعي عوامل د ارتباطي لارو خنډ ګرځي. د اندیز د غرونو لړۍ له یوې خوا او د امازون پراخو ځنګلونو له بلې خوا د ګڼو ګټو لرونکو هیوادونو د ترانسپورتي لارو پراختیا لږه ممکنه کړېده. د جنوبي امریکا هیوادونه د ځمکنیو لارو له پلوه بې وزلي دي.

د ځمکنۍ لارې یو تصویر

الف- ځمکنی مواصلات

په جنوبي امریکا کې د اوسپنو کربنې زیاتره په دوو ګڼ میشتو سیمو کې یعنې د برازیل د قهوې په تولیدي سیمې د ریډو ژنیرو په شاوخوا کې او د پامپاس په حاصل خیزه سیمې د بوئنس آیرس په شاوخوا کې پراختیا موندلې.

سرکونه او لویې لارې

د جنوبي امریکا د اوسپنو مهمې کړنې په لاندې ډول دي:

- ۱- د ارجنټاين او چيلي د هیوادونو ترمنځ د اوسپنو سراسري لیکه.
- ۲- د ارجنټاين له هیواد څخه د بولیویا هیواد ته اوسپني لیکه.
- ۳- له ارجنټاين څخه د برازیل هیواد ته د ختیځ سواحل د اوسپنې لار.
- ۴- له بولیویا څخه د چيلي هیواد ته د اوسپنې کرښه

د پان امریکن په نامه لویې لارې چې د جنوبي امریکا د زیاترو هیوادونو پلازمینې یې سره نښلولې دي،

دوه دیرشم لوست

د جنوبي امریکا له مهمو لویو لارو څخه شمیرل کیږي.

ب - د اوبو مواصلات

د جنوبي امریکا هیوادونه د اوبو د لارو له پلوه شتمن دي، ځکه زیاتره سیندونه یې په ډیر اوږده واټن د بیړیو چلولو وړ دي. د بیلګې په توګه د امازون سیند د ۴۰۰۰ کیلومترو په واټن د بیړیو چلولو وړ دي. له بلې خوا د جنوبي امریکا ښه جغرافیوي موقعیت د ارام او اتلانتیک د سمندرونو ترمنځ د سمندري ترانسپورت د پراختیا سبب شوی دی. د پانامې کانال چې د اتلانتیک او ارام سمندرونه سره نښلوي، اوږدوالی یې ۸۲ کیلومتره دی چې د ځانګړې ستراتیژیکي او اقتصادي ارزښت درلودونکی دی.

په جنوبي امریکا د یوه بندر تصویر

ج. هوايي مواصلات

د ځمکنیو لارو د پراختیا محدودیت د دې سبب شوی چې د جنوبي امریکا ډیر هیوادونه هوايي لارو ته زیاته پاملرنه وکړي. پر نړیوالو هوايي کرښو سربیره چې ورڅخه ګټه اخیستل کېږي د دننیو اړیکو زیاته برخه هم په ځانګړي ډول د برازیل او ارجنټاین په هیوادونو کې چې پراخوالي یې ډیر زیات دی، د هوايي لارو لاس ته راوړنه رسیږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په پنځه کسيزه ډلو کې تنظیم شي او هره ډله دې د جنوبي امریکا د ځمکنی ترانسپورت د ستونزو په هکله په خپل منځ کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلې دې ټولګي والوته وړاندې کړي.

پوښتنې

۱. هغه طبیعي عوامل چې د جنوبي امریکا د ځمکنیو لارو د پراختیا په مخ کې خنډ ګرځیدلي وویاست؟
۲. د جنوبي امریکا د اوسپنو لیکي زیاتره په کومو سیمو کې جوړې شوې دي؟
۳. ولې په جنوبي امریکا کې د اوبو ترانسپورت د ځمکنی ترانسپورت په پرتله پرمخ تللی دی؟
۴. په جنوبي امریکا کې د هوايي ترانسپورت د ډیرې پرمختیا علتونه کوم دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت

د جنوبي امریکا ترانسپورتي نقشه په غور سره مطالعه کړئ او وویاست، که چیرې وغواړو د ارجنټاین د هیواد له پلازمینې بونس ایرس څخه دچيلي د هیواد پلازمینې سانتیاګوته سفر وکړو د کومو مواصلاتي کرښو څخه ګټه اخیستلای شو.

د امریکا د خپرکي لنډيز:

– امریکا یوازنی لویه وچه ده چې د شمال له قطب څخه د جنوب تر قطب پورې اوږده پرته ده.

– د امریکا لویه وچه په ۱۴۹۲م کال کې د کرسټف کولمب په واسطه کشف شوې ده هغه بل سړي چې دې لویې وچې ته یې سفر وکړ امریکو سپو چې وه چې د دې لویې وچې نوم (امریکا) هم د نوموړي شخص له نوم څخه اخیستل شوی دی.

– د امریکا د لویې وچې غرونه په دوو برخو ویشل شوي، لکه د اپالاش لږ لور زاړه غرونه او د راکي او انډیز لور او ځوان غرونه.

– د شمالي امریکا ډیر لوی سیند میسی سی پی دی چې د مکسیکو په خلیج کې توبېږي او ډیبريو چلولو وړ هم دی.

– د نړۍ د اوبو ډیر ډک سیند امازون دی. چې په جنوبي امریکا کې بهیږي او د بیږيو چلولو وړ دی.

– د شمالي امریکا لوی جهيلونه د سوپریر، میشیگان، هورن، ایري او انتاریو پنځگونې جهيلونه دي. چې د هغو اوبه خوړې دي، د نړۍ ډیر لور جهيل تي تي کاکا په جنوبي امریکا کې دی.

– دا لویه وچه د خپل جغرافیایي موقعیت په سبب د نړۍ د ډول ډول اقلیمونو او ډول ډول نباتاتو لرونکې ده.

– د دې لویې وچې اصلي اوسیدونکي سره پوستکي دي، او د امریکا سپین پوستکي اصلا اروپایي مهاجرین دي.

– د شمالي امریکا د نفوسو ډک ښار نیویارک او د جنوبي امریکا بونس ایرس دی.

– د امریکا سمندرګي (بحیرې) اقتصادي او استراتیژیکي ارزښت لري.

– د پانامې کانال د اوبو له ګڼه ګونې ډکه لاره ده، چې د اتلانتیک سمندر د بحر الکاهل سره نښلوي.

– د دې لویې وچې ښه موقعیت د دوو سمندرونو (اتلانتیک او ارام) ترمنځ د زیاتو خلیجونو د منځته راتللو سبب شوی دی چې لوی یې د مکسیکو خلیج دی.

– د امریکا په لویه وچه کې ۵۱ سیاسي واحدونه شته، چې له هغو څخه یې ۳۵ خپلواکه هیوادونه دي.

– د امریکا لویه وچه د دوو کلتورونو لرونکې ده، چې په شمالي امریکا کې انګلوساکسون اوبه جنوبي امریکا کې لاتین دي.

– یو دهغو علتونو څخه چې د شمالي امریکا د اقتصادي ودې سبب شو له دوهمې نړیوالې جګړې څخه د هغې لیريوالی و، چې په نوموړې جګړه کې د زیاترو اروپایي هیوادونو صنایع وېجاړې شوې، خو د امریکا متحده ایالات په نړۍ کې د هغو یوازنی پوره کوونکي وو.

– د امریکا د لویې وچې جغرافیایي موقعیت چې د دوو سمندرونو اتلانتیک او الکاهل ترمنځ پرته

ده، د دې سبب شوی چې د اوبو ترانسپورت پکې زیات پرمختګ وکړي. همدارنګه د مسافرينو او هغو مالونو د وړلو لپاره چې حجم یې لږ او ارزښت یې ډیر وي له هوایي ترانسپورت څخه کار اخیستل کیږي.

څلورمه ګڼه جدول: د امریکایي هېوادونو جغرافیایي ځانګړتیاوې (د مطالعې لپاره)

ګڼه	هېوادونه	پلازمېنه	پراخوالی په کیلومتر مربع	نفوس په ۲۰۰۲م کال کې	موقعیت
۱	آرجنټاین	بوئنوس آیرس	۲۷۸۰۰۹۲	۳۸۹۷۱۰۰۰	جنوبي امریکا
۲	آنتي گوا باریودا	سنت جونز	۴۴۲	۷۸۲۰۰	منځني امریکا
۳	اروګوای	مونته ویدئو	۱۷۶۲۱۵	۳۲۶۶۰۰۰	جنوبي امریکا
۴	اکوادور	کیتو	۲۷۲۰۴۵	۱۳۴۱۹۰۰۰	جنوبي امریکا
۵	السوادور	سان سالوادور	۲۱۰۴۱	۶۹۹۱۰۰۰	منځني امریکا
۶	د امریکا متحده ایالتونه	واشنگټن ډی سي	۹۳۶۳۳۶۴	۲۹۹۳۳۰۰۰۰	شمالي امریکا
۷	باربادوس	بریج ټاوان	۴۳۰	۲۷۰۰۰۰	منځني امریکا
۸	بهاما	ناسائو	۱۳۹۳۹	۳۲۷۰۰۰	منځني امریکا
۹	بلیز	بلموپان	۲۲۹۶۵	۳۰۱۰۰۰	منځني امریکا
۱۰	بولیوی	لاپاز اوسوکر	۱۰۹۸۵۸۱	۹۳۵۴۰۰	جنوبي امریکا
۱۱	پاراګوای	اسون سیون	۴۰۶۷۵۲	۵۹۹۳۰۰۰	جنوبي امریکا
۱۲	پانامه	پلیمسټي	۷۵۵۱۷	۳۱۹۱۰۰۰	منځني امریکا
۱۳	پیرو	لیما	۱۲۸۵۲۱۶	۲۷۵۴۴۳۰۵	جنوبي امریکا
۱۴	ترینیداد او توباګو	پرت آو اسپاین	۵۱۲۸	۱۳۰۱۰۰۰	جنوبي امریکا
۱۵	جامایکا	کینګستون	۱۰۹۹۱	۲۶۶۷۰۰۰	منځني امریکا
۱۶	دومینیکا	روسو	۷۵۱	۶۹۵۰۰	منځني امریکا
۱۷	دومینکن	سانتو دومینګو	۴۸۶۷۱	۹۰۲۱۰۰۰	منځني امریکا
۱۸	سنت کیتس ورنویس	باستر	۲۶۱	۴۹۱۰۰	منځني امریکا
۱۹	سنت لوسیا	کاسترس	۶۱۷	۱۶۵۰۰۰	منځني امریکا
۲۰	سنت وین سنت وګرناډین	کنکز ټاون	۳۸۹	۹۶۸۰۰	منځني امریکا

گڻه	هېوادونه	پلازمېنه	پراخوالی په کيلو متر مربع	نفوس په ۲۰۰۲ م کال کي	موقعيت
۲۱	سورينام	پاراماريبو	۱۶۳۲۶۵	۵۰۲۰۰۰	جنوبي امريکا
۲۲	چيلي	سانتياگو	۷۵۶۶۲۶	۱۶۴۳۶۰۰۰	جنوبي امريکا
۲۳	کاستاريکا	سان خوزه	۵۱۱۰۰	۴۲۷۴۰۰۰	منځني امريکا
۲۴	کاناډا	اوتاوا	۹۹۷۰۶۱۰	۳۲۵۴۷۰۰۰	شمالي امريکا
۲۵	کلمبيا	بوگوتا	۱۱۴۱۷۴۸	۴۳۵۹۳۰۰۰	جنوبي امريکا
۲۶	کيوبا	هاوانا	۱۱۰۸۶۱	۱۱۲۹۴۰۰۰	منځني امريکا
۲۷	گرينادا	سنت جوز جز	۳۴۴	۱۰۷۰۰۰	منځني امريکا
۲۸	گوآټيমাلا	گوآټيমাلاستي	۱۰۸۸۸۹	۱۳۰۱۹۰۰۰	منځني امريکا
۲۹	گوياڼ	جورج ټاون	۲۱۴۹۶۹	۷۵۶۰۰۰	جنوبي امريکا
۳۰	مکسيکو	مکسيکو سټي	۱۹۵۸۲۰۱	۱۰۴۰۳۸۰۰۰	منځني امريکا
۳۱	نيکاراگوا	ماناگوا	۱۳۰۷۰۰	۵۲۳۳۰۰۰	منځني امريکا
۳۲	ونيزويلا	کاراکاس	۹۱۲۰۵۰	۲۷۲۱۶۰۰۰	جنوبي امريکا
۳۳	هايتی	پورتو پرنس	۲۷۷۵۰	۸۸۰۸۰۰۰	منځني امريکا
۳۴	هندوراس	تيگوسيگالپا	۱۱۲۴۹۲	۷۳۲۷۰۰۰	منځني امريکا
۳۵	برازيل	برازيليا	۸۵۴۷۴۰۴	۱۸۶۷۷۱۰۰۰	جنوبي امريکا

جغرافیایی اصطلاحات

الف:

ابنا:

د اوبو نری طبیعي بهیر دی چې دوه لویې اوبه (سمندر یا سمندرګی) سره نښلوي لکه دجبل الطارق ابناء.

اتازوني:

فرانسويانو د امريکا د متحده ايالاتو هيواد د اتازوني په نوم ياد کړی دی.

استعمار:

په نننۍ اصطلاح د ابادۍ په نوم د کمزورو هيوادونو په چاروکې د ځواکمنو هيوادوو لاس وهنې ته ويل کيږي.

اوريشيا:

دا اصطلاح د اسيا او اروپا له دوو کلمو څخه اخيستل شوې ده، او دواړه لویې وچې تر يو عنوان لاندې د اوريشيا په نوم يادېږي، ځکه دواړه سره نښتې دي.

اورغورځوني (اتشفشان):

د ځمکې په قشر کې د مګما Magma د ويلې شوو موادو در راوتلو خولۍ دې چې په زيات فشار خپله لاره د ځمکې د سطحې په لور پراتيزي او د لاوا ويلې شوي مواد ورڅخه راوځي.

پامپاس:

د جنوبي امريکا د ډيرو او لوړو وښو لرونکو جلګو ته ويل کيږي چې د جنوبي امريکا په منځنيو عرض البلدونو کې د اتلانتیک له سمندر څخه د انديز تر غرونو پورې غزیدلې ده او د برازيل له جنوب څخه تر اوروګواي او ارجنټاين پورې پرته ده. اوس د دې جلګو پراخه سيمې د غنمو، جوارو، وربجو او کتان کروندو نيولې دي او مالدارۍ هلته ډيره پراختيا موندلې ده. د پامپاس اصطلاح د جنوبي امريکا د نورو جلګو لپاره هم استعمالېږي.

تروپيک (استوايي آب او هوا):

هغه اب او هوا چې د استوا د کرښې دشمالې عرض البلد د پنځو درجو او د جنوبي عرض البلد د لسو درجو (د سمندرونو د شتوالي له امله) ترمنځ شته، د هغو له ځانګړتياو څخه د کال په اوږدو کې يو شاته زياته تودوخه، د ځانګړو فصلونو نشتوالی، او ډير باران دی. لمر د کال په اوږدو کې تل عمود اويا عمودته نږدې لګيږي. هميشنی لنډه بل او ګڼ ځنګلونه د دې آب او هوا نورې ځانګړتياوې دي.

تکتونیک:

د ځمکې دننه ټولو قواووته ويل کيږي، چې د ځمکې په قشر کې د طبيعي پديدو د منځته راتلو لکه اورغورځونې، زلزلې اونورو د منځته راتلو سبب کيږي.

تمدن:

ښاري کيدل، د ښاري دودونو او دستورونو سره عادت کول او خپل د هوساينې او پرمختګ د وسايلو برابرولو ته تمدن وايي.

توريست:

له تاريخي پلوه د فرانسوي اشرافو بچيانوته چې د زده کړې او د ژوندانه د تجربو د حاصلولو لپاره به په سفر تلل توريست ويل کيده. د توريست اصطلاح د ۱۹ م پيړۍ راهيسې رواج شوې او وروسته دا اصطلاح په فرانسه کې د هغه چا لپاره پکار يوړل شوه چې د تفريح او د خپل وزگار وخت د تيريدو لپاره به يې په فرانسه کې سفر کاوه د غه ډول سفرونوته وروسته د نړۍ ګرځيدونکو يا توريزم اصطلاح استعمال شوه.

تندرا:

روسي کلمه ده چې د روسيې دشمال له ونو پرته سيمو ته ويل کيږي چې ژمی يې سوړ او اوږد دی، اوړی يې ډير لنډ او د تودوخي درجه يې له لسو درجو څخه کښته وي، په همدې لنډه موده کې د ځمکې د مخ کنگلونه ويلې کيږي او

نښات لکه خزہ او گلښنگ وده کوي.

ټاپو وزمه (جزیره نما):

د وچې يوه برخه ده چې په اوبو کې ننوتلې وي او دريو خواوته يې اوبه وي.

ټاپو (جزیره):

د وچې يوه ټوټه چې د سمندر، سمندرګيو، جهيلونو او سيندونو په منځ کې پرته وي.

جمهوري:

هغه حکومت چې په هغه کې د دولت مشر د خلکو لخوا د يوې ټاکلې مودې لپاره غوره شي.

جیولوجیکي لومړۍ دوره:

دغې دورې د ۲۷۵ څخه تر ۲۳۰ ميليونو کلونو مخکې دوام درلود چې په هغې کې د اسيا او اروپا لوی غرونه او د شمالي امريکا د اپلاش غرونه تشکیل شوي دي.

جهيل:

پراخو ولاړو اوبو ته چې د وچې په واسطه په طبيعي توګه را چاپېره شوي وي يعنې څلورو خواوته يې وچه وي جهيل ويل کېږي.

څوکه (قله):

د غره ډيرې لوړې نقطې ته څوکه وايي، لکه د بابا د غره لوړه څوکه چې شاه فولادي ده.

خپې:

د سمندرونو يا سمندرګيو د اوبو يوه برخه چې د بادونو د لګيدو په سبب په حرکت راځي او د سواحلو خوا ته پرمخ ځي، د خپې لوړې برخې ته اوج او ټيټې برخې ته يې نشیب وايي.

خوان غرونه:

هغه غرونه چې د جيولوجۍ په دريمه دوره کې منځته راغلي دي. دا غرونه لوړ، غاښی غاښی، زيات څوړې، تيرې څوکې او ژورې درې لري لکه په افغانستان کې د هندوکش غرونه، په امريکا کې د راکي او انډيز غرونه او په اروپا کې د الپ د غرونو لړۍ.

خړوبی (ابشار):

له لوړو څخه کښته داوبو راټوږېدلو ته وايي. چې د سيندونو په بهير کې منځته راځي لکه د انجيل خړوبی د ونزوېلا په هیواد کې.

خليج:

په وچه کې د ژورو پراخو اوبو ننوتلو څخه عبارت دی چې له دريو خواوو په وچې او له يوې خوا په اوبو پورې نښتې وي.

د سيند حوزه:

هغه سيمه چې هلته اصلي سيند د خپلو ټولو مرستيالانو سره بهيرې.

زلزله:

د ځمکې د قشر (پوټکۍ) ناڅاپي احساسوونکې او چټکه لرزه ده چې د راټولې شوې انرژۍ د ازاديدو او د مګما د قوي فعاليتونو اوبه د ځمکې لاندې طبقاتو د نورو عواملو له امله منځته راځي او کيدای شي د ځمکې پرمخ د زياتو بدلونونو او نورو مالي او ځاني ډيرو تاوانونو سبب شي.

زاړه غرونه:

هغه غرونه چې د پاليوزويک په دوره کې منځته راغلي دي لږ لوړوالی، گنځې بڼه، لږ څوړې، لږې ژورې درې لري. لکه په شمالي امريکا کې د اپلاش غرونه.

سيند:

د اوبو بهيدلوته چې په طبيعي توگه ټول کال يا د کال په يوه موده کې په يوه لوري رواني وي سيند ويل کيږي. سيندونه معمولا د سمندرگيو، سمندرونو، جهيلونو، با تلاقونو يا نورو سيندونو په لور بهيږي. هغه تگ لوري ته چې سيند بهيږي ورته د سيند بستر وايي.

سمندري بندر:

د سمندر پر غاړه ښار دی چې بېړۍ هلته لنگر اچوي او د سوداگريزو مالونو وړل او راوړل هلته ترسره کيږي.

سمندري بهير:

د سمندر د سطحې د اوبو سورور(عريض) بهير دی چې په دوه غوره برخو، تودو او سړو اوبو ويشل کيږي د يو بهير لپاره د سړو او تودو اوبو د بهير اصطلاح استعمال د شاوخوا د اوبو د حرارت په پرتله دی. لکه د گلف ستریم او کوروشيو د تودو اوبو بهير او د هامبولت(پيرو)، لابرادور او منگويلا د سړو اوبو بهير.

ساحل:

د سيند د اوبو د سطحې او د وچې ځمکې ترمنځ کله پوله ده يا د اوبو او وچې ترمنځ بيلوونکي حد دی.

سرچينه:

هغه ځای چې سيند ورڅخه پيل کيږي.

سب تروپيک:

هغه اب او هوا چې په اوږې کې وچه او په ژمي کې مرطوبه او معتدله وي.

ستراتيژيکه سيمه:

له هغې سيمې څخه عبارت ده چې د سياسي، نظامي او اقتصادي له پلوه ځانگړی ارزښت ولري.

صخره:

د تيگو او ډبرو مجموعې ته ويل کيږي چې د يو يا څو ډولونو منرالونو څخه منځته راغلې وي.

طغيان(مستيدل):

داوبو ناڅاپي زياتوالی يا د سيندونو سيلابي کيدلو ته وايي چې د زياتو اورښتونو يا د واورو د چټکې ويلې کيدنې په سبب منځته راځي.

طول البلد:

هغه کرښې چې د شمالي او جنوبي قطب ترمنځ امتداد لري او په عرض البلدونو عمودې وي.

طبيعي منابع:

هغه دگټې اخيستنې وړ منابع چې خدای تعالی(ج) د انسانانو په واک کې ورکړي دي لکه کانونه، حاصل خيزه خاورې، ځنگلونه، د اوبو قوه، سمندري حيوانات او داسې نور.

اوس طبيعي منابع په دوو غوره ډلو لگښتي او نوي کيدونکو (د بيا گټې اخيستنې) وړ ويشل شوي دي د بيا گټې اخيستنې منابع، نوې کيږي او بيا بيا دگټې وړ وي لکه د بادونو او له لمر څخه لاس ته راغلې انرژي او هغه منابع چې د يو ځلې گټې اخيستنې وړ دي لکه د ډبرو سکاره، نفت او طبيعي گاز.

عرض البلد:

د استوا کرښې سره موازي دايرې دي چې ختيځ او لويديځ لوري لري او د طول البلد په دايرو عمودې وي لويه دايره يې د استوا کرښه او ډيره کوچنۍ يې د ۹۰ درجو دايره ده.

غرب الهند:

دا اصطلاح لومړی ځل د کارابین په سمندرگيو کې د پرتو ټاپوگانو لپاره استعمال شوه. دا ټاپوگان د لوی اتيل(کيوبا، بهاما، دومنکین، هايټي) او کوچني اتيل(ترينيداد او توباگو) څخه عبارت دي.

غرني آب او هوا:

د غرنيو سيمو ځانگړې اب او هوا ده چې لوړوالی (ارتفاع) پکې ټاکلی رول لري، په دې آب او هوا کې هوا سره او معمولا په ژمي کې واورې او باران اوري.

فدرال:

د هغو حکومتونو ځانگړتيا ده چې د خپلواکو ايالتونو د يو والي په صورت کې تشکيل شوي وي او په سياسي او نظامي چارو کې د مرکزي حکومت تابع وي.

قطبي اقليم:

هغه ډول اقليم ته ويل کېږي چې ډيره سره او کنگل آب او هوا لري. دا ډول اقليم د شمالي او جنوبي قطبي سيمو ځانگړی اقليم دی.

کانال:

د سيندونو، سمندرونو او سمندرگيو ترمنځ د انسان په وسيله د وچې کيندل د حمل او نقل د اسانولو لپاره.

گورنرجنرال(فرماندارکل):

په يوه هيواد يا ايالت کې اداري لوړ مقام دی چې د انگلستان د هم گټو(مشرک المنافع) هيوادونو په منځ کې تشریفاتې اړخ لري.

گلف ستریم:

د تودو اوبو بهير د مکسيکو د خليج څخه له تيريدو وروسته د کانادا تر سواحلو پرمخ ځي، او بيا يې لوری د اروپا خواته بدلون مومي او د شمال لويديځې اروپا د اوبو د توديدلو سبب کېږي.

لويه وچه(براعظم):

د سمندرونو، سمندرگيو، غرونو ترمنځ لويې وچې ته براعظم وايي لکه د اسيا، اروپا، افريقا، امريکا، استراليا او اقيانوسې او انتارکتیکا لويې وچې.

مدو جذر:

د سمندرونو، سمندرگيو، خليجونو او جهيلونو د اوبو منظم او يا پرله پسې دوره يې پورته کيدل او بنکته کيدل چې د سپوږمۍ او لمر د جاذبې د قوې په علت په ۲۴ ساعتونو کې دوه ځلې تکرار کېږي.

معتدله سيمه:

داسيمه د شمالي او جنوبي عرض البلدونو د ۲۳،۵ او ۶۶،۵ درجو ترمنځ پرته ده او د کال د څلورو فصلونو شتوالی د دې سيمې له مهمو ځانگړتياوو څخه دی.

مصب:

هغه ځای دی چې هلته د سيندونو اوبه سمندرگيو، سمندرونو، جهيلونو يا لوی سيند ته توېږي.

مرستيال:

هغه کوچني سيندونه چې اوبه يې د بني يا چپ اړخ څخه لوی سيند ته توېږي.

مستعمره:

هغه سيمه يا هيواد چې د پردي دولت له خوا نيول شوي وي.

هم گټې(مشرک المنافع) هيوادونه:

د هيوادونو ځانگړتياوې چې په يوه ډول سره يې يو والی کړی وي او د يووالي مهمه ځانگړتياوې يې اقتصادي عامل دی لکه د انگلستان د هم گټو هيوادونو ټولنه.

وادي:

د دوه غرونو ترمنځ نسبتا پراخه ساحه ده چې هلته سيند بهيږي او د انسانانو، حيواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره يې ښه شرايط برابر کړي وي.

يخچال:

د هميشني کنگل پنډې او لويې کتلې دي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library